

TARTALOM Mécses a te igéd

GÁNC S TAMÁS: *A felkelő nap háza* 241

Tanulmányok

FABINY TIBOR: *A igehirdető Luther* 242

REUSS ANDRÁS: *Luther a cselekedetekről* 249

Figyelő

Könyvajánló

KOVÁCS LÁSZLÓ: *Komplex tanítás egyszerű formában* 258

Kitekintés

NAGYPÁL SZABOLCS: *A muszlim–keresztény vallásközi párbeszéd lehetőségei* 260

Az igehirdető műhelye

KOVÁCS VIKTOR: *Szenháromság ünnepe után 9. vasárnap (1Kor 10,1–13)* 264

ÖRDÖG ENDRE: *Szenháromság ünnepe után 10. vasárnap (1Kor 12,1–11)* 267

PETHŐ ATTILA: *Szenháromság ünnepe után 11. vasárnap (Róm 6,3–11)* 269

SÁGHY BALÁZS: *Szenháromság ünnepe után 12. vasárnap (Mk 7,31–37)* 272

PÉTER ATTILA: *Szenháromság ünnepe után 13. vasárnap (Lk 10,23–37)* 275

Igehirdetés

CHRISTOPH FREI: *„Mondjatok áldást!” Tematikus igehirdetés az áldásról* 278

A felkelő nap háza

■ GÁNCS TAMÁS

Te meddig mennél el valakiért, akit szeretsz?

Vannak élethelyzetek, amikor úgy érezzük, semmi sem drága, ha arról van szó, aki igazán fontos. Ilyenkor nem számít a ráció, nem számít a tér és az idő, nem számít a pénz, és nem számít az égvilágon semmi. Csak az a bizonyos másik. És az érzés, hogy érte bizony mindent megtennék. Ha kell, feladnék mindent, amit fontosnak gondoltam, ha kell, eldobnék mindent, és mennék, amerre menni kell.

Vannak élethelyzetek, családi tragédiák, szerelmi drámák, természeti katasztrófák, gyógyíthatatlan betegség vagy éppen egy kilátástalan krízis, amikor minden gondolkodás nélkül, tiszta szívből ki tudjuk mondani: most semmi nem számít, most mindent odaadnék érte. Hogy megmeneküljön, hogy meggyógyuljon, hogy helyreálljon a harmónia, hogy boldog legyen, hogy érezze: akkor is, mégis, csak azért is mellette vagyok, vele vagyok. Ilyenkor az ember teljes nyugodtsággal ki tudja mondani: érte bármit megtennék.

Ha kell, feladnám az eddigi életem, ha kell, megváltoznék, ha kell, mindenemet eladnám, ha kell, még meg is halnék érted. Igen, lehet olyan pont az életben, amikor valaki szó szerint mindenét odaadja azért, akit szeret. Egy szülő a gyermekéért, egy gyermek a szülőjéért, egy barát egy másik barátért, egy szerelmes a szerelméért, egy hős katonáért a hazájáért, egy elkötelezett hívő a hitéért. Egyvalaki mindenkiért, hogy mindenki megmeneküljön...

Péter apostol számára nem volt kérdés, hogy nincs hátár, ha arról van szó, meddig menne el barátjáért, Mesteréért, Jézusért. Büszkén és megalkuvást nem tűrő módon jelenti ki: ha kell, én még meg is halnék érted: „*Uram, kész vagyok veled menni akár a börtönbe, vagy a halálba is!*” (Lk 22,33)

Magabiztos megszólalás, hőshöz méltó szóesemény, olyan mondat, amely egyértelműsíti, hogy neki semmi sem drága, ha szeretett Uráról van szó. A Jézus-filmek ezt a jelenetet mindig drámaian ábrázolják. Ráközelítenek Péter arcára, hogy látszódhasson az elszántság, majd ráközelítenek Jézus arcára, hogy érezze minden kedves filmnéző, hogy Jézus bizony kételkedik Péter büszke kiállítását hallva.

Mert Jézus pontosan ismeri az embert. És pontosan tudja, hogy hősnek nem születik senki, az igazi hősök nem a mondataikkal, hanem a tetteikkel hősök. Jézus pontosan ismeri Pétert és a többi tanítványt, hiszen együtt vándorolnak, együtt élnek: a barátai.

Világos előtte, hogy az a fajta tartás, ami ahhoz szükséges, hogy valaki mindentről, a (!) mindentről, az egyetlen életéről lemondjon érte, az nincs meg se Péterben, se a többiekben. Nincs meg. Még nincs meg. Még nem értik őt. Még nem. Magabiztosak, de nem istenbiztosak. Önbizalommal teli a szívük, de hiányzik belőlük a képesség, hogy egzisztenciálisan száz százalékig rá bízzák magukat, és ráálljanak a hit kockázatos útjára, ahol a lét a tét, ahol nincsenek tabuk, ahol megvan az ember szabadsága, hogy feladjon mindent. Érte. Nem szóban. Tettben. Nem hangosan. Hal-kan. Nem érdekből. Szeretetből. Nem racionalitásból vagy emocionális túltengés miatt. Hanem hitből, bizalomból...

A felkelő nap háza című Animals-dal volt az egyik első dal, amelyet megtanultam gitározni tinédzserként. Néhány akkord, és lányok telefonszámaival volt tele a zsebem – elég hatékony módszernek tűnt akkoriban... A dal címét – *A felkelő nap háza* – kölcsönvenném, merthogy a kakas megszólalása a péteri történet folytatásában a felkelő napot jelentette már Jézus korában is. Felkelt a nap. Vége a sötétségnek. Vége szorongásnak, a kísértésnek, vége a bukott angyalok drámájának, az elvesztett hitpárbanak.

Szól a kakas. Felkelt a nap. Új hajnal van. És új élet van. És az Úr szelíd szemei vannak. És a mi sírós szemünk van. És megbocsátás van. És újrakezdés van. És örömhír van. És evangélium van. És te és én, egyénileg és közösségként is lehetünk a felkelő nap házai, a világosság otthonai, akik mások számára is világossággá válunk, akik órá mutatunk, csakis órá, a felkelő Napra, aki arra a kérdésre, hogy „te meddig mennél el valakiért, akit szeretsz?”, nem hangzatos mondatokkal, de életével, halálával, feltámadásával válaszolt. Ő, a szelíd szemű Úr. A Názáreti Jézus, akit Krisztusnak vallunk. Ő, aki barát, aki szeret, akit szeretsz és követsz te is, én is. Ő teszi fel a kérdést 2016 nyarának kel- lős közepén: Te meddig mennél el valakiért, akit szeretsz?

A igehirdető Luther^{*}

■ FABINY TIBOR

Több okból is nagy fába vágja a fejszét, aki az „igehirdető Lutherről” kíván írni. Alig néhány hónapja jelent meg Csepregi Zoltán és Horváth Orsolya válogatásában és szerkesztésében a *Luther válogatott művei* (LVM) sorozat 6. kötete, amely 62 igehirdetést közöl 23 fordítótól.¹ E tanulmány írója elolvasta a mintegy ötszáz oldalas kötet igehirdetéseit, noha a jelen írás nem könyvrecenzió, hanem Luther igehirdetéseit vizsgáló tanulmány. Ugyanakkor az alábbiakban legtöbbször majd erre a legújabb, s magyar nyelven egyedülállóan gazdag kiadásra hivatkozunk. A kötethez írt szerkesztői előszón túl több, a témánkban megjelent néhány magyar nyelvű cikket² is idézünk néhány külföldi szaktanulmánnyal³ együtt. 2004 tavaszi szemeszterében a Princetoni Presbiteriánus Teológiai Főiskolán a neves (evangélikus) amerikai Luther-kutatónak, Scott W. Hendrixnek nemcsak a Luther teológiájáról szóló előadásait hallgathattam, hanem aktív résztvevője is lehettem a Luther prédikációiról szóló doktori szemináriumának; e tanulmány írásához egykori jegyzetemet is felhasználtam (HENDRIX 2015).

Szólnunk kell az igehirdetés műfajáról, Luther igehirdetési típusairól, az elmúlt évtizedekben már megjelent pré-

dikációkról, a prédikációk mögötti hermeneutikai hagyományokról, egy sorozatról (pl. az 1522-es böjti, az 1529-es nagyheti prédikációiról) s végül az egyházi év vasárnapjaira írt posztillákról.

Az igehirdetésről általában

Isten igéjének hirdetése mindenekelőtt szóbeli tevékenység.⁴ Az ige természete kívánja ezt meg. Hitünk alapja, hogy Isten beszél hozzánk, megszólít bennünket. Jézus is szóban, elsősorban példázatokban tanított. Tanítványainak sem mondta azt, hogy írják meg mindazt, ami vele történt és amit ő tanított, hanem azt a parancsot adta nekik, hogy hirdessék az örömhírt, és tegyenek tanítvánnyá minden népet.

Az örömhír hatékony terjesztése érdekében azonban az apostolokat – hitünk szerint – Isten Szentlelke arra indította, hogy foglalják írásba is az evangéliumot. Az írásbeliség, ami jelek segítségével rögzíti a kimondott szót, ezért tulajdonképpen átmeneti állapot. Az írott ige – bármennyire is szakrális, vagy talán éppen ezért – nem marad nyugton a papíron, nem hagyja magát könnybe zárni, hanem azt kívánja, hogy ismét beszéddé váljék, hirdettessék. A szónak (igének) az írásbeliség átmenetisége után tehát ismét szóvá (igévé) kell alakulnia, ami megszólít bennünket, Isten elé állít, és döntésre készítet. Ez az igehirdetés történik a próféták, az apostolok és Isten igéjének minden szolgája (*minister verbi domini*) által az egyház története során.

Luther számára a Szentírás és azon belül az evangélium nem könyv volt, hanem „élő hang”. „Tagadhatatlan, hogy Isten szóban hirdetett igéje a leírt betűhöz képest némileg

* A tanulmány eredetileg előadasként hangzott el az országos Luther-konferencián Révfülöpön 2016. január 30-án. E tanulmány némileg átalakított, rövidített, de idézetekben gazdagabb változata *Luther igehirdetése* címen a *Keresztyén Igazság* 2016. őszi számában fog megjelenni.

¹ E jegyzetben felsorolom a fordítókat; a nevük után zárójelben az általuk fordított igehirdetések számát az oldalterjedelemmel együtt: Bellák Erzsébet (29, 236); Büki Zsófia (2, 14); Csepregi Zoltán (3, 15); Csozászky Márta (1, 5); Dóka Zoltán (1, 9); Dorn Réka (1, 13); Friedrich Károly (1, 13); Gáncs Aladár (1, 12); Horváth Orsolya (2, 9); Hulej Enikő (1, 8); Keczkó Pál (1,3); Kiss Kata (1, 21); Kovács Áron (1, 2); Kozma Éva Mária (1, 10); Matus Klára Krisztina (1, 5); Muntag Andor (1, 12); Percze Sándor (2, 13); Pethő Attika (1, 7) Roszik Ágnes Anetta (1, 8); Szebik Zsófia (8, 31); Szücs Eszter (1, 5); Véghelyi Antal (1, 7); Wiczián Dezső (1, 14).

² OTTLYK 1962; VÉGHELYI 2012a; VÉGHELYI 2012b.

³ OLD 2002, MEUSER 2003.

⁴ Itt egy korábban megjelent munkám néhány bekezdését használtam fel: FABINY 2010, 51–52. o.

több étellel bír” (LVM 6: 429. o.); s ezt a *viva vox evangelii* kellett meghallani az ige hirdetőjének és átadnia az ige hallgatójának; hiszen a hit hallásból van, s a hallás az Isten igéjének hirdetése által (Róm 10,17) (CSEPREGI–HORVÁTH 2015, 13. o.). Így fogalmazott Luther: „...a fül a keresztény ember igazi érzékszerve”; más helyen így ír: „Ne a szemeddel keresd Krisztust, tedd inkább a szemedet a füledbe... Isten országa halló ország, nem látó ország.” (Idézi GILMAN 1986, 36. o.)

Bibliafordításai előszavában írja Luther, hogy nem négy, hanem mindössze egy evangélium létezik. Ez az evangélium nemcsak az Újszövetségben található, hanem ott van az Ószövetségben is, például akkor, amikor Dávid legyőzi Góliátot, és örömeiben felkiált. Az evangélium ugyanis nem más, mint egy győzelmi kiáltás. A kiáltás pedig hang, amelyet nekem is meg kell hallanom. Krisztust nem lehet kívülről, külsőleg megismerni, mert Krisztus nem törvény. Így ír Luther: „Csak akkor ismered meg az evangéliumot, amikor meghalod azt a hangot, hogy Krisztus a Tiéd: életével, tanításával, halálával, feltámadásával és mindenével együtt.” Amíg Ágoston a szemet kapcsolta össze a szívvel, addig Luther a hang és a szív között létesít ilyen kölcsönös kapcsolatot: „Amit a hang *vocaliter* kimond, azt a szívben *vitaliter* kell megérteni.” A lélek betűvé lett, de ez a betű azt igényli, hogy ismét lélekke váljon, hangsúlyozta Gerhard Ebeling, aki Lutherben az „új hermeneutika” előfutárát látta (lásd FABINY 1998, 217–223. o.).

Ugyanakkor a rajongó Münzerékkal szemben, akik elvetették az Írást, mondván, hogy az csupán betű, Luther az Írás szükségére hívta fel a figyelmet, hiszen az a pólya, ami a Krisztust hordozza: „...ha az Írás mélyére hatolsz, akkor megtalálsz benne Krisztust és az ő igéjét. Lehet, hogy csupán haszontalan, üres és törött szalmaszálnak tűnik majd a számodra, de higgy nekem: micsoda hatalmas erőt hordoz! [...] Mert ahol az Írás, ott Isten is jelen van, mivel hozzá tartozik és az ő ismertetőjele, és ha befogadod, akkor magát Istent fogadtad be.” (LVM 6: 431. o.)

Luther, a professzor-prédikátor és a prédikáló professzor

Luther egyszerre volt reformátor, teológus, bibliafordító, hitvitázó, énekszerző, lelkipogozó, néptanító (katechéta), élénk levelező, asztali beszélgetések irányítója, de mindeneke előtt igehirdető. Amikor Luther mint Ágoston-rendi szerzetes 1512-ben a hét évvel korábban alapított Wittenbergi Egyetemen a Szentírás professzora lett, előjárója, Johannes Staupitz kérésére a rendházban prédikátori feladatot is kapott. Valószínűleg ugyanebben az évben (1512-ben) kezdett el a városi plébániatemplomban is prédikálni, az egyetemalapító Bölcs Frigyes ugyanis összekapcsolta az egyetemet a káptalannal és a wittenbergi városi templommal (LVM

6: 12. o.). Luther előadásai igehirdetések és az igehirdetési professzori előadások voltak, ám úgy beszélt, hogy a szavait mindenki felfoghassa és érthesse.

Az amerikai Luther-kutató, Fred Meuser szerint Luther egész életében mintegy 4000 prédikációt tartott, s ebből 2300 maradt fenn. A fennmaradt adatok szerint a legtöbb prédikációt 1528-ban mondta el (kb. 200-at), de évente minimum 43 alkalommal (1540) vagy 46 alkalommal (1522) hirdette az igét (MEUSER 2003, 136. o.).

A homiletika (az igehirdetés tudománya) általában megkülönbözteti a *sermo* és a *homília* műfaját,⁵ az előbbi ma inkább egy-egy témáról (halál, üdvösség stb.) szóló (tematikus) beszédnek, az utóbbit pedig versről versre haladó magyarázatnak tekintjük (ITTÉS 2011, 11. o.). Sokszor egybefolyik a bibliamagyarázat és a prédikáció műfaja, sőt Luther esetében sem véletlen, hogy első egyetemi előadásait ezekről a bibliai könyvekről tartotta: Zsoltárok könyve (1513), Római levél (1515), Galata levél (1516). Ebben az időben a német misztika (Johann Tauler) is hatott rá; s ennek nyomai érezhetők a Krisztus szenvedéséről és a keresztről szóló prédikációiban.

Luther igehirdetői stílusa

Luther tudta, hogy az igehirdetőt nem a saját eszméi, hanem Isten beszéde ösztökéli, formálja és irányítja. Ezért bátran mondhatjuk: Isten igéjének hirdetése is Isten igéje. Luther ugyanazzal a bátorsággal (parésszia) beszélt, amellyel Pál apostol (2Kor 2–3). Számára az igehirdetés nemcsak buzdítás, nem is csupán tanítás, még csak nem is e kettő együtt, hanem csatatér; nevezetesen a lelkekért folytatott apokaliptikus harc, ahol a menny és a pokol kozmikus erői feszülnek egymásnak, s ebben a harcban Isten igéje a fegyver.⁶

Sokan úgy gondolják, hogy Luthert csak Pál apostol teológiája foglalkoztatta, s az evangéliumokról kevesebbet prédikált. Ám ennek épp az ellenkezője az igaz. Mindössze harminc igehirdetése maradt fenn a Római levélről, de több mint ezer a szinoptikus evangéliumokról, s több száz János evangéliumáról: például az 1531/32-es évben Luther mintegy másfél éven keresztül prédikált János evangéliumának 6–8. fejezeteiről (MEUSER 2003, 138. o.).

Luther arra is panaszkodott, hogy a papok sokszor lusták; nem imádkoznak, nem olvasnak, nem kutatják az Írás értelmét, pedig nem lehet eléggé olvasni az Írást, hogy meg-

⁵ <http://itk.iti.mta.hu/kecskemeti/bblitem/kg1996b.pdf>.

⁶ MEUSER 2003, 137. o. „He served as if the sermon was not a classroom but a battleground! Every sermon was a battle for the souls of the people, an apocalyptic event that set the doors of heaven and hell in motion, part of the continuing conflict between the Lord and Satan. The Word is God’s sword in this cosmic warfare through which the power of Christ invades life today.”

értsük, nem lehet eléggé megérteni, hogy tanítsuk, nem lehet eléggé tanítani, hogy megfelelően tudjunk élni (uo. 141. o.).

Egy reá jellemző, igen találó képpel Luther a Szentírást egy nagy fához hasonlította, s az igehirdető feladatát abban látta, hogy ezt a nagy fát meg kell rázni, s akkor majd csak úgy maguktól hullanak róla a gyümölcsök (lásd uo.). Sohase a prédikáció szabjon határt az igének, hanem az ige vezesse az igehirdetést. Az igehirdetőnek meg kell találni a textus magját vagy fókuszát, s azt kell érvényesíteni, kibontani, pontosabban: nem szabad akadályozni, hogy az kibontakozzon. A jó igehirdetőben megszűnik, legalábbis átlátszóvá válik az igehirdető személye. „Általában eltemetem magamat a prédikációimban, hogy csak a textus szóljon, s aztán azt mondassák az emberek: »de jó prédikáció volt ez!«” (Idézi uo. 142. o.)

Luther prédikációs szövegek központúak voltak; felismer-te, hogy nemcsak a Szentírás bővelkedik szójátékokban, hanem az igehirdetőnek is számtalan alkalmat nyújt a szavakkal való játékra, a paradoxonok felvillantására, amelyek célja, hogy elgondolkodtassák az olvasót. Luther stílusára általában jellemző, hogy egy drámai helyzetet jelenít meg, s vibráló, erőteljes szavai nem hagyják nyugton a hallgatót, hanem arra kényszerítik őket, hogy ők is a dráma részesei legyenek.

Igehirdetési típusok Luthernél

Ha Luther prédikációit rendszerezni szeretnénk, akkor provizórikusan a következő csoportokat állíthatjuk fel:

1. Tematikus prédikációk: Krisztus szenvedéséről (10),⁷ a szentségekről (10,15,16, 84), az átokról (18), a halálról (18). A tematikus prédikációit Luther pontokba szedi.⁸

2. Tanítói-katechetikai prédikációk: *Tizenégy vigasztaló kép*, Tízparancsolat, Hiszekegy, imádság (LVM 5: 97–8. o.).

3. *Lectio continua*: a hét minden napján tartott sorozat (például a Hegyi beszédről, 1530).

4. Nagyünnepek alkalmából egy héten át naponta (délelőtt és délután is) tartott igehirdetések (1529-es nagyheti prédikáció).

5. Az egyházi év vasárnapjaira szóló posztillák.

⁷ A zárójelbe tett számok az LVM 6-ban található prédikációk sor-számára utalnak.

⁸ Az LVM 6 betűvel írja ki az igehirdetés pontjaiként feltüntetett számokat, ami némileg nehezíti az áttekinthetőséget és az olvasást. A korábbi magyar kiadások és az amerikai kiadások is általában csak a számokat írták ki.

A tematikus prédikációk: Krisztus szenvedéséről, a bűnbánat, a keresztség és az úrvacsora szentségéről

Krisztus szent szenvedésének szemléléséről

Nem sokkal *A heidelbergi disputáció* (1518) után született ez a prédikáció: *Hogyan szemléljük Krisztus szent szenvedését?* (10). Egyszerre érezhető benne a középkor misztikájának (Tauler) léggöre és a kereszt teológusáról megfogalmazott radikális tézise. Luther alapvetően antitézisekben és paradoxonokban fogalmaz. Itt is két tézist állít fel, ezúttal a törvény és az evangélium megkülönböztetése alapján: 1. Krisztus szenvedése rémületbe ejt; 2. Krisztus szenvedése megvigasztal.

„Amikor megláttuk bűneinket, és egészen kétségbe estünk önmagunk fölött, ügyelnünk kell arra, hogy a bűnök ne maradjanak így a lelkiismeretünkben, mert ez bizonyosan nem vezetne máshoz, mint merő kétségbeeséshez. Hanem miként Krisztusból eredt bűneink felismerése, úgy kell azokat újra órá vetnünk, hogy lelkiismeretünk megszabaduljon tőlük. [...] vesd most már bűneidet magad-ról Krisztusra úgy, hogy erősen hidd: az ő sebei és szenvedései a te bűneid.” (LVM 6: 89. o.)

A bűnbánat szentségéről

Az 1519-es sermóban Luther a bűnbánatot (*poenitentia*) még egyértelműen szentségnek tekinti, azonban rámutat korának helytelen gyakorlatára, hogy ti. a szentséget sokan félreértik: az emberek befolyásolni akarják Istent, kegyelmét meg akarják „vásárolni”, amikor búcsúlevelekkel, böjtöléssel, azaz cselekedetekkel akarnak a bűnöktől és azok büntetésétől megszabadulni. „Holott előbb kell a bűnöknek megbocsáttatni, mielőtt a jót cselekszik, és nem a cselekedetek üzik ki a bűnt, hanem a bűn kiűzése cselekszi a jót.” (LVM 6: 12. o.) Luther újra és újra azt hangsúlyozza, hogy először a bűnös emberi szívnek kell Istenhez megtérni, s majd a bűnbocsánat elnyerése után szabadul fel az ember a jócselekedetekre.

A keresztség szentségéről

A keresztség szentségének tárgyalásakor Luther ismét három dologra hívja fel a figyelmet: a jelre (*Zeichen*), a jelentésre (*Bedeutung*) és a hitre (*Glaube*). A jel eredetileg a vízbe való bemelegítés, ami Krisztus halálával, s az abból való kiemelkedés Krisztus feltámadásával egyesít bennünket, ami már a mi feltámadásunk elővételezése is. „Akkor fogunk igazán kiemelteni a keresztvízből és tökéletesen megszületni, a halhatatlan mennyei életnek igazi keresztlési ingét magunkra venni. Ez az, amikor a keresztszülők azt mondják a gyermeknek a vízből való kiemeléskor: lásd a te bűneidet, most megfulladtak, Isten nevében átveszünk téged az örök ártatlan életre. Mert így fognak az angyalok az ítélet napján minden megkeresztelt, kegyes keresztyén embert kiemelni, és akkor való-

ban beteljesül, amit a keresztség és a keresztszülők csak jeleznek.” (Uo.)

Az úrvacsora (oltáriszentség)

A szentség jelentése: *communio*, a szentek közössége, vagyis Krisztussal és az ő szentjeivel való egy testté válás, benne való részesülés. Ez olyan, mondja Luther, mintha egy város polgárai lennénk, s ha tagok vagyunk, részesedünk a város javaiban, de terheiben is. Ha a test egyik tagja szenved, vele együtt szenved valamennyi; ha örül a tag, a többi is részesedik abban az örömben. A hívő a szentségben Krisztussal és az ő szentjeivel egyesül; aki a hívőt bántja, az Krisztust bántja. Ez a szentség védelmet is ad, mert minden nyomorúságunkat és kísértésünket Krisztusra és a közösségre helyezhetjük.

Luther úrvacsora-tanítása kapcsán egy páratlan képen: az összezúzott gabonaszemek és az összepréselt szőlőszemek képében fejt ki az Istennel való és az emberi közösségről szóló gondolatait. „Mert amiképpen a kenyér sok összezúzott búzaszemből készül, és így a sok búzaszem teste az egy kenyér testévé válik, amelyben az egyes búzaszemek elvesztik a saját testüket és formájukat, és a kenyér közös testét öltik magukra, ahogyan a szőlőszemek is elvesztvén a saját alakjukat, a bor és ital közös testévé válnak, ugyanígy lesz velünk is, ha ezzel a szentséggel helyesen élünk.” (LVM 6: 153. o.)

A halálra való készülődésről

Korai prédikációiban Luther a szavakkal leírt képekkel kívánt tanítani, s ezeket a képeket nagyon finom retorikával megkomponálva igyekezett az olvasójának a lelkébe vésni. Ezeket a prédikációkat akár meditációknak is nevezhetjük; óriási népszerűségnek örvendtek, s külön és gyűjteményes formában is számtalanszor kiadták őket: ez a gyűjtemény kincsesbányát jelenthet a ma egyre inkább hangsúlyozott lutheri spiritualitás (lelkiség) megismeréséhez és gyakorlathoz.

A halálra felkészítő, vigasztaló, bátorító *sermo* megírására Luther 1519 tavaszán Bölcs Frigyes választófejedelem tanácsosától kapott felkérést, amikor az uralkodó megbetegedett. Az elmúlt években Ittész Gábor három alapos tanulmányt is publikált az *Ein Sermon von der Bereitung zum Sterben* című prédikációról (LVM 6: 111–124. o.). 2011-ben a *sermo* szerkezetéről és retorikai eszközeiről írt tanulmányában rámutatott a *sermo* performatív karakterére, fúgaszerű szerkezetére, a halmozás alakzataira, amelyek jól illeszthetők a tematikus mondanivaló-

hoz (ITTÉS 2011, 10–18. o.). A legutolsó tanulmányában Ittész Gábor a meghalásról szóló sermo képvilágát egyenesen a középkorra visszanyúló *ars moriendi* lelki buzdításokat tartalmazó képekönnyvagyománnyal hozta összefüggésbe (ITTÉS 2015, 4–17. o.). Így fejezi be Luther a 20 pontból álló lelki buzdítást: „...ügyelni kell arra, hogy a szív nagy örömevel köszönjük meg igazán Isten akaratát, hogy a halállal, a bűnnel, a pokollal szemben olyan hatalmasan gazdagon és mérhetetlen kegyelemmel és könyörülettel viseltetik irántunk. Nem szabad tehát annyira félni a haláltól. Egyedül Isten kegyelmét kell dicsérni és szeretni, mert a szeretet és a dicséret nagyon megkönnyíti a halált.” (LVM 6: 124. o.)

Tanító-katechetikai prédikációk

A katechetikai prédikációk szükségére már Erasmus is figyelmeztetett (OLD 2002, 16. o.), de a reformáció a katechetikai prédikációk nélkül nem érthette volna el a célját: helyes az megállapítás, hogy a 16. században még „kátékereszténységről” kell beszélnünk, s majd csak a 18. századi pietizmussal jelenik meg a „bibliaolvasó” kereszténység (CSEPREGI 2000, 51–55. o.).

Ebbe a műfajba sorolhatjuk a Tízparancsolatról, a Miatyánkról és a Hiszekegyről, a Tizennégy vigasztaló képről (LVM 5: 97–202. o.), az imádkozásról szóló (LVM 5: 655–675. o.) és az 1522-ben elmondott Nyolc böjti prédikációt (LVM 6: 215–238. o.).

Tizennégy vigasztaló kép

Hasonlóképpen egyszerre prédikáció és vigasztaló irat a nem sokkal később, 1520-ban publikált, szintén Bölcs Frigyesnek ajánlott *Tizennégy vigasztaló kép* (*Tessaradecas consolatoria*), amely először latinul, majd hamarosan német nyelven is elterjedt. Bölcs Frigyes a szenteket tisztelő ereklyegyűjteményéről volt híres, Luthert azonban védelmébe vette, igehirdetéseit a wittenbergi vártemplomban rendszeresen hallgatta. Luther pedagógiájának, tapintatos lelkigondozásának jó példája ez a tizennégy kép. A bajba szorult embereknek a középkori egyház tizennégy szent segítségével hívását javasolta; s ezeket képeken, domborműveken két sorban, egymás alatt helyezték el. Luther azért vázol fel szintén tizennégy képet, hogy az evangéliumi vigasztalás kiszorítsa a babonás hitet.

Így épül fel szerkezetileg a *Tizennégy vigasztaló kép* (lásd LVM 5: 159–202. o.):

A rossz bennünk	A rossz előttünk	A rossz mögöttünk	A rossz alattunk	A rossz bal felől	A rossz jobb felől	A rossz felettünk
A jó bennünk	A jó előttünk	A jó mögöttünk	A jó alattunk	A jó bal felől	A jó jobb felől	A jó felettünk

Tanítás a keresztény szabadságról: *Invocavit*-prédikációk

A wormszi birodalmi gyűlés drámai pillanatai után Luthert a barátai látszólag „elrabolják”, és saját biztonsága érdekében Wartburg várába viszik, ahol álruhás György barátként nemcsak az Újszövetség – majd először 1522 szeptemberében megjelenő – fordításán dolgozik, hanem széles körű levelezést folytat, s mindenekelőtt prédikál. Amikor 1522 első hónapjaiban Luther Wartburg várában György barát álnéven fordította német nyelvre a Szentírást, Wittenbergből arról érkeztek a hírek, hogy Karlstadt és követői feltűzeltek a népet, amely vad indulatokkal szórja ki a képeket és a szobrokat a város templomaiból. Luther a mozgását illető tilalom ellenére Wittenbergbe siet, ahol böjts első vasárnapjától (*Invocavit*) kezdve nyolc napon át prédikál Wittenberg népének a valódi és a hamis szabadságról. Bölcs lelkipásztori szeretettel száll szembe a szélsőségesek nézeteivel, akik rajongó hevületükkel meg akarják osztani Wittenberg hívő keresztény egyházát. Luther – épp a fenti *communio*-teológia értelmében – kizárja a kizárólagosságot, s a lelki közösség megőrzésére inti a népet. Meglepő s döbbenetes erejű igazságot mond ki: „Nem mi vagyunk egyedül hivatottak a mennybe jutni, hanem azokat a testvéreinket is magunkkal kell vinnünk, akiket most nem tartunk barátainknak.” (LVM 6: 217. o.)

A reformátor zseniális retorikával állítja Wittenberg népet a radikálisokkal szemben a saját oldalára. Látszólag az önidentitás szerénytelen megnyilvánulásával van dolgunk. Luther tisztában volt azzal, hogy neki kell újra kézbe venni és irányítani a megreformált kereszténység ügyét, s ismét az ő személyes vezetésére van szükség: „Vannak, akik sebesen tudnak rohanni, mások jól futnak, ismét mások alig vánszorognak (vö. Ézs 40,31). Ezért nem szabad saját erőnkre tekinteni, hanem a testvérünkére, hogy az ördög szét ne tépje a hitben gyengét, ha az követni akarja az erőt. Ezért, kedves barátaim, kövessetek engem, én még sohasem hibáztam el. Én voltam az első, akit Isten erre a küzdőterre állított.” (LVM 6: 217–218. o.)

Luther a krisztusi szabadság nevében szól bölcsen arról, hogy milyen veszélyt jelenthet a szabadság törvényéből a törvény szabadságát teremteni: elvakult cselekedettel képeket rombolni és szobrokat dönteni. Ha valaki felfedezi az ígét, akkor az majd elvégzi, megcselekszi az isten akaratát, az embereknek ebben nem kell Istennek „besegíteni”.

Luther a képek kapcsán elmondja, hogy azokat imádni nem szabad, de nem szükséges feltétlenül lerombolni őket.⁹ Hittel, a hitben lehet csak egyedül érvelni s hagyni, hogy az ige elvégezze a maga dolgát, és megváltoztassa az emberi szívet: „Ahogy én tettem, úgy tett Pál is Athénban. Bement a templomaikba, megszemlélte bálványait, de senkit sem vágott szájon, hanem kiállt a piac közepé-

⁹ Luther és a reformáció korának képvisítőihez lásd FABINY 2013, 49–59. o.

re [...] Az ígének kell mindenekelőtt az ember szívet megragadnia és megvilágosítania: nem mi leszünk azok, akik ezt megteszik.” (LVM 6: 226–227. o.)

Lectio continua: Egy ünnepi hét minden napján tartott sorozat (1529-es nagyheti prédikáció)

A lutheri (és a reformáció korabeli) igehirdetés eredetisége és hatása abból a formai kettősségből fakad, hogy egyszerre ciklikus (a liturgikus év szerint követi az ősegyház lecionáriumait: az evangéliumokat, illetve az epistolákat), másrészt „szekvenciális”, azaz az igehirdető folyamatosan (egymást követő napokon vagy heteken keresztül) prédikál egy témáról, egy bibliai szakaszról vagy akár egy egész bibliai könyvről. Luthernél mindkettő megvolt (sokszor egymás mellett párhuzamosan: vasárnap az előírt textusról, a hét napjain pedig folyamatosan egy-egy igeszakaszról vagy témáról prédikált).

Ez a *lectio continua*, azaz egymás után folyamatosan tartott igehirdetések: A Miatyánkról (LVM 5: 97–151. o.); A Hegyi beszédről (LVM 6: 381–419. o.) vagy Jn 3,16-ról 1532-ből (LVM 6: 432–448. o.). Evangélikus egyházunkban a pietizmus, illetve az evangélizációk korában volt gyakori a sorozatok alapján történő igehirdetés, a 20. században például Túróczy Zoltán és a belmissziói irányzat képviselőinek volt ez gyakori igehirdetéstípusa (FABINY 2010, 51–52. o.). Azért kár elveszítenünk ezt a műfajt, mert ennek segítségével az ígét vagy a témát egy folytatásos regény izgalmával követheti az igehallgató gyülekezet.

Wittenberg városi prédikátora, Johannes Bugenhagen (1485–1558) 1530 októbere és 1532 áprilisa között Lübeckben tartózkodott, s távollétében Luther vállalta a rendszeres igehirdetés szolgálatát Wittenbergben. Másfél éven keresztül hetente kétszer is prédikált: szerdánként a Hegyi beszédet, szombatonként János evangéliumát magyarázta. Amikor Luther a Hegyi beszéd boldogmondásaival kapcsolatban a tiszta szívűekről szól, és bírálja a farizeusokat, nem restelli keményen bírálni egyházi elöljáróit: „Éppen így járnak el a mi egyházi vezetőink is, akik láthatóan szép, tiszta életet élnek, és mindnyájan ájtatos tekintettel és külsővel mennek a templomba, hogy az ember szinte örömmel nézi őket, és nevetni támad kedve. Ám Krisztus nem efféle tisztaságot kér tőlünk, hanem azt akarja, hogy a szívünk legyen tiszta, még akkor is, ha külsőnkben egy hamuvödörre hasonlítunk a konyhában, ami piszokkal van tele, és csupa tisztátalan munkához használják.” (LVM 6: 406. o.) Az angol Biblia első jelentős 16. századi fordítója, a mártír William Tyndale (1493?–1536) Luthernek ezt a magyarázatát vette alapul, amikor megírta saját, angol nyelvű kommentárját a Hegyi beszédről 1531-ben *An Exposition Upon the V., VI., VII. Chapters of Matthew* címen (FABINY 2007).

Nagyünnepek alkalmából egy héten át naponta (délelőtt és délután is) tartott igehirdetések (1529-es nagyheti prédikáció)

1529. március 21. és március 31. között nagyhéten Luther virágvasárnaptól kezdve egészen a húsvétot követő szerdáig mintegy tizennyolc prédikációt mond el, átlagosan napi kettőt. Ebből az LVM szerkesztői öt prédikációt választottak ki (40–44., LVM 6: 299–326. o.), némelyiket csak töredékesen. Érdekes, ha az egész sorozatot végigolvassuk, az a benyomásunk támad, hogy a nagy hét elején még kátézű, didaktikus vagy moralizáló Luther hangja, ám a „három szent naphoz” érkezve egyre erőteljesebben hangzik fel az evangélium. Személy szerint sajnálom, hogy a nagycsütörtök délutáni igehirdetés (LUTHER 1999, 81–87. o.) nem került bele a válogatásba: ebben ugyanis Luther meghökentető erővel szól a lábmosásról, a Sátán pervertáló erejéről és Júdás „borzalmas esetéről”. Még utal erre a nagypénteki beszédében is: »Amikor pedig Júdás, aki őt elárulta, látta, hogy elítélték, megbánta tettét, visszavitte a harminc ezüsstöt a főpapoknak és a véneknek, és ezt mondta: Vétkeztem, mert ártatlan vért árultam el.« (Mt 27,3–4) Az ilyen bűnvallónak ilyen gyóntató dukál. Jóllehet beismeri bűneit, de nem azok előtt, akiknek az evangélium révén parancs adatott a megbocsátásra, hanem azokhoz megy, akik még az övénél is nagyobb bünt követnek el.» (LVM 6: 301. o.)

Krisztus kereszthalála kapcsán Luther ismét hangsúlyozza a látszatnak és az isteni valóságnak a *deus absconditus*ban megnyilvánuló diametrális ellentétét. A „zsidók királyának mondott” Jézust leköpdösik, kigúnyolják, ő a világ szemében felforgató, s akik gúnyolják, nem tudják, hogy ő valóban a zsidók királya, akit nemcsak a világ számára, hanem sokszor a saját követői elől is elrejt az Isten (LVM 6: 306. o.).

A nagypénteki igehirdetésben Luther drámai erővel jeleníti meg a rejtett, de hatalmas evangéliumot: a jobb lator hitét. „A Bibliában egyetlen példa sem ad nekünk annyi vigasztalást, mint éppen ez. A lator kínok között vergődik, tehát el kellene keserednie. Ám ő mégis igehirdetővé válik [...], sőt száját megnyitva vallást tesz Krisztusról a főpapok és írástudók előtt. Ők csak szitkozódnak és semmibe veszik Krisztus fenségét, míg a latornak olyan merész a szíve, hogy semmibe veszi a Krisztust ért gyalázatot. Ez maga a hit! Mély benyomást kelt, ha mindenki egyöntetűen elmarasztaló ítéletet hoz, ám a lator egyedül, mindenkivel ellentétben alakítja ki a saját véleményét [...] Ez a lator lett az első szent az Újszövetségben Krisztus szenvedése által, hiszen Krisztus érte imádkozott a kereszten. [...] Amilyen egyszerűen ragaszkodik Krisztushoz, úgy vallja meg az összes bűnét, és egyedül a kegyelembe kapaszkodik. Ez nehezebbre esik az emberi természetnek. Ilyen hitvallást tett hát a lator, mely vigasztaló példaként szolgál az egész világ számára.» (LVM 6: 309–312. o.)

Az egyházi év vasárnapjaira szóló posztillák

A posztillák nem feltétlenül elmondott, hanem leírt és olvasásra – gyakran otthoni áhítatra – szánt, meglehetősen terjedelmes prédikációk. Az LVM 6. kötetének 62 prédikációja közül 42 az egyházi esztendő valamelyik vasárnapjához, illetve ünnepéhez kapcsolódó igehirdetés. Bár ez részben a *lectio continuára* igaz, Luther posztillái legtöbb esetben az igét versről versre kifejtő („hasogató”), úgynevezett expository biblia magyarázatok (*Schriftauslegende Predigt*), amelyek olvasása és tanulmányozása páratlan kincsésbánya azoknak, akik a bibliai értelmezési hagyományokkal (hermeneutikával) foglalkoznak.

Luther a wartburgi „fogsága” alatt írja meg az adventi, illetve a karácsonyi posztillákat, amelyeket wartburgi posztilláknak is neveznek. Később bekerült a válogatásba az 1521. december 21-én, advent 2. vasárnapján az „idők jeleiről” elhangzott igehirdetése, amelynek textusa Jézusnak a Lukács szerint feljegyzett apokaliptikus beszéde (Lk 21,25–33) (LVM 6: 184–204. o.).

A posztilla hagyományos biblia magyarázat; eredeti jelentése *post illa verba domini*: „ezek az igék után”, vagyis evangélium elhangzása (felolvasása) után lejegyzett magyarázatok voltak, s a műfaj Nagy Károly császár idejéből ered (VÉGHELYI 2012b, 33. o.). A középkorban jól ismert műfaj volt ez; Luther posztillái egyaránt tartalmaznak elmondott sermókat s olyanokat, amelyeket csak írásban készített; ezek rendszerint az adventtel kezdődő egyházi esztendő egyik vasárnapjára vagy ünnepére készültek. Luther prédikációi 1905-ös amerikai kiadásának szerkesztője, J. N. Lenker négy korszakot különböztet meg a posztillák keletkezéstörténetében: 1. 1520–1527 között maga Luther írta ezeket, és a nyomda számára ő készítette elő; 2. 1527–1530 között Stephan Roth volt a szerkesztő; 3. 1540–1544 között Cruciger szerkesztette azokat; 4. a Luther halála utáni kiadások. Luther azért írta ezeket a posztillákat, mert a korabeli német papok nem tudtak prédikálni, s Luther ezáltal is védekezett mind a római, mind a szektáriánus rajongó igehirdetőkkel szemben (LENKER 2000, 1: 3. o.).

Csepregi Zoltán figyelmeztet, hogy különbséget kell tennünk a „német” (wartburginak is nevezett) karácsonyi posztilla és a házi posztilla műfaja között (CSEPREGI–HORVÁTH 2015). Még a wormszi utazása előtt latinul írja meg azokat; ám Wartburgban már németül magyarázza az adventi időszakra szóló evangéliumokat és epistolákat. Később „ezeket a kiadványokat rongyosra olvasták” (CSEPREGI–HORVÁTH 2015, 27. o.). Az Újszövetség fordításával egy időben készültek a német nyelvű adventi posztillák.

A karácsonyi posztilla bevezetése *Mi az evangélium?* címen jelent meg 1521. november 21-én (LVM 5: 263–267. o.), s Luther Albertnek, Mansfeld grófjának ajánlotta. 1522-

re tehát megjelent a karácsonyi posztilla, 1525-ben a böjti posztilla. Stephan Roth előbb a nyári posztillákat adta közre (1526), majd a már korábban megjelent téli posztillákat (1528).

Az ünneptelen félév igehirdetési, az úgynevezett nyári posztillák 1544-ben jelentek meg Caspar Cruciger gondozásában, Luther ajánlásával. Ugyanebben a kötetben jelentek meg a házi posztillák Georg Rörer és Veit Dietrich gondozásában. Magyarul Zábrák Dénes fordításában 1895-ben a *Házi kincstár* sorozatban, majd 1903-ban a Farkas Endre előszavával jegyzett *Protestáns házikincstár* sorozatban jelent meg a posztilláskönyv, amelynek az előszavában azt olvassuk, hogy Dietrich Vida – Luther tanítványa, majd a nürnbergi Sebald-templom lelkésze – saját gyorsírásos lejegyzése alapján maga a reformátor rendezte sajtó alá az 1532 és 1535 között elhangzott igehirdetéseit (LUTHER 1895). A kiadástörténet kérdései mindenesetre elég bonyolultnak tűnnek.

A filológia labirintusában való bolyongás helyett meglepő felfedezésre hívom meg az olvasót. Hasonlítsunk össze egy prédikációt két változatban: a Lenker-féle amerikai kiadást s a csak néhány évtizeddel később megjelent, Zábrák Dénes által fordított változatot alapul véve. (Zábrák fordítása Pozsonyban, ugyanannál a Stottmeister kiadónál jelent meg, amelyik pár évvel korábban a német Luther-posztillákat is ugyanolyan díszes kiadásban jelentette meg.)

Választásunk a karácsony ünnepe utáni vasárnap igéjére (Lk 2,33–40) esett. Ebben Luther az agg Simeonról beszél, aki a szegletkőről profétál. Ezen a szegletkőn sokan elbuktak, de ugyanez a kő másokat megtartott és felemelt. „Mindenütt, ahol a Krisztusról szóló tiszta tudomány elterjedt, okvetlenül bekövetkezik az is, hogy sokan elesnek miatta, és mindenféle bajt okoznak. De az is ennek a tudománynak a gyümölcse, hogy némelyek Krisztussal tartanak és föltámadnak. Az ő lelkiismeretük ebben a tudományban megnyugvást és örömet talál.”¹⁰

Érdemes felfigyelnünk arra, hogy Luther első, eredeti prédikációja – legalábbis az amerikai kiadás szerint – mintegy ötven oldal (LENKER 1: 255–307. o.), tehát többszöröse annak, ami a Zábrák Dénes által fordított kötetben szerepel (LUTHER 1895, 139–156. o.). A (valószínűleg) régebbi nagyon szép, talán túl szép is a későbbi, rövidített-höz képest. Luther az eredeti szerint ugyanis allegorizál, tipizál, és hosszasan fejtegeti Simeon és Anna történetének a szövegnél mélyebb spirituális, lelki jelentését. Luther itt még a középkori írásmagyarázati hagyomány eszköztárával él; a magyarul is olvasható későbbiben viszont szinte nyomait sem fedezzük fel a 16. század elején még mindig élő pneumatikus módszernek. A két változat közötti kü-

lönbség jól illusztrálja az korszakváltást, amelyet a reformáció eredményezett.

Tanulságok

Összefoglalásként nem haszontalan egy pillantást vetnünk Ottlyk Ernőnek a Luther igehirdetéséről szóló, a *Lelkipásztorban* először 1962-ben megjelent cikkének summázó pontjaira; ezekből is tanulhatunk. Az első ponthoz az a megjegyzés kívánkozik, hogy ma az evangélikus teológiában egyre gyakrabban inkább a kétpólusú istentiszteletről (igehirdetés és úrvacsora) beszélünk. A többi szempontot ma is találónak véljük.

1. Az evangélikus istentisztelet középpontja az igehirdetés.

2. Az igehirdetésben Isten szól.

3. Az írott ige (a Szentírás) a testté lett igéről (Jézus Krisztusról) szóló élő és eleven bizonyágtétellé, *viva vox*-szá válik az igehirdetésben a Szentlélek által.

4. Az igehirdetés üzenetéhez nem lehet hozzájárulni emberi erőfeszítésből, még zseniális intuícióból sem, hanem csak a textuson végzett alapos és szorgalmas tanulmányozás által, amelyet a Szentlélek világosít meg.

5. Az igehirdetés tisztaságáért vívott harc sohasem szünetelhet: tanuljunk Luthernek a római és a szektás tanítások elleni harcából.

6. Helyesen az az igehirdető jár el, aki a Szentírás egyszerű, szöveg szerinti értelmét tanítja, minden spekuláció nélkül.

7. A krisztocentrikus igehirdetésnek szívhez szólónak kell lennie, hogy Isten Krisztusban megjelent szeretetének mélysége jó gyümölcsöket teremjen a felebaráti szeretet vonalán.

8. Isten igéjének fényével kell megvilágítania az igehirdetőnek az emberi élet minden nagy korproblémáját, hogy az ige lábaink szövéténeke és ösvényünk világossága lehessen (OTTLYK 1962, 720. o.).

Luther igehirdetési mind a későbbi, mind a korábbi kiadás formáiban igen sok tanulságot és szellemi-lelki élményt jelentenek az olvasónak, akkor és ma is.

A többször is idézett Meuser szavaival zárom tanulmányomat: „Ha olyan olvasmányra vágyunk, amelyik hitünk gyökereit megöntözi, az Írás mélyére hatol, amely kérdéseket szegez a lelkiismeretünknek, amely megmelegíti a szívünket, amely gyakran még a csontjainkat is csiklandozza, akkor olvassuk Luther prédikációit!”¹¹

¹⁰ Kézirat. Ezúton köszönöm meg Véghegyi Antalnak, hogy az általa gondozott szövegeket rendelkezésemre bocsátotta.

¹¹ MEUSER 2003, 108. o. „...if one makes time for reading that waters the roots of faith, plumbs the depth of Scripture, nails the conscience, warms the heart, and frequently tickles the bone, then one should read Luther’s sermons.”

Rövidítések

LVM 5 = LUTHER Márton: *Bibliafordítás, vigasztalás, imádság*. Szerk. Csepregi Zoltán. Budapest, Luther Kiadó, 2011. (Luther válogatott művei 5.)

LVM 6 = LUTHER Márton: *Prédikációk*. Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya. Luther Kiadó, Budapest, 2015. (Luther válogatott művei 6.)

Hivatkozott művek

CSEPREGI Zoltán 2000. *Magyar pietizmus 1750–1756*. Budapest, Teológiai Irodalmi Egyesület.

CSEPREGI Zoltán – HORVÁTH Orsolya 2015. Szerkesztői előszó. In: Luther Márton: *Prédikációk*. Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya. Luther Kiadó, Budapest, 2015. (Luther válogatott művei 6.) 11–36. o.

FABINY Tibor 1998. *A keresztény hermeneutika kérdései és története*. Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont.

FABINY Tibor 2007. Lelki Izsák Ábrahám kútjánál. In: Benyik György (szerk.): *Mózes törvénye, Krisztus törvénye*. Szegedi Nemzetközi Bibliikus Konferencia. JATEPress, Szeged. 83–96. o.

FABINY Tibor (szerk.) 2010. Túróczy Zoltán élete és szolgálata. In: „Serkenj fel, aki aluszol!” *A magyar evangélikus ébredés kiemelkedő egyéniségei a 20. században*. Hermeneutikai Kutatóközpont – Evangélikus Belmissziói Baráti Egyesület, Budapest. 29–67. o.

FABINY Tibor 2013. A katolikus Luther. In: Horkay-Hörcher Ferenc (szerk.): *Fejezetek a kora modern esztétikai gondolkodás történetéből 1450–1650*. L'Harmattan, Budapest. 27–59. o.

GILMAN, Ernest B. 1986. *Iconoclasm and Poetry in the English Reformation. Down Went Dagon*. University of Chicago Press, Chicago–London.

HENDRIX, Scott H. 2015. *Martin Luther. Visionary Reformer*. Yale University Press, New Haven – London.

ITTZÉS Gábor 2011. Szerkezet és retorika Luther meghalásra felkészítő sermójában. *Theologiai Szemle*, új folyam 54. évf. 1. sz. 10–18. o.

ITTZÉS Gábor 2012. Üdvképek, szentségek és szentek közössége. Teológiai súlypontok Luther meghalásra felkészítő sermójában. *Református Szemle*, 105. évf. 2. sz. 148–165. o.

ITTZÉS Gábor 2015. Luther sermója a halálra készülődésről és a középkori ars moriendi. Egy ötszáz éves könyvsiker nyomában. *Keresztyén Igazság*, új folyam 107. sz. 4–17. o.

LENKER, J. N. (szerk.) 2000. *The Complete Sermons of Martin Luther*. 1–7. kötet. Baker, Grand Rapids. (Az 1905-ös kiadás reprintje.)

[LUTHER, Martin] 1999. *The 1529 Holy Week and Easter Sermons of Dr. Martin Luther*. Ford. Irving Sandberg. Concordia, St. Louis.

[LUTHER Márton] 1895. *Házi kincstár. Dr. Luther Márton vasárnapi és ünnepi beszédei minden rendű és rangú családok lelki épülésére. Evangéliumi és ünnepi beszédek*. Ford. Zábrák Dénes. Stottmeister, Braunschweig–Pozsony.

MEUSER, Frederick 1983. *Luther the Preacher*. Augsburg, Minneapolis.

MEUSER, Fred W. 2003. Luther as Preacher of the Word of God. In: Donald K. McKim (szerk.): *The Cambridge Companion to Martin Luther*. Cambridge University Press. 136–148. o.

OLD, Hughes Oliphant 2002. *The Reading and Preaching of the Scriptures in the Worship of the Church*. 4. köt. *The Age of the Reformation*. William B. Eerdmans, Grand Rapids.

OTTLYK Ernő 1962. Luther az igehirdetésről. *Lelkipásztor*, 37. évf. 12. sz. 713–720. o.

VÉGHÉLYI Antal 2012a. A prédikáló Luther 1. *Keresztyén Igazság*, új folyam 95. sz. 34–41. o.

VÉGHÉLYI Antal 2012b. A prédikáló Luther 2. *Keresztyén Igazság*, új folyam 96. sz. 33–39. o.

Luther a cselekedetekről*

■ REUSS ANDRÁS

A cselekedetek mint téma

A félrevezető információ Lutherről, hogy a cselekedetek miatt bírálja Jakab levelét, a világ távoli szögleteibe is eljutott. Volt idő rá, hiszen a reformációt már a 16. században azzal vádolták, hogy tiltja a jócselekedeteket. A második nemzedéknek is nehézséget okozott a reformáció tanításának megértése, amikor a filippisták a jócselekedetek szükséges, a gnéziolutheránusok viszont szükségtelen voltáról keve-

redtek véget érni nem akaró vitákba (vö. *Egyességi irat* IV, 54–58., 163–174. o.). Aki az előbbi felfogás felé hajlik, ma is hamar megkaphatja a katolizáló, az utóbbival szimpatizáló a kvietista jelzőt. Az Augsburgban aláírt *Közös nyilatkozat a megigazulás tanításáról* (1999) a jócselekedetek kérdésében igyekezett egyetértést megállapítani és árnyalni a meglévő különbségek jelentőségét (*Közös nyilatkozat*, 18. o., 37–39. sz.). A téves ismeret, vagy nevezzük inkább így: egy bizonyos értetlenség ennek ellenére széles körben mindmáig megtalálható.¹

* A tanulmány eredetileg előadásként hangzott el az országos Luther-konferencián Révfülöpnön 2016. január 30-án.

¹ A *Magyar Kurír* hírt adott Bábel Balázs kalocsai érsek 2015. októ-

A reformáció örökségét féltők és a Krisztus evangéliumának tisztaságához ragaszkodók részben ma is úgy gondolják, hogy ha evangélikusok vagyunk, akkor nem szabad a cselekedetéről beszélnünk, mert ezzel nemcsak a reformáció tanítását, hanem Krisztus evangéliumát is meghamisítjuk, de mindenképpen megrövidítjük. Kátéiban Luther maga azonban a hit elemeinek magyarázatát a Tízparancsolat magyarázatával kezdte. Ezt nem esetlegesen tette, hanem alaposan megfontolta. Ráadásul nemcsak azt mondta el, hogy mi nem tetszik Istennek, és hogy mi a bűn, hanem azt is, hogy mit kell tenni, hogyan töltsük be a parancsolatokat. Mindezt bő terjedelemben tárgyalta. Ezeket a formálisnak mondható megállapításokon túl tisztán kell látni, hogy Luther miként tanított a jócselekedetéről, ő hogyan értette a Krisztus evangéliumát a cselekedetek dolgában, és mit jelent ez a mi cselekedeteinkre nézve.

A cselekedetek témáját ne tekintsük tehát szórszálhasogató módon kiragadott és a lutheri teológiára önkényesen ráerőltetett részletkérdésnek, hanem lássuk be, hogy sok szállal kapcsolódik nemcsak Luther vagy a reformáció jó megértéséhez, hanem ahhoz a feladatunkhoz is, hogy Krisztus evangéliumát jól ismerjük és tisztán tanítsuk.

A cselekedetek az emberek előtt

A gazdag ifjú történetére hivatkozik Luther, amikor *A jó cselekedetéről* (1520) írva belekezd ennek tárgyalásába. Az ifjú kérdésére Jézus ugyanis azokat a cselekedeteket mondja jónak, amelyeket Isten parancsolt, és az újabb kérdésre válaszolva csak azokat sorolja el az evangéliumok szerint, amelyek az emberekkel kapcsolatosak. Az lehet a benyomásunk, hogy Luther ezzel az általános emberi, világi, filozófiai etika mezején jár. A parancso-

ber 26-án tartott előadásáról (BODNÁR 2015). A beszámoló szerint az előadó egyetértően említette a lutheri reformációnak azt az állítását Istenről, „hogy irgalma ingyenes”, viszont szükségesnek tartotta hozzátenni: „...de a mi erőfeszítésünkre is szükség van az üdvözüléshez.” *A Magyar Kurír* híradása szerint a győri püspök, Pápai Lajos is foglalkozott Luther teológiájával 2016. február 29-én *Reformáció, reform, párbeszéd 1517–2017* című előadásában (BODNÁR 2016). A beszámoló szerint a püspök a pozitív vonások említése után a kritikáját abban foglalta össze, hogy a reformáció szerint amikor Isten üdvözít, nem változtat meg semmit bennünk, betakar minket, mint egy kabáttal, de ugyanazok maradunk alatta. Mivel Luther ezt az álláspontot polemikusan képviselte, ezért a reformáció második nemzedéke már így rögzítette a tanítást: „A kegyelem üdvözít minket függetlenül minden változástól, ami bennünk történne, úgyhogy valójában semmiféle változás nem történik, nem is történhetne, nem is kell, hogy történjen, az ellenkező állítás botrányos lenne, és lerombolása minden igaz kereszténységnek stb...”

latoknak ilyen értelmezése alapján, amelyre a deuteronomista vagy a prófétai igehirdetésen és a felebaráti szeretet nagy parancsolatán² túl természetesen Jézus Hegyi beszéde lehet a legjobb illusztráció, kézenfekvő lenne a keresztény erkölcsnek a többi erkölcshez képesti magasabbrendűségét vagy többletét hangsúlyozni, amint ez gyakran történt a múltban és számos példája megtalálható a jelenben. Az ilyen kísértésnek ellenáll Luther, amikor nem a fejedelmeket és az egyház vezetőit ostromozza, hanem hallgatóit szólítja meg. A keresztény ember éljen úgy, hogy cselekedetei miatt ne kelljen szégyellnie magát a világ előtt. Akinek ettől kell félnie, annak élete méltatlan a keresztény névre. „Ugyan hány keresztyén bírná ki ma, hogy minden cselekedete napvilágra jöjjön? [...] De miféle képmutató keresztyén élet az, amely nem bírja el az emberek tekintetét, holott Isten és angyalai előtt máris meztelenül áll, az ítéletnapon pedig mindenki előtt fedetlenül válik?” – teszi fel a kérdést Luther, aki ezért tartja szükségesnek az intést, hogy a keresztények a világosság fiaiként járjanak (Ef 5,8) (LUTHER 1938, 20. o.; WA 10/I: 13.).

Van tehát a filozófiai etikának és a teológiai etikának egy közös mezeje, ahol a kettő találkozik. Hiszen Isten parancsolatai, a Tízparancsolatnak a felebaráttal kapcsolatos parancsolatai a filozófiai etika számára, az értelmesen gondolkodó, hit nélkül élő ember számára is beláthatóak, értelmesek, követendőek, mert a társadalom, az emberiség létének feltételeit írják le. A világ erkölcsi közfelfogásának ítélőszéke előtt a keresztény ember sem szeretne elmarasztalásban részesülni, és törekedjék is arra, hogy ilyesmiben ne legyen része. A keresztény életnek megvan a maga páratlan sajátossága, de „az összes többi cselekedetet akár egy pogány, zsidó, török vagy akármelyik bűnös is megtetheti” (LUTHER 1992, 5. o.).

Azonban mindjárt hozzátesszi, hogy mivel Isten parancsolatairól van szó, „[e]nnél fogva a jó cselekedeteket egyedül Isten parancsolatai szerint kell megítélnünk, nem pedig azok nagysága, mennyisége, hatása vagy emberi tetszések és szokások mértékével, amint ezt vakságunkban mind eddig megtettük, sőt megteesszük ma is, és ezzel súlyosan vétünk Isten parancsolatai ellen” (uo. 3. o.).

Az emberi cselekedetek Isten előtt

Ami az Istentől megparancsolt cselekedetekben a keresztény embert a többi embertől megkülönbözteti, az nem a teljesítménye, hanem a hit. „Az első, legfőbb és legnemesebb jó cselekedet a Krisztusban való hit” – írja Luther

² Mindhárom szinoptikus evangélium felsorolja az ún. második kótábla parancsolatait, de csak Máté teszi hozzá a felebaráti szeretet nagy parancsolatát (Mt 19,19).

Jézus szava nyomán, „mert minden cselekedetnek hitben kell végbemennie, mert a hit teszi a cselekedetet jó cselekedetté” (Jn 6,28–29) (LUTHER 1992, 3. o.). Másutt hasonló egyértelműséggel: „...lehetetlen, hogy az Istennek tessék, avagy számba vegye, ami nem szívbeli szeretetből ered.” (A német nemzet keresztyén nemességéhez, LM 2: 76. o.) Határozottságát alaposan meg is indokolja, amikor kifejti, hogy mi a készsleges lélek (Zsolt 51,4). Itt elveti a heteronóm etika lehetőségét: hiszen „akik félelemből szolgálnak, csak addig állhatatosak és szilárdak, míg a félelmet érzik; hiszen kényszer alatt állnak, és akaratuk ellenére szolgálnak Istennek, s valójában, ha pokol vagy büntetés nem létezne, egyáltalán nem szolgálnának neki. Hasonlóan azok sem, kik Istent csupán a jutalomért vagy jótéteményei reményében szolgálják, ugyancsak nem állhatatosak; ha ugyanis nem tudnának jutalomról, vagy elmarad a jótétemény, ők is felhagynak a szolgálattal. [...] Amit a kényszer fog össze, az nem tartós, amit viszont a szabad akarat tart fenn, az megmarad.” (A hét bűnbánati zsoltár, LVM 5: 59. o.) A hit nem azért teszi a jót, mert büntetéstől fél, és nem jutalomban reménykedik.

Mindebből következik, hogy a hit nélküli cselekedetek semmit sem érnek, amint a Római levél előszavában írja: „Mindaz a törvény cselekedete, amit az ember szabad akaratából s a maga erejéből végez. Hanem az efféle tettek elvesznek és semmit sem használnak, mert mögöttük a szívben kedvetlenség és kényszerűség lakik. [...] Hogyan is készíthetnénk magunkat cselekedetekkel a kegyelemre, ha nincsen egyetlen jótettünk sem, amelyet ne a szív restsege és kedvetlensége ellenére cselekedtünk volna? S hogyan lelhetné Isten kedvét az olyan cselekedetben, amely kedvetlen és konok szívből fakadt?” (Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, LVM 5: 294. o.)

Az embernek a szentsége nem cselekedeteiből, hanem hitéből következik. Gyökeresen félreérti azonban a hitet, aki olyan emberi teljesítménynek fogja fel, amit az ember Istennek ad, vagy aminek révén kedvessé válik előtte. A hit inkább olyan, mint a koldus üres keze, amely elfogadja a neki szánt adományt. „Mivel azonban meg vagyunk kereszttelve, és hiszünk Krisztusban, így Krisztusban vagyunk, és Krisztussal együtt vagyunk szentek és igazak, aki elvette tőlünk bűneinket, megáldott, felruházott és felékesített bennünket az Ő szent voltával. Így az egész keresztyén egyház szent, nem önmagában, és nem is a saját cselekedetei miatt, hanem Krisztusban és Krisztus által...” (A szép Confitemini, LVM 5: 592. o.)

Az értetlenség abból a körülményből fakad, hogy a kortársak a hitet nem helyezik az erények fölé, hanem az erények egyikének tartják, és így nem látják meg, hogy a hiten múlik minden cselekedet értéke, mert „egyedül a hit teszi a cselekedeteket jókká, és Isten előtt kedvesekké és méltókká azáltal, hogy kételkedés nélkül bízunk abban, hogy az embernek minden cselekedete tetszésére

van Istennek” (LUTHER 1992, 5–6. o.). Azt kellene az embernek belátnia – írja a *Magnificat*ban –, hogy a szívnek kell szentté lennie, a szívért „folyik a legnagyobb küzdelem, és azt fenyegeti a legnagyobb veszély”. És tényleg, amikor cselekedetekkel akarják a szív megtisztulását elérni. Azért kontraproduktív ez az út, mert „a cselekedetek csak összekülönbözést, bűnt és békétlenséget szülnek, és egyedül a hit tesz igazgá, eggyé, és ad békességet” (LVM 5: 216–217. o.). S pontosan abban áll Jakab levelének tévedése, hogy „a törvény beszédével akarta elvégezni, amit az apostolok a szeretet gyönyörűségében cselekedtek” (Előszó Szent Jakab és Júdás leveléhez, LVM 5: 318. o.).

Azért óvott hát Luther „a hit nélküli, csak külsőleg csillogó, farizeusi »jó cselekedetektől«,” mert az embereket „a hitből fakadó, igazi jó cselekedetekre” akarta elvezetni. A veszély az, hogy az emberek csak azt értékelik, ami „nagyon sokáig tartó, sok és nagy cselekedet; az Istenbe vetett bizodalom fontosságát figyelembe sem veszik, és Istentől csak azután várnak valami jót, amikor a magukét már megtették. Nem építenek hát bizodalommal Isten jó tetszésére, hanem a maguk cselekedeteire, vagyis fővényre és vízre, ami Krisztus mondása szerint az ő végső romlásukat okozza. (Mt 7,27) Istennek ezt a »jó akaratát« és »jó tetszését«, amely a mi bizodalomunknak az alapja, karácsony éjszakáján hirdették meg az angyalok, amikor így énekeltek: »Gloria in excelsis Deo« (»Dicsőség a magasságos mennyeekben az Istennek, és e földön békesség, és az emberekhez jó akarat!«)” (LUTHER 1992, 9–10. o.)

Akik tehát saját cselekedeteikben bíznak Isten előtt, és nem az ő jóindulatában, azok „megszegik ezt a parancsot [ti. az elsőt], és valósággal bálványimádók, még akkor is, ha minden más parancsot megtartanak is, és az összes szenteknek az imádsága, böjtölése, engedelmesége, tisztasága, büntelensége az övék volna is. A cselekedetek feje hiányzik, enélkül pedig a többi cselekedet csak hiú látszat, üres csillogás és kendőzgetés.” Hamis prófétaknak nevezi az ilyeneket Krisztus (Mt 7,15), mert „sok »jó cselekedettel« igyekeznek megnyerni Isten tetszését, és az ő kegyelmét mintegy megvásárolni, mintha ő valami szatócs vagy napszámos lenne, aki kegyelmét és jóindulatát nem ingyen adja. Ezek a világ legferdebb emberei, akiket soha vagy csak nehezen lehet a helyes útra téríteni. Az ilyenek aztán a bajban ide-oda futkosnak; tanácsot, segítséget és vigasztalást mindenünnen kérnek, csak Istentől nem, pedig a legfőbb parancsot szerint éppen tőle kellene kérniük.” (Uo. 11. o.)

Mindig is csak ezen a háttéren szabad értelmezni Luthernek azokat a kijelentéseit, amelyekkel az emberi cselekedeteket illeti. Nem fukarkodik a lebecsülő szavakkal és fordulatokkal. Így Zsolt 102,4 magyarázatában, ahol az emberi életet és minden foglalatosságát füstnek mondja, ami elszáll és semmivé lesz. „Boldogok, akik fel-

ismerik, hogy az e világi élet Ádám bűne következtében nem egyéb haszontalanságnál.[...] Eltérített az örök jótól, amelyhez erőteljes és életerőtől duzzadó szeretettel s jókedvvel kellene fordulnunk. Így sajnos a mulandóság és önmagunk felé hajolva élünk, benne leljük kedvünket, örömeinket és szeretetünket (azaz éltető nedveinket). Jó azoknak, akik ezt az élvezetet már itt felismerik, elítélik és meggyűlölik.” (A hét bűnbánati zsoltár, LVM 5: 64–65. o.) Ez a felismerés készteti arra, hogy az emberi cselekedeteknek, akármilyen vallásosak és magas erkölcsi szintet képviseljenek is, Isten előtt, az embernek hozzá való viszonya tekintetében ne tulajdonítson jelentőséget, mert ezek értéktelenek előtte, ha nem hitből fakadnak. Egyedül a hit adja meg Istennek azt, ami neki jár, tudniillik, hogy bensőséges bizodalommal őrá tekint (LUTHER 1992, 13–14. o.). Nem mulasztja el Luther ezen a ponton, hogy bírálja és elvesse kora vallásosságát, de ugyanakkor nagyra becsülje általában a földi hivatást, de különösen is azokat a szülőket, akik gyermekeiket Isten helyes szolgálatára nevelik (LUTHER 1938, 65. o.). Miközben tehát az Istenhez való viszony tekintetében füstnek mondja a zsoltár az emberi életet, Luther úgy látja, hogy Isten szemében sem mindegy, hogy miként éljük le azt.

Nem jócselekedetek, hanem hit által újul meg az ember

A hit hangsúlyozása sokkal többet jelent, mint csak a cselekvés indítékát, vagyis annak mérlegelését, hogy az ember miért teszi a jót vagy a rosszat. Ezt a filozófiai etika is fontosnak tartja. Amikor Luther a hit elengedhetetlen voltát hangsúlyozza a jócselekedetek dolgában, akkor sokkal többről van szó, mint csak indítékról. A hit jelentősége Luther számára nem pusztán annyi, hogy csak az Istentől megajándékozott és felszabadított ember tudja a jót önként, kényszer, érdek és hátsó gondolat nélkül cselekedni. A hit – az Újszövetség és Luther értelmezésében – az az ösztönző erő, amely a hívő embert olyan hálás életre készíteti, amely a felebarát javát szolgálja és Istent dicsőíti.

A reformátor elveti azt a gondolatot, hogy magát jó tetteiben gyakorolva az ember jobbá válhat. Jézus szavát ugyanis arról, hogy a jó fa jó gyümölcsöt terem, nem lehet megfordítani: „...nem a gyümölcs termi a fát, és a fa sem terem a gyümölcsökön” (LUTHER 1983, 53. o.). Kudarca ítélt vállalkozás Luther szemében, ha valaki a jócselekedeteket, az etikát úgy hirdeti, hogy nincs mögötte etikai alapelv és tartás. Alapelv nélkül az erkölcs olyan törvény, amely csak a látszatra ad, mint ránk erőltetett idegen etikett.

Tanulságos ebből a szempontból Melanchthonnak az az

irata, amely 1528-ban jelent meg a gyülekezeti vizitátorok felkészítésére (*Unterricht der Visitatoren*). Luther nagyon jó rendnek nevezte, amennyiben persze betartják (BRECHT 2: 260. o.), és előszót írt hozzá. Ez volt az első evangélikus egyházi rend, amely Magyarországon tulajdonképpen nem ismert.³ GÖRÖZDI Zsolt református teológus egy tanulmányában azonban egybevetette a genfi egyházi rendet ezzel a szász renddel (2006). Úgy találta, hogy az Újszövetség feltételezett egyházmodelljéből kiinduló kálvini egyházi rend részletekbe menően előírja a hívőktől elvárható életformát és teljesítendő kötelességeiket. Melanchthon lutheri lelkületű rendje az evangélium mindent meghatározó, átható erejéből indul ki, „amit, ha az ember elfogad és megél”, akkor rendalkotó erővé válik, és ezért nem szükségesek „további kisebb léptékű, kisebb horderejű rendeletek” (GÖRÖZDI 2006, 23. o.). Az *Unterricht* ezért nem rendszabályokkal foglalkozik, hanem azzal, hogy „hogyan juthat a gyülekezet hitre, mivel a hitre jutás a maga következményeivel maga után vonja az egyház reformálását, az etikai alapállást (jó cselekedetek), az Isten dicsőségére szolgáló egyházi életet” (uo. 24. o.).

Egyik prédikációjában maga Luther is példát ad, miként kell szétválasztani a hitet és a szeretetet: „...a hit a személyre, a szeretet pedig a cselekedetre irányuljon. [...] a hit megigazít, de nem tölti be a törvényt; a szeretet nem igazít meg, de betölti a törvényt; a törvény pedig követeli a szeretetet és cselekedetet, de erőt nem ad hozzá.” (LUTHER 1938, 340. o.) A legfontosabb tehát a hit, mert ebből következik minden más. Ebből következik viszont a kérdés, hogy „hol található és honnan származik a hit és a bizodalom?”⁴ A válasz erre Krisztus elküldése és odaadása a bűnösökért, „amikor még bűnösök voltunk” (Róm 5,8). Isten tehát feltárja, túlaradóan kínálja irgalmát, megelőzve minden emberi (jó) cselekedetet.

Az ember helyzete Isten előtt tehát az, hogy nem adhat és nem tehet semmit Isten kegyelmének elnyerésére. „A jó cselekedet [...] nem arra való, hogy vele valamit is elérjünk Istennél.” (LUTHER 1938, 290. o.) Szándékosnak tekinthető, hogy a bűnbánati zsoltárok magyarázatában Luther nem tér ki semmiféle történeti körülményre, még ott sem, ahol a zsoltárok szövege (mint például Dávid, Betsabé és Nátán említése Zsolt 51,2-ben) erre támpontot ad, hanem az embernek, a mindenkori embernek a helyzetét látja a zsoltárokból.⁵ Az ember helyzetét, aki Isten előtt állva nem talál sem mentséget, sem kapaszkodót az irgalmas Istenen kívül. A hatodik zsoltárhoz (Zsolt 6,3) ezért írja: „...ez a zsoltár meg a többi hozzá hasonló soha iga-

³ A magyar fordítás tervezett megjelenése: LVM 3.

⁴ LUTHER 1992, 19. o.; lásd a szakasz folytatását is.

⁵ A hét bűnbánati zsoltár (LVM 5: 27–88. o.) vagy a 118. zsoltár magyarázata (LVM 5: 557–603. o.) ezért kiváló lelkigyakorlatos anyagot nyújt.

zán meg nem érthető vagy el nem imádkozható, hacsak nyilvánvalóvá nem lett az ember előtt a megsemmisülés, amint az a halállal és a végső elköltözéssel megvalósul. Boldogok azok, akik ezen már az életben átesnek; mert összeomlásnak kell elkövetkeznie minden embernél. Ha pedig az ember úgy törik össze és semmisül meg minden erejében, törekvésében és lényében, hogy nem marad egyéb belőle nyomorult, átkozott, magára maradt bűnös-nél, akkor elérkezik az isteni segítség és erő, amint meg van írva: »Csak akkor, amikor már azt hiszed, elvesztél, ragyog fel a hajnalcsillag.« (Jób 11,17) (A hét bűnbánati zsoltár, LVM 5: 29. o.)

Egy 1525-ben mondott prédikációjában Jn 2,6 kapcsán „Vala pedig ott hat köveder”, kissé allegorizálva, a történeti és kritikai szentírás-értelmezésen felnőtt teológusnemzedékek számára talán meglepően, ugyanakkor mégis megszívlelendő eredményre jut: „A víz borrá változtatása azt jelenti, hogy Jézus a törvény értelmét megédesítette. [...] Az evangélium előtt a törvényt mindenki úgy értelmezte, mintha tőlünk követelné, hogy cselekedeteinkkel tegyünk neki eleget. Ez az értelmezés azonban vagy megkegyelmedett és elbizakodott képmutatót szül, keményebbet minden kövedernél, vagy pedig szorongó, nyugtalan lelkiismeretet. Az evangélium pedig úgy magyarázza a törvényt, hogy az sokkalta többet kíván tőlünk, mint amire képesek vagyunk, éppen ezért betöltéséhez olyan Valakire van szükség, aki egészen más, mint mi vagyunk. A törvény tehát Krisztust követeli és hozzá utal, hogy kegyelme a hitben újjászüljön s igazi jócselekedetek végzésére képesítsen.” (LUTHER 1938, 69. o.)

A jó gyümölcs rejtett, mégis nyilvánvaló

Sok a szó szerinti idézet ebben a tanulmányban. A szándék ezzel elsősorban nem az, hogy állításainkat Luther tekintélyére hivatkozva igazoljuk. Sokkal inkább az, hogy Luthert magát olvasva, órá figyelve meglássuk, hogy mennyire nem úgy tanított a jócselekedetekről, mint a későbbi lutheranizmus számos képviselője, akiket az az aggodalom vezetett, nehogy eltérjenek Luthertől. Aki Luthert magát olvassa, és nem csak róla író teológusokat, azt meglepheti, hogy a reformátor milyen határozottan, mennyire egyértelműen és hatalmas erővel fejezi ki magát, amikor a Krisztusban való új élet valóságáról van szó. Még olyan állításokat is találunk nála, amelyek a jócselekedetet az igazi hit igazolásának tekintik: „...a jócselekedet igazoló jegy is – mint a levélre ütött pecsét –, mely bizonyossá tesz, hogy a hitem igazi” (LUTHER 1938, 290. o.). Más szerzők esetében talán kálvinista befolyásra, a nevezetes *syllogismus practicus*-ra gyanakodnánk. Hiszen a *Heidelbergi káté* vallja, hogy a megigazult embernek azért kell – egybek között – jól cselekednie, „hogy

ki-ki saját igaz hitéről a hit gyümölcséből bizonyosságot szerezzen.” (86. kérdés)

Éppen ezen a ponton egy érdekes mozzanat tanúskodik Luther és Melanchthon teológiai felfogásának azonosságáról és finom különbségéről. Az *Apológiában* Melanchthon úgy látja, hogy Krisztus gyakran összekapcsolja a bűnbocsánat ígértét a jócselekedetekkel, „nem mintha engesztelést akarna tulajdonítani a jócselekedeteknek, ugyanis ezek követik a kiengesztelést, hanem két okból. Az egyik, hogy szükségképpen következniük kell a jó gyümölcsöknek. Figyelmeztet tehát, hogy képmutatás és színlelt bűnbánat az, amelyet nem követnek jó gyümölcsök. A másik ok, hogy szükségünk van arra, hogy ily nagy ígértetnek külső jelei legyenek, mert a rettegő lelkiismeret sokféle vigasztalásra szorul.” (*Apol IV, 275*) Az *Apológiának* ez a mondata egy óvatosan megfogalmazott lutheránus *syllogismus practicus*. A maga példányába írt margójegyzetében Luther nem vonja kétségbe e külső jelek jelentőségét, de hangsúlyozza, hogy még inkább a bűnbocsánat ígérte, valamint a keresztség és az oltáriszentség ajándéka nyújtotta benső bizonyosságra van szükségünk.⁶ A Miatyánk-magyarázatban felvázolja a külső bizonyosságkeresés veszedelmeit: a versengést, önzést, mások megvetését, ítéletet és egyebeket, amelyeket nem is győz felsorolni. Mindezek mögött az alapprobléma: „Gyorsan elfelejtik, hogy amijük csak van, az Isten ajándéka. [...] Íme a farkasok pófája a báránybőr alatt.” (*A Miatyánk német magyarázata, LVM 5: 108. o.*)

E sok veszedelem megnevezése sem bátortalanítja el attól, hogy a jócselekedetek meglétéről és valóságáról beszéljen. Ami ezt megalapozza, az nem az ember, hanem Isten: „...az embert megújítani, valakit megváltoztatni csak az újjászüdő Szentlélek fürdője képes egyedül. Lásd, ez a szabad és teljes evangélium! Ez nem cselekedetekkel való toldás-foldás, hanem az emberi természet teljes megváltoztatása. Ezért az igazi hívőknek szenvedniök is sokat kell, hogy meglássék rajtuk a kegyelem. Bizony hatalmas és hathatós dolog is az Isten kegyelme! Hordoz, vezet, biztat, nevel, megváltoztat. Munkálja bennünk a jót, s megbizonyítja magát tapasztalatunkban. El van rejtve, de munkája nyilvánvaló. A cselekedet és beszéd megmutatja, hogy hol van jelen, mint ahogy a gyümölcs és levél elárulja a fának fajtáját és természetét.” (LUTHER 1938, 189. o.)

Az új élet valóságáról a jócselekedetek igazolásával lelkesülten megbizonyosodó embert eközben Luther mégis nem győzi eléggé józanságra inteni. Az ő értelmezésében az új élet nem valami elragadtatás, nem a mindennapok fölé emelkedés, „nem éppen édes itóka a test számára” (*A szép Confitemini, LVM 5: 586. o.*), ha-

⁶ „Sőt inkább a bensőkre, hogy amikor szívünk vádol minket, tudjuk, hogy Isten gyermekei vagyunk.” BSLK 214. o.

nem a halál megízlelése. „Ebből világosan látható, hogy a szenteknek muszáj mártírokká válni; mivel kénytelenek élet-halál közt lebegni és a halállal birkózni, küzdeni.” (Uo.) Ebben a mártírumban nem zsarnokokkal és istentelen emberekkel, nem emberek szokványos üldözésével van dolga Isten gyermekének. Az igazi ellenség ereje felülmúlja a török vagy a császár erejét. Az ellenfél az ördög maga, aki „mestere annak, hogy felduzzassa a bűnöket, és hirdesse az Isten haragját”, és „csekély vétekből is képes rettegést és poklot csinálni.” (Uo. 587. o.) Amint nincs olyan ember, aki mindig látná minden bűnét és azt, hogy Istent semmibe veszi, de ez nem is lenne jó, mert csak kétségbe ejtene, úgy az ördög „a legeslegjobb cselekedetekért is kérdőre von téged, hajszolja és terheli a lelkiismeretedet” (uo.). A meglévő jó cselekedetekkel kapcsolatos kísértés tehát kétféle. Az egyik, hogy az ember meg van elégedve önmagával, a másik, hogy a legjobb cselekedeteket is bűnnek látja az ember. Így következhet be, hogy „maguk a cselekedetek, minél tovább űzöd, annál komorabbá tesznek” (LUTHER 1938, 231. o.).

Az ember tetteinek megítélésében ugyanazt a mértéket alkalmazza Isten is, mint az ördög. A különbség azonban menny és pokol! Isten azért ejt kétségbe bűneink meglátásával, hogy felemeljen, megbocsásson, megújítson és életet adjon. Az ördög viszont azért, hogy lehúzzon, kétségbe ejtsen, elzárja a szabadulás útját, elpusztítson és Istentől, az élet forrásától elszakítson. Éppen itt van annak a jelentősége, hogy a hitet ne soroljuk a többi cselekedet közé, hanem azok fölé. „Hiszen a hit éppen azért a legfőbb cselekedet, mert a [...] bűnök ellenére is érvényben marad és megsemmisíti a mindennapi bűnöket, azzal, hogy rendületlenül bízunk abban, hogy Isten olyan nagy jóindulattal van irántunk, hogy naponkénti bukásainkat és gyengeségeinket elnézi. Sőt még ha halálos bünt is követne el az ember (bár ez a hitben és bizodalomban élőknel ritkán vagy egyáltalán nem fordul elő), akkor is megáll a hit és nem kételkedik abban, hogy bűne már bocsánatot nyert. [...] Ez a hit és bizodalom olyan nagy és erős legyen, hogy az ember, bár látja azt, hogy az ő egész élete és működése Isten ítélete szerint csak kárhozatot érdemel [...], és bár látja, hogy cselekedetei csak a kétségbeesésbe kergethetik, ennek ellenére is legyen abban a bizonyos tudatban, hogy minden cselekedetet jóvá tesz az a hit, amely nem ítéletet, hanem kegyelmet, jószágot és jóindulatot remél [...]. Mert amit remél a hit, azt nyeri is el.”⁷ Így érthető

⁷ LUTHER 1992, 18–19. o. Luthernek ezek a gondolatai az ördögről, aki elmarasztalja és vádolja az embert minden cselekedete miatt, akár jók azok, akár rosszak, az ember helyzetének egy egészen más irányú, mégis hasonló megközelítést idézik fel. A lelkiismeret fejlődésének azt a fokozatát, amikor az embert már nem a felfedeztetéstől való félelem határozza meg, és „teljes mértékben megszűnik a rossz elkövetése és

meg az a gondolat, hogy az ember jó cselekedetei „nem önmagukban véve jók, üdvösek és igazak, hanem Isten kegyelme, irgalma és az erre támaszkodó hit által” (LUTHER 1992, 19. o.).

A hit és a jócselekedetek elválaszthatatlanok, de törvényre is szükség van

A hitből történő megigazulás tételét kategorikusan kell állítani, amint Luther teszi, amikor azt mondja, hogy „a hit a cselekedetek nélkül is megigazít” (*Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez*, LVM 5: 299. o.). A következménye ennek mégsem lehet a jócselekedetek elmaradása. Ahol mégis ez történik, ott nem ritkán Jakab levelének megoldását választják. De nem megoldás azt hangoztatni, hogy „nem elegendő hinni, cselekedni is kell, ha igazak és szentek akarunk lenni” (uo. 296. o.). Nem elég a cselekedeteket sulykolni ott, ahol a hittel van a baj. Ahol megvan a hit, ott „megváltoztat és Istentől szül újjá (Jn 1,13), hogy megölve a régi Ádámot, más szívvel, kedvvel, értelemmel és minden erővel bíró embereket alkosson belőlünk, s a Szentlélek kíséri őt” (uo.) – amint a Római levél előszavában sodró lendülettel írja. Nemcsak a lutheri kereszténységnek illene ezt betéve ismernie: „Ó, milyen eleven, buzgó, cselekvő és hatalmas dolog a hit, amely nem képzelheti el, hogy ne munkálkodjék szakadatlanul a jón! Nem kérdezi, kell-e cselekednie a jót, de még meg sem kérdeztük, ő már meg is cselekedte, mivel folyvást szorgoskodik. Hitetlen ember, aki nem így tesz, aki maga körül tapogatózik és szemlélődik a hit és a jócselekedetek után, és jóllehet nem is tudja, mik ezek, mégis sok szót szaporít és veszteget rájuk. – Isten kegyelmébe vetett eleven és bátor bizakodás a hit, olyan bizonyosság, amelyért ezer halált is vállalnánk. Akik magukénak tudják, boldogan, bátran és víg szívvel viseltetnek Isten és a teremtmények iránt, mert ismerik az isteni kegyelmet, és ebben bizakodnak a hit és a Szentlélek erejével. Az ilyen emberek a kényszerűségtől szabadon, kedvvel és szívesen munkálkodnak, mindenféle jót cselekednek, mindenkinek szolgálnak, mindennemű szenvedéseket eltűrnek Isten szeretetéért és az ő dicsőségére, így lehetetlenné válik elválasztanunk a cselekedeteket a hittől, olyan képtelenséggé, akárha a fényességet akarnád elvonni a tűztől. Tartózkodj azért a magad hamis gondolataitól és a haszontalan fecsegőktől, akik eszükkel akarnak ítélkezni a hitről és a jótettekről,

akarása közti különbség”, Sigmund Freud a felettes én fogalmával írja le, ami „elől semmit sem lehet elrejteni”, sőt „annál szigorúbban és gyanakvóbban viselkedik, minél erényesebb az ember, úgyhogy végül azok vádolják magukat a legszörnyűbb bűnösséggel, akik a szentségben legmesszebbre vitték”. FREUD 1982, 386–387. o.

ámbár ők a legnagyobb bolondok. Kérd azért az Istent, hogy ruházzon fel téged a hittel, máskülönben örökre hit nélkül maradsz, képzeledsz, és azt cselekszed, amit kedved vagy tehetséged enged.” (Uo.)

Ezeket a gondolatokat annyira komolyan veszi, hogy ki tudja mondani: a hívő ember számára „nincsen is szükség másra, mint hogy cselekedeteivel mutassa meg hitét. Mert a hitet nem lehet zablára fogni; megmutatkozik, jócselekedetekben tör ki, tanúságot tesz az evangéliumról, tanítja az embereknek, és rajta próbálja meg életét.” (*Előszó az Újtestamentumhoz*, LVM 5: 289. o.) Mindebben Krisztus példáját követi, ezért a szeretet az ő parancsa. „Mert ahol a cselekedetek és a szeretet nem törnek ki, ott a hit sem valóságos, ott nem fogadták még be az evangéliumot, és Krisztust sem ismerik igazán.” (Uo.)

A fentiek ismeretében üres vád, hogy a hit prédikálása fölöslegessé teszi a jócselekedeteket és azok tanítását. Az első parancsolatból több feladat következik, mint amennyit az ember képes megtenni, hiszen az ember minden dolga a hit hatáskörébe tartozik (LUTHER 1992, 14. o.). Az élet ilyen szemléletében még a pihenésnek is hitben kell történnie (uo.), a teljes emberi élet olyan területeihez hasonlóan, mint a munka, az iparúzés, „általában minden testi vagy általános szükségletre irányuló minden tevékenység” (uo. 4. o.). Nem az számít, hogy a cselekedetek mennyire tetszetősek vagy vallásosak, hanem az, hogy „ő megígérte, hogy kegyelmét ingyen adja, és azt akarja, hogy az ő kegyelmébe vetett bizodalom legyen elindulásunk, és ebben a bizodalomban cselekedjünk is mindent” (uo. 12–13. o.). Ezért azok a cselekedetek Istennek tetszők és kedvesek, amelyeket abban a tudatban tesz az ember, „hogy a legnagyobb cselekedetei [...] ellenére is semmi [...] Isten előtt” (LUTHER 1938, 279. o.). Az ilyen cselekedetekben gazdag életnek a példája Mária, aki hétköznapi munkáját végzi, nem tart igényt tiszteletra vagy elismerésre, és ezt mondja: „Én csak a műhely vagyok, amelyben ő dolgozik – mondja Mária –, de a művéhez én semmit nem tettem hozzá. [...] Csak Istent és az ő munkáját kell bennem magasztalni.” (*Magnificat*, LVM 5: 237. o.)

Amikor a jó cselekedetekről ír, az mégsem értelmezhető úgy, mintha Luther bárkit is azzal áltatna, hogy elég a hitről beszélni, mert az mindent magától elvégez. Mivel nincs mindenkinek hite, és nem mindenki törődik vele, ezért szükséges, hogy még a templomokban is, a földi egyházban is legyen lelki és világi törvény. Ebből a szempontból az emberek négy típusát különbözteti meg. Az elsőbe azok tartoznak, akik Istenben bízva szabad elhatározásból mindent, amit csak megtehetnek, megtesznek Isten tetszésére. Ezeknek nincs szükségük előírásra vagy törvényre. A második típushoz tartozókat a törvénnyel kell buzdítani és tanítással megintéssel megtartani, mert a szabadságot tévesen értelmezik és ellustulnak. A har-

madik típus az elvetemült embereké, akiket lelki és világi törvényekkel kell kordában tartani, ha kell, akár a világi hatalom erejével. A negyedik típust a gyermekiesen gondolkozók alkotják, akiket a kisgyermekekhez hasonlóan csalogatni és buzdítgatni kell, hogy eljussanak a hitre (LUTHER 1992, 15–16. o.).

Nem akar ebben az összefüggésben másokkal, csak az első csoporthoz tartozókkal foglalkozni. Ezek kötelessége, hogy a többieket hordozzák és tanítsák, amíg azok is eljutnak a hitre. Nem szabad lenézni vagy menthetetlennek tartani „a hitben gyengéket, akik még nem tudják megérteni, hogy tulajdonképpen mi a jó, de a legjobb akarattal igyekeznek a jót cselekedni”. A hitbeli gyengeség azok mulasztása, akik nem tanították őket a hitre, csak a holt cselekedetekre, inkább „igyekeznünk kell őket ismét a hitre elvezetni, olyan szelíden és gondosan bánva velük, mint betegekkel szokás” (uo. 17–18. o.).

Itt az alapkérdés természetesen a törvény értelmezése, amely a legszorosabban kapcsolódik a hit értelméhez. A törvény fogalma a mindennapos használatban olyan tanítást jelent, „amely megmondja, mit cselekedjünk, és mit engedjünk másoknak cselekedni. Mert az emberi törvények természete olyan, hogy nekik már a cselekedetekkel is eleget teszünk, noha a szívünk máshol van. Az ő törvénye a szív mélyét követeli, és nem elégedik meg a cselekedetekkel, hanem éppenséggel bünteti azokat, ha nem a szív mélyéről fakadtak, és színlelésnek, hamisságnak nevezi őket.” (*Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez*, LVM 5: 293. o.) A törvény ezen felfogásához éppen ezért a hívő ember életében is ragaszkodni kell. A törvény mindig egészen Istennek igényli az embert, és ez kihívás a hívő ember számára is. A törvény ún. harmadik haszna tehát semmiképpen sem ment fel a külső világi rend követelése (usus politicus) és a bűnbánatra hívás (usus theologicus) alól, „mivel nincsen ember, aki szíve mélyén megtartja avagy megtarthatná a törvényt. Mert mindannyian meglegjünk magunkban a jóra való restséget és a gonoszra való kedvet. Ahol pedig nem szabad kedvvel cselekszik a jót, ott a szív mélye nem tartja Isten törvényét, s az ilyen ember méltán rászolgált a bűnre és Isten haragjára, még ha színleg sok jót tesz, és tisztelendő életet él is.” (Uo.)

A cselekedetek iskolája és jutalma

Az egyedül hit által elvét mai kritikusai olykor azzal igyekeznek lejáratni, hogy a *sola fide* kifejezést pusztán hitnek mondják. Luther azonban nemcsak a cselekedetek szükségességét vallotta, de világosan tanított még az emberi cselekedetekre adott isteni jutalomról is. Erre éppen abban a művében adott példát, amelyik a szolgálai akaratról szól. Egyáltalán nem úgy látja, hogy Jézus szava a juta-

lomról – „Örüljetez és ujjongjatek, mert jutalmatok bőséges a mennyekben” (Mt 5,12) – bármilyen feszültségben vagy ellentétben lenne az egyedül hit által történő megigazulással. Nem azokra vonatkozik ugyanis a jutalomnak ez az ígéje, akik a maguk erejéből igyekeznek a mennybe jutni, hanem azokra, akik már megkapták és elfogadták az evangéliumot, és így élnek életüket és szolgálják az Urat. „Ez az íráshely úgy illik a szabad akarathoz, mint a világgosszág a sötétséghez. Krisztus ugyanis itt nem a szabad akaratot buzdítja, hanem az apostolokat figyelmezteti, akik nem elég, hogy a szabad akaratától függetlenül igazultak meg a kegyelem által, hanem ráadásul még az ige szolgálatába is álltak, ami annyit jelent, hogy a kegyelem legmagasabb fokára jutottak, így viselve el a világ minden nyomorúságát.”⁸ Az értetlenség és a félreértés abból adódik, ha – mint egykor Erasmus is – nem tesznek különbséget a bűneset utáni természetes ember és a Krisztus-hitben lévő új ember között. Más és más meggondolásból, de ezt nem teszik meg sem Luther ellenfelei, sem egyoldalúságba hajló követői.

Semmit sem változtat ez azon, hogy Luther a kegyelem és a hit teológusa. Hiszen nem arra buzdít, hogy a jutalomban vagy a jutalomra méltó cselekedetekben bizakodjunk. Az alap továbbra is csak az, hogy az ember azért tiszta és büntelen, tehát szentségileg az, mert Isten tisztítja meg a bűnbocsánat evangéliumával és a szentségekkel. Ez pedig azzal jár együtt, hogy „elkötelezed magadat, hogy e törekvésedben megmaradsz, s amíg csak élsz, halálodig egyre jobban megöklöklöd a bűnt. Isten ezt is elfogadja, s holtodig iskoláz sok jócselekedettel, szenvedéssel. Azt teszi ezzel, amit a keresztségben kívántál: hogy meghalván a bűnnek, feltámadhass az ítéletkor, s így tehesd teljessé keresztségedet.”⁹

Lelkipásztori bölcsességéről és teológiai éleslátásáról tanúskodik, amikor a hívő embernek attól az alázatától óv, hogy nem meri magát szentnek nevezni, hanem egyre csak bűnös voltát hangsúlyozza. Ezt hamis alázatnak nevezi Luther. „Mi pedig azt mondjuk, hogy Krisztus igazi szentjei bizony bűnösök, és bűnösök is maradnak, akik nem szégyenlik elmádkozni a Miatyánkot: »Szenteltesd meg a Te neved; jöjjön el a te országod; bocsásd meg a mi vétkeinket...« Ezzel bevallják, hogy neve nem bennük szenteltek meg, országát nem ők hozzák el, akarata sem általuk történik meg. Ezek nem azért szentek, mert bűn nélküliek, és cselekedetük szentté teszi őket. Ellenkezőleg: azért szentek, mert minden cselekedetükkel együtt is nem egyebek a maguk szemében kárhozott bűnösöknél. Idegen szentség teszi őket szentté –, a Krisztusé, amelyet

hitükben ajándékba kapnak, s amely sajátjukká válik.” (LUTHER 1938, 275. o.)

Összefoglalás

A keresztes embernek a cselekedetekhez való viszonyát, amint azt Luther megértette és tanította Krisztus evangéliuma alapján, a maga összetettségében és pontos megkülönböztetésekkel vázoltuk fel. Mint általában, úgy Luther megértésénél is a megértés kulcsa, hogy egyes kijelentései milyen nézőpontból közelítik meg a cselekedetek kérdését. Két nevezetes tétele – a keresztes ember szabad ura mindennek, és nincs alávetve senkinek, és: a keresztes ember készséges szolgálja mindennek, és alá van vetve mindenkinek (LUTHER 1983, 33. o.) – sarkos megfogalmazása mindannak, amit ő erről tanított, és amit ő maga így foglalt össze: „...nem vetjük meg hát sem a szertartásokat, sem a cselekedeteket, sőt nagyon is sürgetjük, de a cselekedetéről alkotott vélekedést vetjük el, hogy ne értékelje azokat valaki úgy, mintha azok volnának az igazi igazságosság...” (Uo. 72. o.) Vagyis mindkettőről nemcsak szabad, de kell is beszélni, mindegyikről a maga helyén és súlyának megfelelően.

Rövidítések

- BSLK = *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*. 11. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1992.
 LM 2 = D. LUTHER Márton: *Művei*. I. rész *Egyházreformáló iratok*. 2. köt. *Az első időszakból (1520. augusztus – 1521. május 6.) való iratok*. Wigand, Pozsony, 1905.
 LVM 5 = LUTHER Márton: *Bibliafordítás, vigasztalás, imádság*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest, 2011. (Luther válogatott művei 5.)
 LVM 6 = LUTHER Márton: *Prédikációk*. Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya. Luther Kiadó, Budapest, 2015. (Luther válogatott művei 6.)
 StA = LUTHER, Martin: *Studienausgabe*. 1–6. köt. Szerk. Hans-Ulrich Delius – Helmar Junghans. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1979–1999.
 WA = LUTHER, Martin: *Werke. Kritische Gesamtausgabe* („Weimarer Ausgabe”). 1–73. köt. Böhlau, Weimar, 1883–2009.

Hivatkozott művek

- Az evangélikus – római katolikus Közös Nyilatkozat a megigazulás tanításáról és ünnepélyes aláírásának dokumentumai*. Evangélikus Sajtóosztály – Szent István Társulat, Budapest, 2000.
 BODNÁR Dániel 2015. A protestantizmus Isten fenségét hangsúlyozza. *Magyar Kurír katolikus hírportál*, október 27. <http://magyarkurir.hu/hirek/babel-balazs-a-protestantizmus-isten-fenseget-hangsulyozza>. (Megtekintés: 2016. június 10.)

⁸ LUTHER 2006, 129. o.; WA 18: 693, 11–18; StA 3: 261.

⁹ LUTHER 1938, 283. o. A keresztes életnek a küzdelméhez és földi befejezetlenségéhez lásd uo. 275., 277. o.

- BODNÁR Dániel 2016. Összhangba hozni a szeretetet az igazsággal. Pápai Lajos püspök előadása a reformációról. *Magyar Kurír katolikus hírportál*, március 2. <http://www.magyarKurir.hu/hirek/osszhangba-hozni-szeretetet-az-igazsaggal-papai-lajos-puspok-eloadasa-reformacio-ro>. (Megtekintés: 2016. június 10.)
- BRECHT, Martin 1986. *Martin Luther*. 2. köt. *Ordnung und Abgrenzung der Reformation 1521–1532*. Calwer Verlag, Stuttgart. *Egyességi irat*. Ford. Bohus Imre. A fordítás lábjegyzeteit készítette és a kísérő tanulmányt írta Reuss András. Luther Kiadó, Budapest, 2015. (Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai 5.)
- FREUD, Sigmund: Rossz közérzet a kultúrában. Ford. Linczéni Adorján. In: uő: *Esszék*. Gondolat, Budapest. 327–405. o.
- GÖRÖZDI Zsolt 2006. A vizitátorok tanítása a szász választófejedelemség lelkészei számára, 1528. *Theologiai Szemle*, új folyam 49. évf. 1. sz. 21–27. o.
- Heidelbergi káté*. Revideált, egységes kiadás. Kálvin Kiadó, Budapest, 2013.
- LUTHER Márton 1938. *Jer, örvendjünk, keresztyének! Luther írásaiól mindennapi áhitatra*. Összeáll. Karl Witte. Ford. Szabó József. Győr.
- LUTHER Márton 1983. Értekezés a keresztyén ember szabadságáról [1520]. In: *Luther Márton négy hitvallása*. Ford., bev. Pröhle Károly. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest. 33–73. o.
- LUTHER Márton 1992. *A jó cselekedetekről* [1520]. Ford. Takács János. Hódmezővásárhely.
- LUTHER Márton 2006. *A szolgálai akarat. De servo arbitrio* [1525]. Ford. Jakabné Csizmazia Eszter – Weltler Ödön – Weltler Sándor. 2., jav. kiad. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. (Magyar Luther Könyvek 11.)
- LUTHER Márton: A hét bűnbánati zsoltár: a szó szerinti szöveg alapos német magyarázata Isten és Krisztus kegyelmének, valamint önmagunknak igaz megismerésére [1517]. Ford. Schulek Tibor – Weltler Ödön. In: LVM 5: (25–26.,) 27–88. o.
- LUTHER Márton: A Miatyánk német magyarázata egyszerű laikusok számára [1519]. Ford. Bellák Erzsébet. In: LVM 5: 99–151. o.
- LUTHER Márton: A német nemzet keresztyén nemességéhez a keresztyénség állapotának megjavítása ügyében [1520]. In: LM 2: 1–110. o.
- LUTHER Márton: A szép Confitemini, azaz a 118. zsoltár [1530]. Ford. Pethő Attila. In: LVM 5: (555–556.,) 557–603. o.
- LUTHER Márton: Előszó az Újtestamentumhoz [1522]. Ford. Szita Szilvia. In: LVM 5: 286–289. o.
- LUTHER Márton: Előszó Szent Jakab és Júdás leveléhez [1522]. Ford. Szita Szilvia. In: LVM 5: 317–319. o.
- LUTHER Márton: Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez [1522]. Ford. Szita Szilvia. In: LVM 5: 292–304. o.
- LUTHER Márton: Magnificat [1521]. Ford. Percze Sándor – Takács János. In: LVM 5: (203–208.,) 209–262. o.

Komplex tanítás egyszerű formában

■ KOVÁCS LÁSZLÓ

KOCZOR György: *Elvégeztetett. A megváltástan összefoglalása.* Magánkiadás, Zalaistvánd, 2016.

Valahol Európában különös és érdekes kísérletet végeztek magasan képzett, a hivatásukban és szakmájukban elismert emberekkel, akik egyébként az egyház valamelyik történelmi felekezetében éltek aktív hitéletüket. Az önként jelentkezők két feladatot kaptak. Az első feladat értelmében saját hivatásukról, munkájukról írták le gondolataikat. Amint az várható volt, tartalmi és stilisztikai kritériumok szerint is kiváló fogalmazványok születtek. E bemelegítés után második feladatként arra kérték meg őket, hogy írjanak minél részletesebben a keresztény hitükről. Arról, hogy kiben hisznek, mit hisznek, miért hisznek, és arról is, hogy miként élik meg a hitéletüket. E különös feladat kiértékelői arról számoltak be, hogy főleg a dogmatikai, hitismerteti témákkal kapcsolatban nagyon nehezen, tétován, olykor szinte óvodás szinten mozgó szókinckészlettel születtek meg ezek az írások. Nagyon valószínű, hogy ez a kísérlet hazai evangélikusaink között sem hozna ennél biztatóbb eredményt...

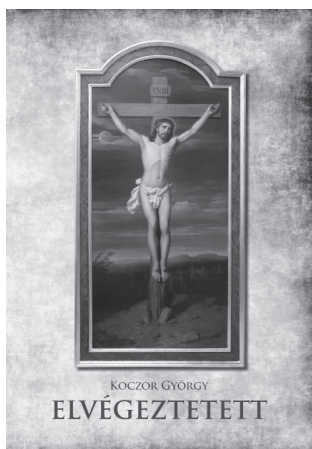
Az élő Krisztus-hit egyaránt a szív és a fej „ügye”; a szív bizodalmanak és a hitismeretben való elmélyülésre nyitott igényességnek az egészséges összhangja. Az élethosszig való tanulás programja egyre inkább gyakorlattá válik a különféle hivatásokban élők – általában kötelező – továbbképzési rendszerében. Vajon nem méltó és igaz, illő és üdvösséges-e, hogy a biológiai élet dimenzióin messze túlmutató örök élet „mennyei kincseinek” gyűjtésével az eddiginél többet foglalkozzon az egyház népe? Evangélikusként ne

veszítsük szem elől, hogy minket „énekítő egyháznak” és „tanító egyháznak” is neveztek az ökumenikus közösségekben. Biztos vagyok abban, hogy ha a hitismeretben jobban elmélyülnének a ránk bízott gyülekezetek tagjai, és természetesen mi, lelkészek is, akkor az istentiszteleteken egyre inkább halkuló, erőtlenné váló éneklésünk is új erővel, levegővel és lélekkel telne meg. Az „evangélikus” név tehát ebben az értelemben is kötelező!

Természetesen a tanuláshoz szükségünk van alaposan átgondolt, körültekintően összeállított tananyagra is. Hosszú, csak a teológus „szakemberek” által érthető értekezések helyett könnyen áttekinthető és terjedelmében is „fogyasztható” kiadványokra. Olyanokra, amelyek keresztény hitünk alapvető tanítására, irányaira nézve mutatnak utat. Örülünk annak, hogy a többnapos presbiterképzés keretében már évek óta folyik a tanítás, tanulás. Emellett nagy szüksége van az egyház népének olyan kiadványokra is, amelyeket kézbe véve megszereződnek bennünk hitünk tanításának, hitvallásunknak az alaptémái.

Fontos, hogy csokorba gyűjtsük azokat a kifejezéseket, gondolatokat, amelyek hétről hétre előkerülnek a vasárnapi igehirdetésben vagy más igei alkalmakon.

Éppen ezért vettem örömmel kézbe Koczor György összefoglaló kis könyvét, amelyben a megváltástan teológiai útján vezet végig. És korántsem csak elméleti megközelítésben teszi ezt, hanem úgy, hogy szinte észrevétlenül külső szemlélőből a személyes, egzisztenciális érintettség útjára viszi az olvasót. A kiadványban egyszerű, könnyen értelmezhető rajzok segítenek folyamatában megérteni a leírtakat, és elmélyíteni az újonnan szerzett vagy a már korábban megtanult ismereteket.

A megváltástan a keresztény teológiának egy olyan meglehetősen komplex eleme, amely istentiszteleti életünkben is több rétegben megjelenik. Jellemzően a keresztségnek mint a keresztény életút folyamatának értelmezésében, valamint a gyónási és úrvacsorai liturgiában. A könyv abban is segít, hogy az istentiszteletnek ezek a gyakran talán rutinszerűen megélt elemei is mélységgel és tartalommal teljenek meg az olvasottak nyomán. Ehhez támpontként a legfontosabb és leggyakrabban használt teológiai kifejezéseknek – mint például a bűn, a hit, az áldozat, a halál, az élet, az örök élet, a feltámadás, az utolsó ítélet – az eredeti értelmét is megtaláljuk.

Kinek is ajánlhatjuk Koczor György könyvét, amelyet ő „összegzőként” jellemez? Például konfirmációi tananyagként vagy ajándékként, hasznos lelki útvalónak. Presbiterok képzési, önképzési anyagának. Felnőttek kereszte-

lési felkészítéséhez. Ifjúsági órák tematikus sorozatához. Mindazoknak, akik nemcsak tétova vélekedések szintjén, hanem tudatos és megfontolt hitben szeretnék kereszténységüket megélni.

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a Szentháromság Istenről mindent megtudhatnánk. Titok így is marad elég. De mindabban, amit Isten az igében, különösen is az élő Igében, Krisztusban bizonyosan kijelent nekünk, fontos elmélyednünk. Ezt a szerző is pontosan így látja: „Teológizálgathatunk arról, hogy mit jelent az 1000 éves királyság, a 144 000, a Jelenések könyvének sokféle látomása, hogy mi lesz a lelkekkel a feltámadásig, és mit is jelent a feltámadás, de egyszer sem mondhatom ki a tutit, mert az Isten kezében van. Ahhoz azonban, amit kijelentett igéjében, főként testté lett Igéjében: Krisztusban, ahhoz bátran és biztosan ragaszkodhatok, és küldetésem azt tanítani.”

A muszlim–keresztény vallásközi párbeszéd lehetőségei*

■ NAGYPÁL SZABOLCS

A vallásközi párbeszéd és a történelem összefüggésrendszerében

A világvallások között megkülönböztethetjük az ábrahám-
mi, a szemita, avagy az *egyistenhívő* vallásokat – különö-
sen a zsidóságot, a kereszténységet és az iszlámot –; illet-
ve a *keleti*, az ázsiai vallási hagyományokat (kiemelten is a
hinduizmust és a buddhizmust). Megfigyelhető az, hogy a
legnagyobb és a legmélyebben gyökerező ellenségeskedé-
sek és az elmégesedett viszályok a vallástörténetileg egy-
máshoz *közelebb álló* vallások között állnak fenn. Ennek
a legfőbb oka valószínűleg az lehet, hogy a *távolabb* eső
vallások annyira más nyelven beszélnek, egyszersmind
olyannyira más alapokon állnak és más célkitűzésekkel
rendelkeznek, hogy egyáltalán nem szítanak föl annyi ér-
zelmi viszonyulást.

Az ökumenikus és a *vallásközi* párbeszéd egyfajta sa-
jatos kölcsönhatásban állnak egymással, minthogy ha-
sonló módszert használnak: a párbeszédnek a módsze-
rét. A vallásközi szerepvállalás alaposan visszahat az ab-
ban részt vevő vallásokra, hiszen a többi vallás viszonylag
egységesen kezeli az egyes felekezeteket az adott valláson
belül, és így megváltozik a felekezetek önképe és az ön-
azonossága: mind jobban egységes vallásnak kezdik lát-
ni magukat.

A vallásközi párbeszédnek a *célkitűzései* sokrétűek: egy-
felől a *vízszintes* célkitűzés a másik vallásnak a megisme-
rése és a remények szerinti megszeretése, hogy fokozódó
mértékben közösség épüljön ki a felek között. A *függőle-*

ges célkitűzés pedig egyrészt az elmélyülést jelenti a saját
vallási hagyományunkban; másrészt Isten terveinek és
szándékainak a mind jobb megismerését és az egyre ko-
molyabb megértését.

A résztvevők száma alapján kétféle vallásközi párbe-
szédről beszélhetünk: a *többoldalú* és a *kétoldalú* párbe-
szédről. Mindegyiknek megvannak a maga előnyei és hát-
rányai: a muszlim–keresztény párbeszéd ez utóbbi fajta-
ba tartozik, amelyben tehát pontosan azokra a kérdésekre le-
het összpontosítani, amelyek a két résztvevő vallást érin-
tik és érdeklik.

Az ugyanazon vallási családba tartozó vallások kö-
zül a *később* keletkezett vallásnak általában van egy ki-
forrott tanítása a *korábban* keletkezett vallásról, mint-
hogy erre szigorúan rá van kényszerítve az öngazoló-
sakor. A korábban keletkezett vallásnak – jelen esetben
a kereszténységnek – viszont nincsen az önazonosságá-
ba épített tanítása a később létrejött vallásról, és emiatt
meglehetősen nehéz valamit is kezdenie vele. A későbbi
vallás véleménye általában egyszerre kedvező jellegű,
amennyiben az előzményének tekinti a korábbi vallást
(az iszlám például a Könyv népének tekinti a zsidóságot
és a kereszténységet is); ugyanakkor bírálóan is áll hoz-
zá, amennyiben a korábbi vallás nyilvánvalóan megha-
ladottnak tűnik, máskülönben nem is volna szükség a
későbbi vallásra.

A mindkét vallás számára lényeges *történelemteológi-*
ának a szempontjából kiemelendő a közösségi (és termé-
szetesen az egyéni) emlékezeteknek a kölcsönös megtisz-
títása: vagyis az az igyekezet, hogy mindkét fél átérték-
elje a múlt fájó, bántó, sérelmes emlékeit, amelyek a jelenben
gátolják vagy nehezítik az egymáshoz való közeledést (az
egymásnak okozott vértanúk föltétlenül ilyenek tekint-
hetők). „Bár a századok folyamán a muszlimok és a ke-
resztények között nem kevés nézeteltérés és ellenséges-

* A tanulmány a szerzőnek a Fiatal kutatók és doktoranduszok VI. nemzetközi teológuskonferenciáján 2015. október 24-én elhangzott plenáris előadása alapján készült, amelyet a Károli Gáspár Református Egyetemen (KRE) tartott, a Doktoranduszok Országos Szövetségének (DOSZ) Hittudományi Osztálya meghívására.

kedés támadt, a Szentséges Zsinat mindenkit arra buzdít, hogy felejtse el a múltat, őszintén törekedjék a kölcsönös megértésre.” (*Nostra aetate*)

Általános szabályként mindenféleképpen megállapítható az, hogy nagyon gyakran hajlamosak vagyunk önmagunkat egyfajta *eszményi* színben látni, a másik személyt vagy közösséget pedig pusztán a maga jelen lévő, előttünk álló *ténylegességében*. Ez messzemenően méltánytalan a másik féllal szemben: eszményt az eszménnyel, ténylegességet a ténylegességgel igazságos és célravezető összehasonlítani.

A *gyanakvásznak*, a kölcsönös bizalmatlanságnak és az ellenségeskedésnek ördögi körei alakulhatnak ki: sokszor hamis képek élnek a másik félről, fölüti a fejét a félelem, félreértések mérgezik a viszonyt, előítéletek keletkeznek, tévképzetek terjednek el, a felek könnyen felszínes általánosításokkal takaróznak, a sajtó kártékony torzításai hamar rögzülnek a köztudatban. A másoktól eredő fenyegetettségnek az érzete áll fönn az egyik oldalon – például tömeges népvándorlás idején – és adott esetben félelem a birodalomépítéstől, valamint a szellemi gyarmatosítástól a másik térélen.

Az iszlám vallásról különféle *tévhitek* élnek a közvélekedésben: például, hogy csak vagy főként az arabokhoz kötődő vallás. Ezzel szemben az igazság az, hogy a muszlim híveknek csak mintegy az egyötöde arab; minthogy a világ négy legnagyobb muszlim többségű állama a következő: Indonézia, Pakisztán, India és Banglades. Néha a tárgyilagosság, a távolságtartás és a higgadtság segít a nem egyes vallású területeknek a nem annyira tájékozott kereszténysége részéről; néha viszont pontosan a közös emberi és előremutató tapasztalatokon alapuló ismeretekre van szükség, amelyek akár közösségek elkötelezettségére is vezethetnek. Egyfajta sajátos szerep hárul mindennek megfelelően a közép-keleti keresztényekre, akiknek a nagy része keleti vagy orientális ortodox, egy részük pedig arab ajkú.

Nagy szükség van a *sokféleség* tudatosítására és a közgondolkodásban való rögzítésére: egyrészt az egyidejű, a szinkrón sokszínűség fölfedezésére (az iszlámban ilyenek a különböző teológiai, a bölcseleti, a vallásjogi iskolák, valamint a népi vallásosságnak az árnyalatai); illetve a történetiségen alapuló, a diakrón sokrétűség fölismérésére és a gondolkodásunkba építésére (egyáltalán nem mindegy ugyanis, hogy pontosan melyik évszázad iszlám valóságáról beszélünk éppen).

A most fölSOROLTAK egy meglehetősen sürgető jellegű és elodázhatatlan fölADATOT jelentenek: a világméretűvé válás általában, illetve a jelenleg is zajló népvándorlás sajátosan is rámutat a párbeszédnek az égetően szükséges jellegére. Sőt a számadatok is a megkerülhetlenségre utalnak: az emberiség fele ugyanis vagy muszlim, vagy keresztény.

A kétoldalú teológiai párbeszéd

Az 1965-ben, a II. vatikáni zsinaton (1962–1965) elfogadott, *Nostra aetate* (Korunkban) kezdetű római katolikus nyilatkozat az Egyház és a nem keresztény vallások kapcsolatáról a harmadik szakaszában a következő egyértelműséggel fogalmaz: „Az Egyház a muszlimokra is megbecsüléssel tekint.” A kereszténység részéről az 1948-as alapítású, genfi székhelyű Egyházak Ökumenikus Tanácsa (EÖT) – amelynek túlnyomó többségében protestáns, illetve ortodox egyházak a tagjai – szintén kibocsátott egy hivatalos egyházi megnyilatkozást a kérdéskörben. Ennek az 1992-es szövegnek a címe *A muszlim–keresztény kapcsolatok kérdéskörei – Ökumenikus megfontolások*. Szükség is van az ilyesféle határozott és jól idézhető kijelentésekre, minthogy a tapasztalatok szerint számos hívő vagy gondolkodó már a tiszteletnek és az elismerésnek a hiányánál is elakad, és bele sem kezd a másik vallás jobb megértésének a nehéz, de számos előremutató meglátást rejtő nagy kalandjába.

A szellemtudományokon belül a teológia és a vallástudomány más és más szempontból tekint a vallási kérdésekre: míg a *teológia* belülről, a közösséghez tartozóként, a hagyománnyal messzemenően közösséget vállalva nyilatkozik meg és vizsgálódik; addig a *vallástudomány* kívülről, el nem kötelezettként vagy az elkötelezettséget legalábbis zárójelbe téve nyúl hozzá az egyes vallási jellegű kérdéskörökhöz.

A hitvita, valamint a hitvédelem alapvetően más jellegű tevékenységek, mint a vallásközi (és az ökumenikus) párbeszéd. A *hitvita* során ugyanis a vallási alapállások ugyanarról a kérdésről úgy nyilatkoznak meg, hogy érvekkel és más, elfogadható vagy éppen már vállalhatatlan eszközökkel és módszerekkel egymást meggyőzzék vagy legyőzzék. A *hitvédelem* alkalmával pedig a saját álláspont alátámasztására keresnek erősebb vagy gyöngébb érveket, meglátásokat, támasztékokat, hogy azt igazolják, az azt támadó vagy fenyegető érveket pedig (meg)cáfolják. Míg a hitvédelemnek lehet szerepe a gyöngébbek elkötelezettségének a megerősítésében, a hitvita alapvetően egy idejétmúlt műfajnak tekinthető.

A következő nemzedékek *oktatásának* és a *nevelésének* a szerepe igen jelentős: arra érdemes törekedni, hogy mind az iskolai, mind pedig az iskolán kívüli oktatás és a nevelés során olyasfajta ismeretek és hozzáállások alakuljanak ki és fejlődjenek tovább, amelyek lehetővé teszik a másik vallásnak a megismerését, és elősegítik a fokozottabb tiszteletét. Hasonlóképpen a közös vagy legalább a párhuzamos tudományos *kutatás* szintén elengedhetetlen ahhoz, hogy a közeledés a másik félhez valóban hatékony és megalapozott legyen: itt kaphat szerepet a szent iratoknak a közös tanulmányozása, valamint a bölcseleti egymásra ha-

tásoknak a vizsgálata is. Alapszabályként a párbeszéd során észben kell tartani, hogy minden egyes résztvevőnek alapvető joga van arra, hogy a saját önértelmezése és az általa használt fogalmai szerint mutassák be, fogadják el és értelmezzék őt.

1. Ami jelentősen *különböző* a két egyistenhívő világvallásban, az az, hogy a *kereszténységben* a Szentháromságról beszélünk: vagyis az egyetlen Istenben három személyt ismerünk föl, az Atyát, a Fiút és a Szentlelket. A Fiúnak, vagyis Jézus Krisztusnak a keresztény hit szerint alapvető jelentősége van az emberi történelemben és az üdvtörténetben, minthogy az ő személyéhez kötődik a megváltás, amelyet próféták hosszú sora harangozott be. Istennek a nyilvánkoztatása és a kijelentése pedig a kereszténység szerint az ószövetségi és az újszövetségi részekből összerakott könyvegyüttesben, a Szentírásban áll előttünk, amelyben Isten mindent elmondott, ami csak az üdvösségükhöz szükséges.

Az *iszlámban* nagyon nagy hangsúly van Isten egytelenségén; és Mohamed (570–632) a prófétáknak a pecsétje: vagyis övele, az ő életével és tanításával zárul a prófétáknak a hosszú, több évezredes sorozata, amely az első emberpár megteremtésével kezdődött, majd a zsidó nép kiválasztásával folytatódott. Továbbá, az iszlám világában a Korán jelenti a maga egészében az isteni nyilvánkoztatást.

Mindezek tehát olyan alapvető különbségek, amelyekről nem is érdemes egymást elkezdeni meggyőzni a párbeszédben, hiszen pontosan ezek az önazonosságképző elemek az egyes vallásokban. A *Nostra aetate* azonban egy olyan nyelvezet alkalmaz a megfogalmazásaiban, amely az egyes különbségek kapcsán is a párhuzamosságokra igyekszik rámutatni: a muszlimok „Jézus istenségét ugyan nem ismerik el, de őt prófétaként tisztelik; Szűz anyját, Máriaát is becsülik; és olykor áhítattal segítségül is hívják.”

2. Ami viszont alapvetően és döntően *közös* a két vallásban, azt a zsinati megnyilatkozás egyrészt a következőkben látja: a muszlimok az „egy élő és önmagában létező, irgalmas és mindenható *Istent* imádják, Aki a Mennynek és a Földnek Teremtője, Aki szólt az emberekhez.” Isten tehát egyetlen: ez nemcsak azt jelenti, hogy mindkét vallás pontosan egy Istenben hisz, hanem azt is, hogy a zsinati atyák meglátása szerint egyértelműen ugyanarról az Istenről van szó mindkét vallás esetében (ami egyébként teljesen magától értődő is, hiszen ha egyetlen Isten van, akkor nincsen másik Isten, akiben hinni lehetne).

A Korán (29,46) e döntő kérdésben nagyon hasonlóképpen foglal állást: „A mi Istenünk és a Ti Istenetek egy.” Ennek ellenére, a Szentháromsággal kapcsolatos félreértések kapcsán újra és újra fölmerül a többistenhit vádja és gyanúja egyes muszlim gondolkodók részéről. Isten

korlátlan Úr: ami azt is jelenti, hogy Isten mindentudó (vagyis minden ismeret birtokában van) és mindenható (azaz bármit képes megtenni); továbbá Isten igazságos, ugyanakkor könyörületes és irgalmas is. Az emberiség mintegy gondnokként Istennek a helytartója (arabul: kalifa) a Földön: a sajátos föladata pontosan az, hogy átlássa és megvalósítsa az isteni igazságosságot az egész teremtett világban.

A közös vagy legalábbis párhuzamos tanítások közül ezenkívül még kettőt talál kiemelésre érdemesnek a zsinati megnyilatkozás: a hitnek és az utolsó ítéletnek a kérdéseit. Vagyis a muszlimok egyrészt „Istennek még a rejtett határozatait is teljes szívből *engedelmeskedve* akarják követni; amiként Ábrahám – akinek *hitére* az iszlám szívesen hivatkozik – engedelmeskedett Istennek.” Másrészt pedig: „Várják továbbá az ítélet napját, amikor Isten minden embert föltámaszt, és mindenkinek megadja, amit megérdemel.” A nyilatkozat szövege anélkül sorolja föl a hasonlóságokat, hogy azok tényleges megegyezésével vagy éppen az egyezésnek a már kielégítő voltával kapcsolatban állást foglalna.

A gyakorlati együttélés: az élet párbeszéde

1. Sokszor talán nem hangsúlyozzák eléggé, de a mindennapi kegyességnek az egyes gyakorlatai is remek alkalmat adhatnak az egymással folytatott vallásközi párbeszédre. A zsinati szöveg is kiemeli, hogy a muszlimok is „*tisztelik* Istent, különösen *imádsággal, alamiznával és böjttel.*” A *lelkiségnek*, a bölcsességnek és a misztikának a területén akár még egyfajta egészséges versenyhelyzet is kialakulhat: mégpedig a versengés a kegyességben és a vallásosságban (lásd erre vonatkozóan: Korán 49,13).

A *hithirdetés* és a párbeszéd teremtő feszültségben állnak egymással. Annyit azonban mindenképpen tudatosítania kell a két vallás felelős követőinek, hogy a két törekvés egyszerre nem megy: ha valaki a párbeszédre adja a fejét, akkor az abban részt vevő felek megtérítésére irányuló törekvését zárójeleznie kell – különben maga az egész párbeszéd álságos lesz, és csak a hithirdetés egy új fajtájának kell tartanunk.

Az átcsábításról akkor beszélünk, amennyiben mások áttérésre buzdításáról van szó nemtelen előnyöknek az ígéretével vagy éppen tisztességtelen hátrányoknak a kilátásba helyezésével. Ennek a kérdésével kapcsolatban legtöbbször a jótékonyágnak és a szeretetszolgálatnak az esetét szokták emlegetni, amikor is valamely vallási szervezet nem pusztán önzetlenül segít, hanem kifejezetten a hithirdetésnek a lehetőségét kapcsolja a tevékenységéhez. A különös mértékben is számításba veendő szempont ekkor a személyeknek a szabadsága és a méltósága, amelyet tiszteltben kell tartani, és amelyet nem szabad erőszaknak

vagy megtévesztésnek kitenni: „Nincsen kényszer a válásban.” (Korán 2,256)

2. A Korán is (5,48) arra szólítja föl az olvasóit: „Vessétek hát a jó cselekedetekben.” Az *erkölcs* kiemelt fontosságára figyel föl a zsinati megnyilatkozás is, amikor kijelenti a muszlim hívekről: „Értékelik az erkölcsös életet.”

A egyes közösségeknek és a vallási hagyományokat átívelő családoknak a létrejöttével a *család* jognak az egyes kérdései, a vallásközi házasságoknak a nehézségei, a gyermekeknek a közös nevelése és a szülőkkel fennálló kapcsolatuknak a jellege és a minősége, a válásnak a bonyolult szövődményrendszere vagy általánosságban a nők helyzete mint átgondolandó és egymással megtárgyalásra érdemes kérdések mind fokozódó súllyal lesznek majd jelen végig a 21. század folyamán.

Az iszlámot mint vallást és mint politikai ideológiát mindig szigorúan el kell különíteni. Ráadásul a politika néha alapvetően vallási alapokon működik, néha viszont a politika csak eszközül használja föl a saját célkitűzései érdekében a vallást. Ilyesmiről van szó akkor is, amikor a közös közéleti célok alkalomadtán hatékonyan összefogják az iszlám alapokon álló civilizációnak a tagjait, kiemelt módon is például a gyarmatosítás alóli fölszabadulásakor, valamint akár a nemzeti ébredések idején.

Az összefogás és az együtt munkálkodás a *teremtés*-védelemben, vagyis a teremtett környezetet fenyegető veszélyek közös elhárításának az ügyeiben talán kevesek által sejtett mértékben mozdíthatná elő a közös bolygónkat kockázatoknak kitevő folyamatok elleni kulcsfontosságú küzdelmet.

A *fölvilágosodás* és annak nyomán az elvilágiasodásnak és az elvallástalanodásnak a folyamata, illetve a kialakuló vallási közömbösség, amely kifejezetten is egy európai jelenség, számos üdvözlendő dolgot hozott még a vallások számára is, mint amilyen a *vallásszabadság* és a vallási türelem. Ugyanakkor ez az egyik legfőbb oka a kereszténység egyes válságjelenségeinek is: meg kell ugyanis küzdenie a tekintély- és hatalomvesztéséből fakadó átértékelési folyamatokkal, teológiai szinten is. Az iszlámnak is vannak bizonyos válságjelenségei, és ezek nagy része a korszerű nyugati piacgazdasággal való összetalálkozásból származik, amelynek szerteágazó és nagy hatású fejleményeivel szemben az iszlámnak mielőbb ki kell dolgoznia a saját elméleti és gyakorlati jellegű válaszkísérleteit.

E tárgykörben az *emberi jogok* közül némelyek döntően keresztény megalapozásúak, mások valamiképpen pontosan a keresztény vallás ellenében jöttek létre. A jövőben egyensúlyt kell találni az egyéni és a közösségi emberi jogok között; és mindezek kiegészítendőek a különböző emberi kötelességeknek a fölsorolásával is. Márpedig e törekvés eléggé könnyen lehetne közös muszlim–keresztény igyekezet is.

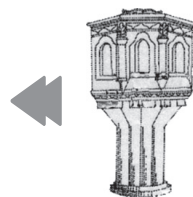
A *kisebbségi* és a *többségi* helyzetben alapvetően más-képpen viselkedik minden egyes vallás. Általánosságban elmondható, hogy míg a kisebbségi helyzetben az egyenjogúsáért és a jogegyenlőségért folytatott küzdelem a meghatározó; addig többségi helyzetben túlnyomórészt a kulturális, a nemzeti, a civilizációs jellegadó szerepnek a hangsúlyozása a mérvadó.

Az európai beilleszkedésnek és az együttélésnek a szempontjából talán az volna a kézenfekvő, ha fokozatosan megerősödne az *euroiszlámnak* nevezett irányzat a földrészünkön, amely lényegileg a többségi társadalomhoz előremutatón viszonyuló közösségi hozzáállást jelentene. Amennyiben – gondolatkísérletként – ez esetleg valamifajta muszlim reformációt, avagy muszlim protestantizmust hozna magával, az újításnak a kifejezett tilalma miatt mindennek az iszlám vallás hagyományának a mélyrétegeiből kell majd előtörnie, nem pedig a korszerűsítésnek a jelszavát érdemes maga elé tűznie. A nagy veszély ilyen esetekben mindig a vallásszakadásnak a kockázata: amennyiben az európai iszlám nem a fősodorban találná meg magát, hanem valamiképpen a peremre szorulna, akkor elveszítené a lehetőségét arra, hogy meghatározó módon befolyásolja a saját vallásának egész közösségét.

A két vallásnak érdemes olyan jellegű társadalmi kihívásokra adott válaszokban is összefognia, mint a társadalmi *igazságosság*, a közösségvállalás és a gondoskodás a szükségét szenvedőkről vagy az embertársaknak a szolgáló szeretete. Mindkét vallás nemes föladata, hogy – a zsinati meglátások szerint – „közösön őrizze és gyarapítsa a társadalmi *igazságosságot*, az *erkölcsi értékeket*, a *békét* és a *szabadságot*, az egész emberiség javára.”

A *békés* együttélésnek, a közösségen belüli erőszakmentességnek, valamint a szelíd viszálykezelésnek mindkét vallásban léteznek használatos eljárás módjai, amelyeket a két vallási közösség közötti feszültségek enyhítésére és kezelésére vagy akár az egész emberi közösségen belül is a vitarendezésre lehetne fordítani.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a muszlim–keresztény vallásközi párbeszéd is *alkalom* arra, hogy *önvizsgálatot* tartsunk és *önbírálatba* bocsátkozzunk, sőt akár a saját önértelmezésünknek a megkérdőjelezésébe is fogjunk. Lehetőség továbbá arra is, hogy a magától értődőnek, elfeledettnek, esetleg rejtettnek ítélt tanításainkat újra *fölfedezzük* a saját hagyományainkban. Ezenkívül alkalmat nyújt arra is, hogy a vallásunkat *naprakészbe* tegyük – az új bort új tömlőbe töltve –, és hogy a hagyományunkat elmélyítsük és remélhetőleg még hitelesebben megélhessük. Többé már soha nem beszélhetünk úgy, mintha a másik fél nem figyelne állandóan arra, hogy pontosan mit, illetve milyen célból és szándékból mondunk.

Szentháromság ünnepe után 9. vasárnap

►► 1Kor 10,1–13

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapoknak a feladata alapvetően a keresztény élet aspektusainak kibontása, vagyis az egyházi év első félévében megélt ünnepek aprópénzre váltása. Az *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv* erre a vasárnapra a következő témát hozza: Élet Krisztussal közösségben: hűség és engedelmisség. Érdekes a téma, hiszen pontosan az ellenkezőjét olvassuk a szakaszban, Izrael népének sorozatos hűtlensége és engedetlensége kerül elő. Éppen ez ad nekünk lehetőséget arra, hogy megfordítsuk a témát, és az Úr hűségéről beszéljünk, amely nyilvánvaló a pusztai vándorlás évtizedei alatt, de különösképpen is a krisztusi közösségben.

Exegézis

A szakasz kontextusát tekintve a szentségek és ezen belül is az úrvacsora kérdését tárgyaló blokkba tagolódik bele (1Kor 8-tól). Közvetlenül előtte Pál sporthasonlattal él (9,24–27), amely kitarásra buzdít, s így jó felvezetőként szolgál.

A textust egészen szubjektív módon három részre osztottam fel.

1. A sivatagi vándorlás példája (1–4. vers)
2. Az Úrtól való elpártolás következményei (5–11. vers)
3. Isten hűsége bátorít (12–13. vers)

A sivatagi vándorlás példája (1–4. vers)

A korinthusi gyülekezet talán az egyik legszínesebb volt a páli alapítású vagy gondozású gyülekezetek között. Rengetegen értekeztek már erről. Mégis érdemes megemlíteni, hogy Pál nagyon bátran fogalmaz és nagyon bátran beszél közöttük. Ez a bátorság több aspektusban is meglátszik. Az egyik a szóhasználat és megfogalmazás, mint például 2Kor 13,9-ben, ahol is az apostol magát erőtlennek, a gyülekezetet pedig erősnek mondja. Azonban egy másik fajta bátorságot is tetten érhetünk: a tartalmi bátorságot. Pál ebben a szakaszban (is) nagyon bátran használ ószövetségi képeket, fogalmakat, történeteket. Teszi ezt annak ellenére, hogy a gyülekezetben nagyon dominánsak voltak a pogány hátterű testvérek, akik számára nem feltétlenül olyan egyértelmű a Tanak öröksége. Pál ezzel azt a krisztusi akaratot erősíti meg, hogy a Tanak felett nem jár el az idő, és nem meghaladott, hanem betöltött az Írás. Mert a bibliai Izrael népe „lelki atyja minden kereszténynek, legyen zsidó, vagy pogány” (GORE–GOUDGE–GUILLAUME 1929, 501. o.).

Pál ennek fényében döbbenetes mennyiségű ószövetségi utalást sűrít bele ebbe a néhány versbe, allegorikusan értelmez, és párhuzamot von. Bátorsága itt is tetten érhető. Mert Pál nem az Ószövetség felől értelmezi a Krisztust, hanem pont fordítva: Mózeszt értelmezi Krisztus felől (CSERHÁTI 2008, 431. o.). Bibliánk lábjegyzetében megtalálhatjuk ezeket a párhuzamokat, a készülés folyamán érdemes átolvasni őket. Itt csak három párhuzamot emelnék ki.

„...*atyáink mindnyájan a felhő alatt voltak, és mindnyájan a tengeren mentek át, és mindnyájan megkeresztelkedtek Mózesre a felhőben és a tengerben.*” Pál a pusztai vándorlás két nagyon hangsúlyos eseményét emeli ki: a felhőt és a tengeren való átkelést, az Isten jelenlétét és csodáját (munkáját) a nép érdekében. Nem hagy kétségben Pál, a βαπτίζω kifejezést használja. Hiszen a kereszt-

ség az a mozzanat, amely által valakinek a tulajdonába lehet kerülni. (Uo.)

„Mindnyájan ugyanazt a lelki eledelt ették, és mindnyájan ugyanazt a lelki italt itták...” Pál itt nem allegorizálni akar. Az az étel és az az ital, amelyet Isten adott a népnek, valódi volt, testet tápláló. A lelkit (πνευματικός) abban az értelemben használja itt, hogy az Isten lelke által kapták (uo. 432. o.) Ezzel Pál világosan kifejezi, hogy az Isten gondoskodása nem elvont, hanem egészen konkrét.

„...a lelki kősziklából ittak, amely velük ment. Az a kőszikla pedig a Krisztus volt.” A bibliai hagyomány nem tud ilyen „vándorló szikláról”, de a rabbinista hagyományban szerepel egy kút, ami együtt ment a néppel fel a hegyre (uo.) Nem ez az utolsó eset a textusban, amikor Pál a Tanakon kívüli forrásokat is használ.

Az Úrtól való elpártolás következményei (5–11. vers)

A szakasz világosan rávilágít arra, hogy a világ sem akkor, sem pedig most nem következmények nélküli. Ha a rossz felé fordulunk, akkor annak meglesznek a következményei. Pál ezt a sivatagi vándorlás alatti történetekre való utalással példázza (lábjegyzetben szintén ott vannak). Azonban itt is akad egy kivétel, amelynek a Tanakban nem találjuk nyomát. „De ne is zúgolódjatok, mint ahogyan közülük némelyek zúgolódtak, és elveszítette őket a pusztító angyal.” Többször olvashatunk Isten ítéletének eszközéről, a Pusztítóról (ὀλοθρευτής – bár egyértelműnek tűnik, itt nem szerepel az „angyal” szó) az Ószövetségben (Ex 14; 1Krón 21), de a sivatagi vándorlás kapcsán sehol a kanonikus könyvekben. Azonban Salamon bölcsességeinek könyvében igen (SalBölcs 18,25).

Két fogalmat emelnék ki, amely alapvetően határozza meg ezeknek a következményeknek és magának a szakasznak is a jellegét.

„Mindez példává lett a számunkra [...] Mindez pedig példaképpen történt velük” (10,6.11). Pál itt a példára a τύπος ’típus’ kifejezést használja. S bár kínálja magát a bibliai tipológia tárgyalása, mégis – a vasárnap jellegét tekintve – az igehirdetésben inkább arra térhetünk rá, hogy vajon mi milyen típusba tartozunk. Ha a mi életünk példa lenne, akkor az melyik típusú élet lenne? Vagy milyen típust követünk az életünkben? Másrészt pedig a sivatagi vándorlás példája számunkra is példa, még ha sok esetben negatív is. Sőt Pál azt is állítja, hogy nemcsak példaként „használhatók” ezek az ószövetségi szakaszok, hanem eleve „példaképpen történt meg velük”. Ez újabb jele Pál bátorságának.

„...figyelmeztetésül íratott meg nekünk, akik az utolsó időkben élünk.” Amikor az utolsó időkről beszélünk, akkor általában az ἔσχατος kifejezésre gondolunk (pl. 2Tim 3,1; Zsid 1,1 stb.), vagy éppen a ὑστέροις καιροῦ-s-ra (pl. 1Tim 4,1), pedig itt egy egészen más szóösszetétel szerepel. A τὰ τέλη τῶν αἰώνων kifejezést többféleképpen is lehet fordítani: „korszak vége”; „az idők befejezése”; esetleg

„világkorszak célja”... Ebben az összefüggésben nem csupán az volt Pál célja, hogy kifejezze: a teremtett világ a vége felé közeledik, valaminek vége szakad, hanem az is, hogy jelezze: valami befejeződik, valami eléri a célját, és azokban az időkben, amelyekben élünk, nem csupán túlélni lehet, hanem a sivatagi vándorlás példájából okulva (és főleg majd a 12–13. versek nyomán) jól is meg lehet élni azokat az éveket-évtizedeket, amelyek adtak nekünk ebben a világban, mert abban az áldott helyzetben vagyunk, hogy ismerhetjük Krisztust, és részesülhetünk a szeretetében.

Isten hűsége bátorít (12–13. vers)

A 11. vers figyelmeztetéssel zárja az ószövetségi utalások sorát, és a 12. vers is ezzel kezd: „Aki tehát azt gondolja, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék!” Pál egyértelművé teszi, hogy a példák, amelyeket eddig hozott, megtörténhetnek, például velünk is. Mert az Istentől való eltávolodás, hovatovább elpártolás veszélye mindig fennáll, mert a kísértés (πειρασμός) mindig ott van az ember életében. De ebben a helyzetben, amikor annyian elbuktak/elbuknak, egyedül Isten hűsége az, amibe kapaszkodni lehet és kell.

A 13. vers pedig Isten gondoskodását írja le egészen konkrétan és személyre szabottan. A kísértés (próbatétel?) mindig megérkezik az életünkbe. De ezt a kísértést az Úr kordában tartja. Nem emberfeletti, sőt Isten hűsége nem engedi (még a mi hűtlenségünk ellenére sem), hogy a mi erőnkön felül törjön ránk. Csak a Mindenható képes arra, hogy az egyetemes igazságok mellé harmonikusan odategye a személyre szabott kegyelmet. Sőt a szabadulás útja is elkészül hozzá.

Az igehirdetés lehetséges útjai/témái

1. Isten hűsége töretlen marad, bármi is történjen
2. Célja és értelme van azoknak az időknek és eseményeknek, amelyek velünk történnek
3. Személyre szabott szabadulás
4. Ó-, de nem meghaladott szövetség (különös tekintettel arra, hogy a következő vasárnap Jeruzsálem-vasárnap)
5. A világ nem következmények nélküli
6. „Ne vígy minket a kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól!”

Hivatkozott művek

CSERHÁTI Sándor 2008. *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt első levele*. Luther Kiadó, Budapest.

GORE, Charles – GOUDGE, Henry Leighton – GUILLAUME, Alfred (szerk.) 1929. *A New Commentary on Holy Scripture – Including the Apocrypha*. Society for Promoting Christian Knowledge, London.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Atyáink mannat ettek a sivatagban,
a perzselt vidéken, hol forgósél az úr.
Uram, ments meg attól a pokoltól!
Ments meg... ó-ó-ó, ments meg
a száraz, szomjazó vidéktől!”

„A jó modor a városból jön, a bölcsesség a sivatagból.”

„A sivatagban azt mondják, hogy a túl sok víz birtoklása
végzetes könnyelműségekre csábíthatja az embert.”

Frank Herbert (1920–1986) amerikai
sci-fi író: *Dűne* (részletek)

„Veszélyes dolog kilépni az ajtón, Frodó. Csak rálépsz az
Útra, és ha nem tartod féken a lábadat, már el is sodród-
tál, ki tudja, hová.”

J. R. R. Tolkien (1892–1973) angol
filológus, író: *A gyűrűk ura*

VERS

Radnóti Miklós: *A félelmetes angyal* (részlet)

„A félelmetes angyal ma láthatatlan
és hallgat bennem, nem sikolt.
De nesz hallatszik, felfigyelsz,
csak annyi, mintha szöcske pattan,
szétnézel s nem tudod ki volt.
Ő az. Csak újra óvatos ma. Készül.
Védj meg, hiszen szeretsz. Szeress vitézül.
Ha vélem vagy lapul, de bátor
mihelyt magamra hagysz. Kikél a lélek
aljából és sikongva vádol.
Az örület. Úgy munkál bennem, mint a méreg
s csak néha alszik. Bennem él,
de rajtam kívül is.”

KORÁLSZÖVEG

„Velem vándorol utamon Jézus,
Ez a vigaszom, baj ha jó.
Bármilyen súlyosak rajtam a terhek,
Segít hordani, ott van ő,
Segít hordani, ott van ő.”

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Felvetődött kérdéseink

Meglepő az Ószövetségből hozott példa a görög háttérű
gyülekezet felé. Honnan ismerték, ha ismerték egyáltalán
a pusztai vándorlás hagyományát? Értették-e, hogyan vo-
natkozik az ő élethelyzetükre a példa?

Nehéz értelmezni az ószövetségi szövegek környezetben
Krisztus felemlítését.

Mit jelent Mózesre megkeresztelkedni?

Mit jelent Krisztust megkísérteni?

A korinthusiak is és mi is az utolsó időkben élünk? Ak-
kor az évezredek alatt nem változott semmi?

Az üzenet felé

Elgondolkodtató, hogy az évezredek távlatából tekintve
sincs változás az emberi természetünkben. Ugyanazok
a kísértések és bukások vannak a mai ember életében,
mint a választott nép között és a korinthusi gyüleke-
zetben.

Milyen esendő az ember, milyen csekélynek bizonyul a
kitartása az Isten mellett! Milyen hamar elbukik, ha szem-
besül a kísértésekkel!

Sokkal inkább teret engedünk a saját elképzeléseink-
nek, mint figyelünk az Úr akaratára. S amikor emiatt baj-
ba kerülünk, értetlenkedünk, panaszkodunk ahelyett, hogy
magunkba tekintenénk, és megkeresnénk, hol tértünk el
az Isten akaratától, törvényétől.

Mindig szükségünk van arra, hogy figyelmeztessen az
ige a ránk is váró kísértésekre, és óva intsen az elbizako-
dottságtól.

A figyelmeztetés arról is szól, hogy az utolsó idők elér-
kezése mindannyiunkra egyformán vonatkozik. A kísér-
tések közben megállni csak az ő Lelkének segítségével le-
hetséges, ezért ez az imádságaink tárgya is.

Az örömhír pedig az, hogy mellettünk áll az Úr, aki
erőt ad elhordozni a már átélt és még ránk váró próbákat.
Ez igazi félelmet eloszlató hír. Hiszem azt, hogy a próbák
is tanítanak, és a javunkat szolgálják.

A szabadítás ígérete igazi megtartó erőnk lehet, ami a
földi életünk során megerősít bennünket a hitünkben és
a reménységünkben.

Egyetlen mentsvárunk Isten hűsége, ami Krisztus ha-
lálában és feltámadásában mutatkozik meg.

Szentháromság ünnepe után 10. vasárnap

▶▶ 1Kor 12,1–11

Igehirdetési előkészítő

A textus helye az egyházi esztendőben

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok sorában nem sok olyan alkalom van, amely évszázadok óta sajátos üzenetet hordoz. Az egyházi év három utolsó vasárnapja, a későbbi keletű bibliavasárnap és az eltérő tradíciójú gyülekezetekben más-más vasárnapon ünnevelt aratási hálaadás mellett a 10. vasárnapon évről évre Jeruzsálem pusztulásának emléknapját ünnepeljük. Az óegyházi evangéliumi szakaszban Lukács Jézus érzelmeinek ábrázolásával együtt feljegyezi azt a Jeruzsálemre vonatkozó jövendölést, amely nem sokkal később, a végső időkről szóló próféciák sorában részletesebben is elhangzik. De amíg ez utóbbi az egész világ újjáteremtésének, Isten országa eljövételének kozmikus összefüggésébe helyezi az eseményt, és ezzel az üzenettel az egyházi év végének mondandójához kapcsolódik, a Jeruzsálem-vasárnap evangéliumában Jézus az ószövetségi prófétai tradíciót megújítva az Istenhez való hűtlenség – pusztulás – fogságba vitel gondolatát köti a benne érkezett békeesség elutasításához és annak következményéhez. Ezzel a vasárnap jellege messze túlmutat a történelmi esemény feletti emlékezésen, a jézusi tartalommal telt prófétai szolgálat önvizsgálatra és új inspirációkra sarkall Jézus Krisztus elfogadása, hirdetése és a mellette való hűség tekintetében.

Így hangzik fel szószékeinken az igehirdetés alapigéje, amely mindennek alapjaként az első keresztény hitvallás két szóban megfogalmazott alapvető igazságát jeleníti meg, majd a Lélek munkájának sokszínűségét bemutatva kézzelfoghatóvá teszi ennek megélését a gyülekezetben. Így lesz a Krisztus-hit és a Krisztus-követés normájává annak az életformának, amely az evangéliumból fakad, és amely képessé tesz a teljes elszakadás, a teljes összetörés személyesen is megélt tragédiájának elkerülésére, aminek prófétai képeként ezen a vasárnapon Jeruzsálem pusztulásának történelmi tragédiája áll előttünk.

Gondolatok a textusról

Az Első korinthusi levél jelen textusunkkal kezdődő szakasza a lelki ajándékok szerepéről, helyes megítéléséről, prioritásairól szól. Pál apostol szavaiból körvonalazódik az a probléma, hogy a gyülekezetben a Szentlélek munkájával összefüggő jelenségek, tulajdonságok eltérő módon történő értékelése egyfajta rangsorolást, az istenkapcsolat minőségének megkülönböztetését hozta magával, eb-

ből következően konfliktusok, szakadások mutatkoztak a közösségekben. A kegyelemben való részesedés egyenlősége az a kiindulási alap, ami mindenfajta versengés motívációját megszünteti, ezért Pál erre hivatkozással indítja mondandóját: „Tudjátok, hogy amikor pogányok voltatok, ellenállhatatlanul vitt és sodort valami benneteket a néma bálványokhoz.” (ÚF) A megtérés előtti állapot a Szentlélek munkáját megelőzően egyenlővé tesz mindenkit abban a tekintetben, hogy rá van szorulva a személyes elhívásra, megszólításra: saját erejéből csak a sodródásra képes. Különösen szemléletes az eredeti görög szöveg passzív szerkezete, amely az ἦγεσθε ἀπαγόμενοι szókapcsolatban szélsőségessé fokozza a tehetetlen sodródás kifejezését. Ez a nyelvtani szerkezet ráadásul nem igényli a jelenség okának megjelölését, a magyar fordítás a passzív szerkezet feloldása miatt kénytelen a „vitt és sodort valami benneteket” megoldást adni, de a páli szöveg a maga „hiányosságával” még átütőbb: az ember meggátolhatatlanul, a sodródás miéértjén való uralkodás képtelenségével személytelen és értelem nélküli létezőkben keresi alapkérdéseinek megoldását. A πρὸς τὰ εἶδωλα τὰ ἄφωνα nem egyszerűen a bálványszobrok anyagi mivoltából fakadó némaságot jelöli: a melléknév jelentése szerint nemcsak a fizikai némaságot, hanem az érthetlenséget, értelem nélküliséget is jelenti.

Ehhez az állapothoz képest radikálisan új, ami a Szentlélek munkája nyomán az emberben végbemegy. A lényeg tehát a személyhez, a valóságos Istenhez kötődő, róla szóló hitvallás: Κύριος Ἰησοῦς. Ennek a vallástételnek a kimondása nem emberi, szellemi teljesítmény, küzdelem végeredménye, hanem a Szentlélek ajándéka. Ezt a tudatos vallástételt kimondani, megélni: minden tekintetben különbözik az előzőekben leírt gyökértelen, céltalan, tévedések közt hanyórázó élettől. Éppen ezért nem is lehet azoknak az Istentől kapott ajándékoknak a rangsorát felállítani, amelyek a Krisztusra talált élet folyamán adatnak, mert a kegyelem alapvető és legfontosabb műve már végbement. Ha úgy tetszik, ettől a ponttól kezdve már minden csak ráadás, Isten kimeríthetetlen fantáziájának tanúbizonysága, amit népe megtartása, az evangélium hirdetése okán végez az övéi között.

Fontos látnunk, hogy a χαρισμά szó használata ebben a textusban a gyülekezeti közösség mindenféle Istentől adott szolgálatát, életjelenségét jelenti, és ez a szó a χάρις 'kegyelem' szóból ered. A „karizmatikus” jelenségek tehát elválaszthatatlanok az ajándékozó isteni szeretettől, nem emelnek ki a közösségből, hanem Isten jelenlétének más és más felismerési lehetőségét segítik. Ugyanakkor a leg egyszerűbb, legalapvetőbb hitvallás kimondása vagy a bámulatra, csodálatra okot nem adó, megtért, hitben járó élet is karizmatikus ajándék. Ahogyan az előbbi, sokszor tévesen kiemeltnek, előbbre valóknak tartott pneumatikus jelenségek nem léteznek Isten ajándékozó szeretete nélkül, úgy a megtérés, a Krisztus-követés sem.

A Pál apostol által nevesített kegyelmi ajándékok nyilvánvalóan a korinthusi gyülekezet életével összefüggésben jelentek meg, jelenlétüket azonban nem szoríthatjuk vissza a kétezer évvel ezelőtti közösségek életjelenségei közé. Ahogyan azonban ezekkel ma is találkozhatunk, ugyanúgy felszabadulhatunk arra, hogy minden más, a ma gyülekezetében fellelhető szolgálatot, növekedést, Isten felé segítő megnyilvánulást a Szentlélek munkájának tartsunk, a szónak ebben a biblikus értelmében karizmatikusnak értelmezve önmagunkat.

Az igehirdetés felé

A Jeruzsálem-vasárnap jézusi könnyei arra figyelmeztetnek bennünket, hogy a földi valóságában személyes Jézustól hallott szavak sem találtak sok esetben befogadó szívekre. A meg nem értés, az öntörvényűség ugyanúgy összeomláshoz vezet, mint ahogyan azt az ószövetségi próféták jövendölték Jeruzsálem elpusztítása és a fogságba vitel kapcsán. Az örömhír azonban az, hogy amióta tart a kegyelem ideje, és Isten még ad időt az ő szeretetének felismerésére, mindig van lehetőség arra, hogy megtaláljuk a hozzá vezető utat. Ennek az útnak, a rátalálásnak és az ebben felismerhető kegyelemnek nagyszerű közvetítője Pál apostol levelének részlete.

Sodródás helyett úton járás

Nem kell a kereszténység hajnalára visszatekintenünk ahhoz, hogy az első gyülekezetek vallási, kulturális kontextusában a mai kor értelmezése szerinti pogány kultuszokat, „néma bálványokat” találjunk. A mai korra ugyanúgy jellemző a tapasztalaton, értelmén túli területre tartozó problémák megoldáskeresése, a mai kornak ugyanúgy megvannak az élő vagy ideológiai bálványai, és ma is megvannak az aktuális irányzatok, trendek. Ha lehet, a helyzet még kuszább, hiszen a világot elborító, mindenhol korlátlanul hozzáférhető információáradat még bizonytalanabbá teszi az embereket. Fogódzók, elvek, életvezetési stílusok keresése, a biztosra való találás revelációszerű élménye gyakran olyan sűrűn következik, hogy a bizonyosság megtalálásának illúzióját kelti a sodródás közepette. Tanulságos lehet átfutni egy közösségi oldal személyes profiljait, meglátni azok váltakozását, a változások szélső értékeinek amplitúdóját: egy reménytelenül sodródó világ segélykiáltásai ezek az állandóság, az értékek iránt. Ilyen körülmények közepette szólal meg Pál – minderről múlt időben: egykor így volt, de a gyülekezet, a keresztény közösség jelen ideje az oda tartozónak az elszakadottság, a sodródás, a céltalan élet múlt ideje. Út van a lábunk alatt, mert valaki előttünk megy. A *communio viatorum* nem az út rögein, porán, kacskaringóin lázad és kesereg, hanem a biztos célnak örül.

Az üresség félelme helyett a védettség biztonsága

A Κύριος Ἰησοῦς nem csak ősi hitvallás-formula vagy az első keresztények csendes tiltakozása az isteni hatalmat bitorolni akaró római császárok kultuszával szemben. Az ókori uralkodó személye mindig magában hordozza a pásztori funkciót, ez az Ószövetségnek az Istenről alkotott képi világában is megvan, Jézus ezt emeli az Istenről való kinyilatkoztatás rangjára az „én vagyok”-mondások sorában. Úrnak valljuk azt, akit követünk: Jézus összefüggésében ez nem alattvalói viszonyt jelent, hanem személyes ismertséget, gondoskodásában, mentő szeretetében való elrejtettséget. A választ nem adó bálványok, az élet kiszámíthatatlanságán üres rutinokkal átsegíteni kikialtott kultikus formulák a félelmet eloszlató védettséget nem adják meg. Erre csak a személyes Isten képes, akinek Jézusban való megismerését a Szentlélek legnagyobb ajándékként fogadhatjuk el.

Arctalan közöny helyett személyes ajándék

A céltalanságból útra találó és Krisztust Úrnak valló közösség nem kap uniformist, ami egyformává tesz mindenkit. Az előző két kritérium nem korlátozza a Szentlélek munkájának kimeríthetetlen változatosságát, kegyelmi ajándékai személyes épülésre és a közösség erősödésére mindig megtalálják azt a formát, amire éppen szükség van. A Lélek nem hierarchiát épít, hanem ajándékai segítségével az Istennel való kapcsolatot tartja fenn, erősíti és viszi teljességre.

Szólaltassuk meg, imádkozzuk el pozitív megfogalmazásban, bátorításként Jézus szavát: ismerjük fel ezen a napon a békességre vezető utat! A Jézus útján járók, a Jézus uralmában elrejtettek, a Lélek megajándékozottjainak békességét.

Imádság

Urunk! Adj nyitott fület, hogy meghalljuk a nekünk szóló hívást! Adj nyitott szemet, hogy meglássuk az életre vezető utat! Adj nyitott szívet, hogy megérezzük a felénk áradó szeretetet és kegyelmet! Így tégy minket készsé arra, hogy felismerésünk Lelked erejével beléd kapaszkodó, téged követni kész hitté legyen. Ámen.

■ ÖRDÖG ENDRE

Illusztráció

VERS

Reményik Sándor: *Kegyelem*

Először sírsz.

Azután átkozódsz.

Aztán imádkozol.
 Aztán megfeszíted
 Körömszakadtig maradék-erőd.
 Akarsz, egetostromló akarattal –
 S a lehetetlenség konok falán
 Zúzod véresre koponyád.
 Azután elalélsz.
 S ha újra eszmélsz, mindent újra kezdesz.
 Utoljára is tompa kábulattal,
 Szótalanul, gondolattalanul
 Mondod magadnak: mindegy, mindhiába:
 A bűn, a betegség, a nyomorúság,
 A mindennapi szörnyű szürkesség
 Tömlöcéből nincsen, nincsen menekvés!

S akkor – magától – megnyílik az ég,
 Mely nem tárult ki átokra, imára,
 Erő, akarat, kétségbeesés,
 Bűnbánat – hasztalanul ostromolták.
 Akkor megnyílik magától az ég,
 S egy kicsi csillag sétál szembe veled,
 S olyan közel jön, szépen mosolyogva,
 Hogy azt hiszed: a tenyeredbe hull.

Akkor – magától – szűnik a vihar,
 Akkor – magától – minden elcsitul,
 Akkor – magától – éled a remény.
 Álomfáidnak minden aranyágán
 Csak úgy magától – friss gyümölcs terem.

Ez a magától: ez a Kegyelem.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az ige a lelki ajándékokról szól, de talán érthetjük ezt tágabban is. Ha így nézzük, akkor fontos, hogy bármilyen foglalkozást űz is valaki, az nem alacsonyabb vagy magasabb rendű a másikinál. Kinek-kinek amilyen lehetőségeket, képességeket adott az Úr, aszerint végezheti munkáját. De mindegyik fontos és szükséges, végezhető az Istenre tekintve, az Isten dicsőségére. Igaz ez az egész világra, de különösen a gyülekezetek életére. Becsüljük meg a másik által elvégzett feladatokat, bármilyen kicsinek tűnnek is!

Kérdés, hogy valóban nem mondja-e Jézust senki Úrnak, csak a Szentlélek által. Hiszen nagyon sok köpönyegforgatót láthatunk magunk körül, elég csak szétrézni a hazai közéletben. Biztos, hogy az ilyen nagy váltások esetében a Szentlélek munkálkodik, és nem más érdekek, mozgatórugók? Igen nehéz manapság az igazi Lélek munkáját meglátni. Nem így van-e ez sokszor a magukat keresztényeknek mondók között is? A bálványok befolyása ma sem szűnt meg az egyházon belül sem, hát még azon kívül.

Az igében megmutatkozó lelki ajándékok hallatán a szekták jutnak eszünkbe. Ott lehet hallani ilyen dolgokról. Ha ezek a Lélek ajándékai, akkor a mi egyházunkban nem is működik a Szentlélek? Vagy ha igen, milyen jelei, milyen eredménye van, amiről biztosan elmondhatjuk, hogy a Szentlélek munkája evangélikus egyházunkban? Egyik oldalról ha valaki a gyülekezetben valamilyen szokatlan, új dolgot tesz, azt már szektásnak mondják. A másik oldalról pedig hiányoljuk a Lélek munkáját a gyülekezeti életben és az egyes emberek életében. De hol van az arany középút?

Szentháromság ünnepe után 11. vasárnap

▶ Lk 18,9–14

Igehirdetési előkészítő

Ön- és közösségi ámítás

πρός τινος τοὺς πεποιθότας ἐφ’ ἑαυτοῖς, azaz „néhány elbizakodottaknak”. Érdemes kicsit elidőzni mindjárt a példázatot bevezető vers azon részénél, amely jöllehet azt sugallja, hogy a példázat „bizonyos emberekről” szól, valójában azonban egyáltalán nem könnyű senkinek sem kibújni a jézusi intés hatálya alól.

Igaz, a jézusi logion világossá teszi, hogy eme elbizakodottság mögött az Istennel való személyes kapcsolatról kialakított hamis kép áll, ám éppen ez tágítja ki a kört, és teszi általános érvényűvé a jézusi intést: tudom, hogy én képes vagyok megfelelni az isteni rendnek, míg a másik emberről tudom, hogy ő nem, továbbá vannak szép számmal olyanok, akik engem mindkét meggyőződésemben megerősítenek, valamint egymást is erősítjük – és nemcsak a saját helyzetünkért való hálaadásban, hanem a másik ember életének megítélése, egyúttal a kirekesztése révén is (ἐξουθενοῦντας τοὺς λοιποὺς: a többieket 'semminék' [ἐξ οὐδεν] nézik). A Jézus Krisztus követésére épülő közösségnek sem a mások által megtámogatott önigazolás, sem pedig a másik ember megítélése, kirekesztése nem képezheti az alapját. Ha felmerül, hogy bármelyik, vagy akár mindkettő kohéziós erőt jelent egy-egy közösségen belül, akkor főként érdemes újból felidézni az elénk kerülő példázatot.

Minden rosszban van valami jó?

Bár sokadik hallásra is úgy tűnhet, hogy a szóban forgó jézusi logion a túlbuzgó, és mégis kiüresedett vallásosság leleplezésére fókuszál, mégsem ilyen egyszerű összefoglalni a példázat lényegét. A példázatban szereplő, *sztereotipált lelki „végpontokat”* jelentő farizeus és vámszedő

alakja a mai igehallgató számára is magával hozza azokat a képzetársításokat, amelyek annak ellenére is élővé, „ismerőssé” teszik a szereplőket, hogy a példázat semmilyen konkrét behatárolással nem él, azaz ez a két alak valójában mindig az igehallgatóban konkretizálódik. Épp ezért amikor elhangzik, hogy a példázat helyszíne a (jeruzsálemi) templom (ἱερόν), ez a mindenkori igehallgatónak óhatatlanul is eszébe juttatja azokat a személyes élményeit, amelyek a megszentelt térhez kötődnek, és bizonyára keresni fogja – reménység szerint minél hamarabb saját magában – mindkét karaktert, keresi a farizeus és a vámszedő kapcsolatához hasonló viszonyulásokat. Maga a példázat ugyanis nem egyszerűen a szereplői miatt nyerte el az egyházi hagyományban használatos megnevezést, hanem már a példázatra való hivatkozás is sejteti, hogy a példázatban a döntő hangsúly e két karakter egymáshoz való viszonyának vizsgálatára esik.

Jézus nyilván nem véletlenül „beszéli” többet a farizeust, hiszen úgy tűnik, neki van bőven mondanivalója. Ő az, aki magabiztosan odaáll (σταθεῖς πρὸς αὐτὸν ταῦτα), és semmi jelét nem adja annak, hogy ne érezne „otthonosan” magát az Úr színe előtt. Bár a fordítások többsége azt emeli ki, hogy a farizeus „magában imádkozik”, némely fordítások (pl. NGE-DE, GNT) a szándékos és tudatos elkülönülést is hangsúlyozzák (amit egyes szövegvariánsok is erősítenek). Ennek a gögnek pedig nem más az alapja, mint az a „dicsőségtábla”, amiért egyébként valóban senki nem kérheti számon. Böjt hetente kétszer és a tized megfizetése – két olyan fontos pillére a mindennapi kegyességnek, amelyre valóban úgy tekinthetett a farizeus, mint amelyek ténylegesen a vallásos élethez kötődnek, és az izraeliták többsége vélhetőleg nem tett eleget ennyire szigorú elvárásoknak. Ezek az elvárások azonban nem is voltak általánosak: a böjt megtartása csupán évente egyszer, Jóm Kippurhoz kötődően volt elvárás (3Móz 16,29; 23,26; 4Móz 29,7), ráadásul annak a böjtnek, amelyet a farizeus gyakorolt, a háttérben nem a bűnbánat állt, hanem az a törekvés, hogy az önmegtartóztatással elnyerje JHVH jóindulatát, és így elkerüljék a különféle csapások.

A tized megfizetése (5Móz 26,12) szintén az istenfélők fontos kötelezettsége volt, ám korántsem a legfontosabb (vö. Mt 23,23), noha az Úr is figyelmeztette a hallgatóságát, hogy ezt a gyakorlatot sem szabad elhagyni.

Nem arról van szó ugyanakkor, hogy ezek ne állnának meg, és a maguk nemében ne lennének figyelemre méltó jelei az istenfélő jámborságnak. Mégis magának a farizeusnak kellett a legjobban tudnia, milyen mértékű is volt valójában az a lemondás, amelyre olyan büszkén hivatkozott: heti ötszöri terített asztal mellett két nap önmegtartóztatás, valamint vélhetőleg jelentős jövedelme egytizedének átadása a rászorulóknak javára. Lehet, hogy a jelenben, napi kegyesség gyanánt ez

sem tűnik kevésnek, de nem is az a kérdés, üres-e vagy éppen kevés-e ez a fajta vallásos gyakorlat. Pontosabban azért kevés mindez mégis, mert ez a „dicsőségtábla” a 11. versben foglaltak ellenpontja akar lenni. A többi ember ugyanis rabló („ragadozó”, ἄρπαξ), gonosz (hamis, ἄδικος), parázna (μοιχός), vagy pont olyan, mint az, aki ugyanígy itt van a templomban, és akiben rögtön felfedezi a saját ellenpontját. A másik sztereotipizált lelki végpont, aki szerepéből adódóan tökéletes ellentétét jelentené a farizeusi kegyességnek, a vámszedő (τελωνίης).

Vele is gyakran találkozunk a Bibliát ismerők: Lévivel, Zákeussal, hogy csak a két legfontosabbat említsük, és főként az ő alakjukon keresztül ismerhetjük meg azt a félelemmel párosuló megvetést is, ami a vámszedőket körülvette.

A vámszedőnek nincs sok mondandója, és főleg nincs olyan törekvés sem benne, hogy fényezze, sőt mentse magát. Észreveszi a farizeust? Talán. Hallja, amit mond? Ezt sem tudjuk. Míg a farizeus bizonyosan észreveszi a vámszedőt, addig az észlelés kölcsönössége nem nyilvánvaló. Ami viszont bizonyos, hogy a farizeus távol akarja tartani magát a vámszedőtől, még hozzá minden tekintetben.

A jézusi logion pedig elsősorban ezt az elbizakodottságot helyteleníti. Hiszen éppen ebben áll a farizeus nyomorúsága, hogy a templomban nemhogy békességre nem lel, hanem a vámszedő pusztja jelenléte feldúlja a lelkét. Sőt annak a hálaadó imádságnak, amit elmormol, valójában nem sok köze van az Isten iránti hálához sem, hiszen amiért hálás, az úgy tűnik, csak rajta áll, nem pedig Isten jóságán. Másként fogalmazva azt sugallja, hogy neki mintha már semmit nem kellene kérnie az Istentől, hiszen már amúgy is ő maga birtokolja az igazságot (9. vers: ὅτι εἶδιν δίκαιοι), ezért számára az imádság sem hoz különösebb változást, mert már nincs is miért könyörögnie. Amit viszont mégis hoz ez a megszentelt térben való „hálaadás”, az éppenséggel a megvetés, illetve az ezt tápláló önhittség.

Ehhez mérten ugyanakkor a vámszedő mégsem a „jó oldalt” jelenti, hanem az egész farizeusi kegyesség korrekcióját. Semmi kétség, hogy a vámszedő alakja nem egy valójában „jóságos”, ártatlanul megvádolt karakterrel azonosítandó. Sőt neki igazán nem esne nehezebb ugyanúgy böjtölni és tizedet adni, mint a farizeusnak, ám feltételezhetően mégsem teszi meg ezeket sem.

Mégis megtesz valamit, ami mindennél fontosabb: valóban és őszintén imádkozva könyörög Istenhez (‘Ο θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ – „Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek!”), és érzi azt a hiányt, azt az ürességet, amely miatt nagyon is rászorul Istenre, és csakis őrá. A vámszedő tehát egy valódi „lelki szegény” (Mt 5,3), aki sóvárogva várja Istentől életének megújítását.

Ennek a bűnvalló imádságnak pedig akkora jelentősége van, hogy Jézus végül maga vonja le a következtetést a példázatból: κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ παρ' ἐκεῖνον, azaz „ez megigazulva ment haza, nem úgy, mint amaz”. Összetörve, nincstelenül Isten elé állva, önmagát valóban semminek érezve (ami nagyon más, mint amikor az elbizakodottak nézik őt semminek), mégis ez a keserű ima hoz számára felüdülést, és a vámszedő Isten kegyelmét és jóságát érezve, örömmel távozik a templomból – nem úgy, mint amaz.

A szakasz végét lezáró jézusi logion (amely Lk 14,11-ben már szerepel) pedig a példázat eszkatológiai üzenetét erősíti fel, még egyszer kiemelve, hogy Isten országának a rendje folyamatosan érvényes a mindenkori hívők életében.

Az igehirdetés felé

Ha orvosi vizsgálat alkalmával megkérdezik a beteget, mi a panasza, meglehetősen furcsa és értelmetlen próbálkozás volna, ha a saját tünetei helyett valaki más bajáról kezdene beszélni, és így sem ő maga nem kaphatna megfelelő segítséget, sem az orvosnak nem tudná megmagyarázni, miért vette el más betegek elől a rendelési időt. Amennyiben pedig elkezdene hálálkodni az orvosnál, hogy ő nem beteg, nem úgy, mint mások, vélhetőleg közfelháborodást okozna a viselkedésével, főleg, ha mindez göggel vagy éppen megvetéssel párosulna.

Ahhoz, hogy az orvos segíteni tudjon, a betegnek minél pontosabb tünetleírást kell adnia a saját jelenlegi állapotáról.

Persze a lelki gyógyulásról nehéz emberi léptékű példával beszélni, hiszen az ég felé hatoló imádság elhangzását nem egy orvos vélelmezett diagnózisa és az ennek megfelelő protokoll végrehajtása követi, hanem az Örökkévaló kegyelmének kiáradása, aki jobban ismeri az imádkozót, mint ő saját magát.

Éppen ezért sem tehet az imádkozó mást, mint hogy úgy áll meg Isten előtt, mint aki nem teheti, hogy önmagát magasztalva letagadja az Isten kegyelmére való állandó rászorultságát. Főleg ha ennek a gögnek megvetés és kirekesztés az eredménye, amely lényegében azt jelenti, hogy a gyakorlatban éppen a *saját, hitelesnek gondolt vallásosága okán gyűlöl és vet meg másokat*.

Ellenben az, akiben az Istennel való kapcsolata révén helyére kerül az addigi élete (vö. Fil 3,8), vélelmezett jámborsága és jósága, annak valóban örömet és felüdülést, sőt – kihasználva akár a szó kétértelműségét is – „megigazítást” jelent az a bizonyosság, hogy Isten minden engedetlensége és istentelensége ellenére is kegyelmesen fogadja a hozzá forduló, szent helyén imádkozó bűnöst.

A Jézus Krisztus köré gyűlő közösségek számára éppen ennek a mindnyájunk felé forduló isteni szeretetnek

kell jelentenie a legfőbb összetartó erőt, hiszen mindig is ez a kegyelem tartotta és tartja is meg a kereszténységet.

Felhasznált irodalom

- BOVON, François 2001. *Das Evangelium nach Lukas*. 3. köt. Lk 15,1–19,27. Neukirchener/Benziger. (Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament III/3.)
- KODELL, Jerome, OSB 1993. *Evangelium Szent Lukács szerint*. Korda Könyvkiadó – Bencés Kiadó, Kecskemét–Pannónia.
- KOZMA Zsolt 2002. *Jézus Krisztus példázatai*. Iránytű Kiadó Alapítvány.
- SPINOTOLI, Ortensio da 2001. *Lukács*. Agapé, Szeged.
- The New Interpreter's Bible*. IX. köt. Abingdon Press, Nashville, 2003.

■ PETHŐ ATTILA

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ezt a példázatot már többször lehetett hallani. Hittanórán is gyakran találkozok vele az ember, de bibliaórán és az istentiszteleten is. A gond az, hogy sokszor olyan természetesnek vesszük a példázatot. Van a farizeus, aki minden előírást betart, és van a vámszedő, aki pedig nem mer az Isten elé állni. És természetesnek vesszük az egész szituációt, viszont abba nem gondolunk bele, hogy ez nekünk szól. Mert én vagyok egyszerre a farizeus is és a vámszedő is. Mind a két tulajdonság bennem van.

Ha elítéljük a farizeust, akkor magunk is azzá válnunk. Mi is farizeusok leszünk. Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek! (Lk 6,37 vagy Mt 7,1) Nem szabad választanunk, hogy mi melyik csoporthoz tartozunk. A probléma nem az, hogy a másik ember nem értette – hanem az, hogy én nem értettem! Amíg úgy gondolkodom, hogy ezt a másinak kellett volna megértenie, a saját magam értetlenségét bizonyítom!

A farizeus saját magával foglalkozott, és nem Istennel. Saját magát állította a középpontba, hogy ő milyen ügyes, hisz mindent megtesz azért, hogy jó legyen. Mások fölé helyezte magát. Ha már mérni akarjuk magunkat valakihez, hát mérjük magunkat az Istenhez, és ha hozzá mérjük magunkat, akkor azonnal rájövünk, hogy valóban semmik vagyunk.

Míg a vámszedő meg akart újulni, azaz nyitott volt, addig a farizeus öntelt, aki megbélyegzett másokat. Az ő hozzáállása zárt.

Isten másmilyen, mint aminek őt gondoljuk. Őt nem lehet a külsőségekkel megtéveszteni. Számára nem a külsőség a fontos (tized, böjt), hanem ami bennünk van. Mi, emberek csak a jéghegy csúcsát látjuk, de nem látunk a vízfelszín alá. Viszont az Isten mindent lát, látja azt is, mi van a felszín alatt.

Jézus ezzel a példázattal azt szeretné elérni, hogy ha a példázat elején még középen állunk is a farizeussal, a végére odakerülünk egészen távolra a vámszedő mellé, és mellünket verve valljuk meg bűneinket. Meg akar minket változtatni, ki akar mozdítani megszokott környezetünk-ből és gondolkodásunkból.

Szentháromság ünnepe után 12. vasárnap

▶ Mk 7,31–37

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

Amint az igehirdetésre készülődve Jézus jól ismert gyógyítási történetét versenként megállva ízlelgetjük, végigmeditáljuk, előzetes megjegyzésként Dóka Zoltán észrevételét kell megszívlelnünk. Dóka (több más írásmagyarázóval egyetértésben) megállapítja, hogy a süketnéma ember meggyógyításának leírásában jól felismerhetően jelen vannak a hellenisztikus csodatevő tradíció bizonyos elemei. Az ókori mágikus gyógyítás eszközeit Márk valószínűleg polemikus éllel veti papírra, hiszen az esemény végső összszegzésében (37. vers) felvillanó messiási utalás Jézust „magasan kiemeli az ókori csodatevők sorából”. Személyében nem egy nagy hatalmú mágust, hanem a világ megváltóját kell felismernünk (DÓKA 2005, 158. o.).

Versről versre

31. vers: Ha valaki előveszi a bibliai térképet, és ott megrajzolja az utat, amelyet itt Márk leír, meglehetősen furcsa útvonalat kap. Talán nem is az a célja, hogy földrajzilag pontos meghatározást adjon, hanem, hogy kifejezze: Jézus a pogányok által lakott vidéken jár. Ez önmagában még nem feltétlenül jelenti azt, hogy a történetben szereplő süketnéma nem tartozik a zsidó néphez (ahogyan ezt Márk a megelőző versekben a szirofóniai asszonyról leírja), azt azonban mindenképp megüzeni, hogy Jézus nemcsak Izrael fiaihoz, hanem az egész világhoz küldetett szabadítóul (GNILKA 2000, 401. o.).

32. vers: A görög szövegben olvasható κωφός και μουιλάλος szavakat úgy lehet magyarítani: „süket és dadogva beszélő”, ezért talán szerencsésebb a korábbi új fordítás verzióját megtartani (dadogó süket), mint a revidált új fordítást (süketnéma). Ez így világosabban kifejezi azt a jelenséget, amikor a hallásképtelen embernek hangja ugyan van, de képtelen helyesen megformálni a

szavakat (uo.). A kézrátétel, ami egyfelől az áldás mozdulata, itt a gyógyítás aktusának egyértelmű gesztusaként jelenik meg.

33. vers: Jézus félrevonja a beteget, ezzel jelzi, hogy a csoda titokzatos esemény, amelyhez szükség van a nyilvánosság kizárására. Az itt leírt jelképes cselekedetektől álló eseménysornál jelentkezik leginkább, amit Dóka az ókori mágikus csodatevőkről megjegyvez. A fülbe dugott ujj azt jelképezi, hogy Jézus áttöri a hallás korlátait, utat tör a hallásnak. A nyálnak az ókorban gyógyító, rontást elhárító erőt tulajdonítottak. Ezenkívül a béna nyelv megérintése is egyfajta felszabadítást, a nyelv bilincseinek letörését jelképezi (DÓKA 2005, 159. o.).

34. vers: Az égre való feltekintéssel és fohászzkodással Jézus kifejezi, hogy a gyógyulás, a csoda a mennyei Atyától jön, akivel ő folyamatos kapcsolatban van (RIENECKER 1955, 150. o.). Jézus az antik csodatevők minden fegyverével fel van ruházva. A többi állítólagos csodatevővel ellentétben azonban az ő ereje valóságos, mert a mennyek Istenétől származik. Ez a mozzanat tehát Jézus imádságos küzdelmére utal, amellyel kiharcolja a beteg számára a gyógyulást, a bűnös számára a szabadulást. Egy kicsit talán kihallható belőle a beteggel együtt szenvedő Isten sóhaja, aki az egész világ fájdalmát magára veszi – képtelen is lenne elmenni segítség nélkül (SCHLATTER 1961, 77. o.).

A vers és a textus egyértelműen legkarakteresebb mondata: „*Effata*, azaz: Nyílj meg.” A görög szövegben használt arám kifejezés (a mellé tett fordítás ellenére is) megint csak egy kis mágikus mellézköngét kölcsönöz az eseménynek, mintha itt egyfajta varázsigé hangozna el. A „nyílj meg” felszólítást sokféleképpen lehet értelmezni. Talán nem is a beteg testrészeknek, a megkötözött nyelvnek és fülnek a megnyílására irányul, hanem magának a szenvedő betegnek szól: az Isten kegyelme előtti megnyílását próbálja kieszközölni. Az ember egészének van szüksége gyógyulásra, szabadításra, nem csak egyes szerveinek (DÓKA 2005, uo.).

35. vers: Jézus kézrátétele teljes gyógyulást hoz. Egyszerre szabadul meg az egész ember a megkötözöttségből.

36. vers: A hallgatási parancs megszakítja a mozgalmat elbeszélést, és egy új, nagyobb kontextusba állítja az eseményeket. Ezzel kapcsolatban előkerül a messiási titok problematikája, amely William Wrede szerint több szinten is átszövi Márk evangéliumát. A messiási titok lényege, hogy az események közben Jézus egyrészt elrejt, másrészt felfedi messiási küldetését. Itt például azt látjuk, hogy egyfelől egy sokak által messiási jelként is felismert csodat tesz, másfelől megtiltja, hogy erről a szemtanúk másoknak beszéljenek. Bár sokan vitatják Wrede komplex elméletét, az az üzenet kétségkívül kiviláglik ebből a kettősségből, hogy Jézus nem az elvégzett csodáktól remélte a belé vetett hitet. Az ő személyének lényege igazán csak később, a

kereszt megaláztatásában és a feltámadás csodájában mutatkozik meg (ERNST 2013, 121. kk.).

A tiltás ellenére a csoda olyan erőket indukál, amelyek megállíthatatlanul terjesztik Jézus hírért. A hallás és a beszéd csodája ilyen módon kiterjed a szemtanúkra is, akiknek tanúskodása (κηρύσσειν) előrevetíti a pünkösdi csodát. Dóka szerint ez üzenet is akart lenni a második generációs egyháznak, amelynek már az apostolok személyes jelenléte nélkül kellett boldogulnia. Számukra ez a mozzanat azt is jelentette, hogy nemcsak az apostolok, hanem minden egyes Krisztus-követő a kérügmá hordozója (DÓKA 2005, uo.).

37. vers: Itt a csoda természetes velejárójaként fellépő csodálkozás bizonyágtételé alakul át. Két ószövetségi ígét is rejtenek a szemtanúk mondatai. A „Milyen jó mindaz, amit tesz!” felkiáltás a teremtéstörténet refrénversére utal vissza („És látta Isten, hogy ez jó”), amellyel így egy sokkal nagyobb üdvtörténeti kontextust rajzol fel: Jézus helyreállítja, amit a bűn tönkretett, ezzel visszaállítja az eredeti, teremtésbeli tökéletességet. A textus zárómondata pedig Ézs 35,5 messiási üdvkort jövendölő versét idézi („Akkor majd kinyílnak a vakok szemei, és megnyílnak a süketek fülei”), és így azonosítja a názáreti Jézust a megígért messiással.

A szószék felé

Az igehirdetés titokzatos eseményében Jézus mindnyájunkat félre akar vonni, hogy velünk is megtörténjen a csoda. Oldódjanak a fülek és a nyelvek bilincsei – pontosan erre van ma is szükségünk. Hiszen vannak, akik életük során erről az igazságról már öt vagy még több alkalommal is hallgattak igehirdetést, de a történet mind ez idáig nem lett a személyes élettörténetük részévé. Csak valami Jézussal véletlen találkozott szerencsétlen betegről szóló szép „gyógyító” történet maradt. A meggyógyult süketnéma esete ennél sokkal több. Az egész embert újjáteremtő, felszabadító isteni erővel való találkozás, amely alkalmassá tesz arra, hogy meglássam Jézusban a személyes Megváltómat. A számba nemcsak felesleges, üres szavakat ad, hanem az Isten szeretetéről szóló bizonyágtételt. Erre ma is csak Jézus képes. És ma is megteszi.

Effata!

Van ennek a felszólításnak egy másfajta olvasata is. Talán nem is annyira a betegnek szól. Jézus talán azért néz fel, és mondja ezt a megrázó mélységű szót, hogy a menny kapuja táruljon fel, hogy az ő személyében összekapcsolódjon a kézzelfogható földi és a láthatatlan mennyei valóság. Akkor valami különös, újjáteremtő erő árad szét...

A kilencvenes években több teológustársammal járunk budapesti börtönökbe bizonyágot tenni, misszionálni, segíteni a megláncolt lelkeken. Teológusok találko-

tak éveken keresztül elitéltekkel csoportos alkalmakon és személyes lelkigondozói beszélgetésekben. Közben megrázó élettörténeteknek váltunk a részeseivé, amelyek bevitték minket az emberi szenvedés kínos sötétjébe. Mi pedig megpróbáltuk feltárni előttük Isten szeretetének általuk soha nem ismert fényét. Effata-programnak neveztük el a Magyar Testvéri Börtöntársaság e projektjét, amelyben nagyon sok kincset kaptak mind a rabok, mind pedig a teológusok. Ezekben a találkozásokban is sokszor éreztük, ahogyan összeér a menny a földdel, pontosabban a menny a földi pokollal. Örültünk, hogy a mi szánk és szívünk csatornáján keresztül Jézus gyógyíthatja ezeket az embereket.

Jó mindaz, amit tesz. . .

Van egy kedves barátom, akinek az a különös hobbi, hogy megjavítja azt, amit mások eldobnak. A törött ág, ami a szomszédja számára már értéktelen vacak, ő neki kihívás, és már látja is, milyen jól fog rajta aludni valaki. A régi és szétesett hintaló a kezei között megújul, és hamarosan mosolyt csal egy gyerek arcára.

Jézus különös életformája volt, hogy a vacaknak, értéktelennek tartott egzisztenciákkal kereste a kapcsolatot, és megjavította őket. Meglátta a megmentendő kincset a társadalomból kirekesztett leprásban, a bűnös aszszonyban, a negyednapos halottban és a dadogva beszélő szárnalmas süketben. Akire rátette a kezét, akire rátekinített, vagy aki akár csak a köpenye szélét fogta meg reménykedve, az mind meggyógyult.

...ma is

*Are you ready for the miracle?*¹ – hangzik a jól ismert gospelslág, és mellé bejön a kép a *Páratlan prédikátor* című filmből, ahol egy 20. századi csodatevő vándorpredikátor szélhámos trükkjeit ismerjük meg. Talán többen is találkoztunk már ilyen páratlan prédikátorokkal. Elevenen él bennem az élmény, amikor az egyik pesti sportcsarnokban a múlt évezred vége felé evangélizáció címén tartott összejövetelt valamelyik karizmatikus közösség. Ezt nyilván nem hagyhattuk ki. A prédikátor rendkívül szuggesztív (már-már hatásvadász) igehirdetése után bejelentette a gyógyítási részt, amire számosan jelentkeztek a legkülönbözőbb egészségügyi problémákkal. Jézus nevében tette rá a kezét a reménykedő betegekre. Nagyon látványos és lelkesítő volt. Aztán meg is kérdezte az egyiküket, aki korábban súlyos gerincproblémákkal küzdött, hogy vajon érzi-e a gyógyulás csodáját. Jött is a tétova válasz: „Hát, most egy kicsit jobb lett...”

Talán pontosan ebben a kiábrándító válaszban ragadhatjuk meg a lényegét. Jézus nemcsak „kicsit jobba” tette a vele találkozókat életét, hanem teljesen megváltoztatta, meg-

¹ „Készen állsz a csodára?”

javította, újjáteremtette őket minden egészségügyi, lelki és társadalmi vonatkozásukban. De vajon készen állunk-e a csodára, és ki tudjuk-e bátran, hittel mondani, hogy „*Effa-ta*”, azaz: „*Nyílj meg*”?

Felhasznált irodalom

- DÓKA Zoltán 2005. *Márk evangéliuma*. Hévízgyörki Evangélikus Egyházközség, Hévízgyörk.
- ERNST, Josef 2013. *Márk – Egy teológus portréja*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- GNILKA, Joachim 2000. *Márk*. Agapé Kiadó, Budapest.
- RIENECKER, Fritz 1955. *Das Evangelium des Markus*. Brockhaus Verlag, Wuppertal.
- SCHLATTER, Adolf 1961. *Die Evangelien nach Markus und Lukas*. Calwer Verlag, Stuttgart.
- VARGA Zsigmond 1996. *Görög–magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Kálvin Kiadó, Budapest.

■ SÁGHY BALÁZS

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Azt nevezzük evangéliumnak, amit Jézus mondott és tett értünk

Mit mondott és mit tett?

Megkereste korának megterhelt, agyonhajszolt emberét, és azt mondta neki: Gyere, le akarom venni rólad a terheidet.

Azt mondta a kizsákmányoltaknak és védteleneknek: Egyenesedjete fel! Szabad emberek vagytok. Semmi sem köthet meg titeket, csak maga az Isten.

Azt mondta a megfélemlítetteknek: Legyetek bátrak, és bízzatok Istenben. Kezdjete el élni.

Odament a betegekhez, a szenvedőkhöz és a zavarodottakhoz: Jöjjetek, és meggyógyultok!

Odament a bénákhoz: Jöjjetek, hiszen tudtok állni! A hajlott hátúaknak azt mondta: Egyenesedjete fel!

Jézus gyógyító volt – semmi kétség. Ezért nevezzük őt üdvözítőnek.² (...)

Látta a betegségüket, de nem mondta nekik, hogy „betegségnek is lennie kell a világban”,

² Lefordíthatatlan szójáték: Heil = gyógyulás, Heiland = üdvözítő.

hanem meggyógyította őket. Kézen fogta a mozgásképtelent, és talpra állította. Megérintette a vakok szemét, és látóvá tette őket.

Látta, hogy beteg a lelkük, hogy romboló hatásoknak vannak kitéve, hogy sötét erők uralják őket, és megszabadította őket. (...)

Látta a sok feladott, reménytelen esetet, melyektől az igaz és rendezett életűek már semmit sem reméltek. Ő pedig a leírt emberek újjászületéséről beszélt, amely Isten teremtmény jóságából fakad.

Aki őhöz ment, annak nem kellett bizonygatni, hogy megváltozott. Helyette felszabadult arra, hogy megváltozzon, és amikor útjára bocsátotta őket, azt mondta nekik: „Menj el békességgel!” Fejezd be a harcot. Isten minden békétlenségnek véget vetett. Te is tedd le a küzdelmet önmagaddal és másokkal.

Ha én elfogadlak, hidd el, hogy Isten is elfogad téged. Most pedig fogadd el te is önmagadat. Hogyan szerethetnéd a felebarátodat, mint magadat, amíg harcba állsz önmagaddal?”

Jörg Zink (1922–) német evangélikus lelkész, író: *Was Christen glauben*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az egyiptomi szabadulás története jutott eszembe erről a történetről, azzal kapcsolatban, hogy Jézus úgy gyógyítja meg a süketnémát, hogy ujját a fülébe dugja, és az égre tekintve fohászokodik. A harmadik csapásnál a fáraó mágusai már nem tudják megtenni ugyanazt, mint Áron, és csak annyit mondanak, hogy Isten ujsza ez. Elgondolkoztat, milyen hatalmas dolgokat képes az Isten megtenni.

Michelangelo *Ádám teremtése* című képe jutott eszembe erről a történetről. Az a pillanat van megörökítve a képen, hogy éppen nem ér össze az ujjuk. Isten hatalma számunkra egy egyszerű mozdulatban is kifejeződik.

Jézus ebben a történetben nem kérdez, és nem nézi azt, hogy miért viszik elé a süketnémát. Hanem egészen egyszerűen kézen fogja, elviszi a sokaság közül, és valami egészen bensőséges kapcsolatot alakít ki vele azzal, hogy ketten maradnak. Személyes gyógyítója lesz, ahogyan mindannyiunk személyes gyógyítójává válik.

Miután meggyógyítja a süketnémát, megadja, hogy senkinek se mondják el azt, ami ott és akkor történt.

Mert Jézus mai szóval élve nem akar sztár lenni, nem akar kiemelkedni a tömegből, ami mérhetetlen alázatot mutat. Meg akar maradni annak, aki, nekünk is példát adva ezzel.

Kérdés számomra ebben a történetben, hogy vajon Jézus miért úgy gyógyította meg a süketnémát, ahogyan tette, hiszen csak annyit kértek tőle, hogy tegye rá a kezét. S Jézus ennél sokkal többet tesz, nem csak kezeit teszi rá. Imádság szavai is elhangoznak; sokkal több van benne, mint amit kértek tőle, sokkal többet kap a süketnéma annál, hogy visszakapja hallását és beszédét.

Szentháromság ünnepe után 13. vasárnap

▶▶ Lk 10,23–37

Igehirdetési előkészítő

„Legyetek irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas!” (Lk 6,36)

Bevezető gondolatok

Igeszakaszunkat három részre oszthatjuk:

1. Jézus szavai tanítványaihoz (10,23–24);
2. Jézus és a törvénytudó párbeszéde (10,25–29,36–37);
3. Jézus példázata az irgalmas samaritánusról (10,30–35).

Írásmagyarázat

Párbeszéd Jézus és a törvénytudó között (10,25–29,36–37)

A törvénytudó kérdése az örök élet kérdésére irányul (25), mint a gazdag ifjúé is (Lk 18,18). Jézus nem ad konkrét választ, hanem a kérdésre kérdéssel válaszol (26). A törvénytudó pontosan felel – elméletben jól vizsgál – amikor a szeretet kettős parancsát idézi (10,27). Jézus megdicséri őt, és cselekvésre biztatja: „*Tedd ezt, és élni fogsz!*” (28) A törvénytudó nem hagyja annyiban, hanem kihívóan kérdezi Jézust, hogy ki az ő felebarátja (29). A felebarát a Szentírásban jelenthette a saját néphez tartozót, a nép között lakó jövevényt vagy nagyon leszűkítve a politikai, illetve vallási elvbarátot.³ Jézus válasza – amit a törvénytudóval ki is mondat – egyértelmű és helyreigazító: nem az a kérdés, hogy ki a felebarátod, hanem hogy kinek vagy te a felebarátja (36). Ezek után Jézus útra bocsátja a törvénytudót: „*Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj!*” (37)

Jézus példázata (10,30–35)

E példázat különleges helyet kap Jézus más példázatai között annyiban, hogy nem emberi cselekedetekkel példázza Isten cselekvését, hanem emberek cselekedeteit állítja (pozitív vagy negatív) példaként emberek elé (PRÖHLE 1966, 180. o.). Ezért „példatörténetnek” is nevezhetjük. Minden történetnek van helye, ideje, vannak szereplői, akik cselekedeteikkel (aktívan vagy passzívan, akarva vagy akaratlanul) részt vesznek a történetben.

A helyszín viszonylag behatárolható: a Jeruzsálemből Jerikóba vezető út, ami körülbelül 27 kilométer. A történet-sorozat pontos ideje kevésbé lényeges, mint maga az alaphelyzet, amely szerint egy embert rablók támadnak meg, kifosztják (szó szerint: lemeztelenítik), ráadásul félholtra verik és otthagyják (30).

Jézus megnevezi azokat a szereplőket, akik az úton, az útfélen vagy akár a fogadóban kapcsolatba kerültek a félholtra vert emberrel. A felszentelt papot, aki áldozatot mutatott be a templomban, és Isten igéjét magyarázta. A lévitát, aki a templomban énekelt, őrt állt és vallást oktatott. A samaritánust, aki az élő Istent nem a Sion hegyén, hanem a Garizim hegyén imádta, és éppúgy nem kedvelték őt a zsidó hitűek, mint ahogyan ő sem a zsidó hitűeket.⁴ A történetben ott szerepelnek továbbá a rablók, valamint a samaritánus „saját állata” és a fogadós (34–35).

A példázat (példatörténet) tele van cselekvést jelentő igékkel (BIERITZ 1984/85, 255. o.). Az ember „ment” (1); a rablók „kifosztották”, „megverték”, „otthagyták” (3); a pap „ment”, „meglátta”, „elkerülte” (3); a lévita „odaért”, „meglátta”, „elkerülte” (3); a samaritánus „odaért”, „meglátta”, „megszánta”, „odament”, „öntött”, „bekötötte”, „feltette”, „elvitte”, „ápolta”, „elövelt” (2 dénárt), „odaadta” (11). Nem a cselekvést jelentő igék mennyiségi összetevése, hanem inkább a cselekedetek minőségi tartalma mutatja meg, hogy ki volt a félholtra vert ember felebarátja. Két kulcsszó az, ami mindezt röviden összefoglalja: „odamenni” vagy „elkerülni” (bővebben lásd BOHUS 1978, 627. o.).

Jézus tanítványaihoz intézett szavai (10,23–24)

Profétának, királynak, tanítványnak lenni – annak minden felelősségével – nagy kiváltság volt.⁵ A korabeli tanítványok élőben látták és hallották Jézust. Hozzájuk külön szól, és boldognak mondja őket. Szavaiban nagy jelentőséget kap a szem, amely nemcsak néz, hanem lát is, a fül, amely nemcsak hall, hanem ért is, és továbbadja másoknak azt, amit meglátott és megértett Jézus közelében.

⁴ Biblia magyarázó jegyzetekkel, 1582., 1575., 1588. o.

⁵ TBNT 1016–1021., 1023–1035., 947–958. o.

³ A felebarátról bővebben: KBL 1: 460–461. o.

Gondolatok az igehirdetéshez

Úton vagyunk

Úton vagyunk, mint a példázat (példatörténet) szereplői. Kiben ismerünk magunkra? Érezhettük-érezhetjük magunkat akár félholtra vert embernek, ilyen vagy olyan rablónak, papnak, lévitának (esetleg mások terhét hordozó „állatnak”), fogadósnak, aki befogad, vagy jó esetben irgalmas és bátor samaritánusnak. Jézus a samaritánust állítja pozitív példaként úgy a törvénytudó, mint tanítványai elé. A törvénytudó életeleme a törvény: csak annak mentén tud tájékozódni, mert kockáztatni (improvizálni) nem mer vagy nem akar. „A vonalzó, a sablonok és képletek azoknak kellene, akik maguktól eltévednének.” (ÓCSAI 2015, 227. o.) A samaritánusnak is megvannak a törvényei, de a példatörténet szerint mer kockáztatni.

Mit tesz a samaritánus?

Az irgalmas samaritánus maga mögé dobja előítéleteit. Egy samaritánus nyilvánvalóan ruhaviseletéről felismerte a farizeust, a szaduceust, a zélótát, az esszénust vagy bárki mását – mint ahogyan ez fordítva is igaz volt. De egy vérben fekvő, félholtra vert ember esetében (még ha ruhája jelzi is hovatartozását: öltönyt visel vagy rongyos ruhát) mindenki döntés előtt áll. Mindennapi tapasztalatunk, hogy egy földön fekvő embert a járőrök manapság vagy nagy ívben elkerülnek, vagy körbeállják, hogy még levegőt se kapjon, vagy pedig legyintenek: „Magának csinálta a bajt.” Eszükbe sem jut, hogy azt az embert „jól helybenhagyták”, vagy éppen cukorbeteg. Mint ahogyan arra sem gondolnak, hogy ez velük is megtörténhet. Az empátia egyik alapszabálya, hogy a másik ember helyébe képzeljük magunkat. A földön fekvőt – történt, ami történt – nem otthagytuk, nem kerüljük el nagy ívben, nem rúgunk bele, hanem mentőt hívunk.

A bátor samaritánus maga mögé dobja félelmét. Mitől félt a pap és a lévita? A vér látványától? A félholtra vert ember fetregésétől vagy mozdulatlanságától? A rablóktól, akik rájuk is leselkedhettek? A halottnak hitt embertől, aki hitük szerint tisztátalanná teszi őket? Büszkeségük megcsorbulásától, amennyiben ahhoz a „szerencsétlenhez” közelednek? Gyávák voltak, mert törvényekbe, saját igazságukba vagy mások (érték)ítéletébe kapaszkodtak, de az irgalmassággal (mások véreinek és könnyének letörlésével) „köszönő viszonyban” sem voltak. Otthon voltak a templomban, de a mindennapi életben nem.

A samaritánus elsősegélyt nyújt. Mindent felhasznál, ami kéznél van nála: bor, olaj, valamiféle sebkötöző anyag és a szíve. Aztán teherhordó állatát, idejét és pénzét nem sajnálva fogadóba (ma sürgősségi osztály-

nak nevezzük) viszi a félholtra vertet, és ápolja. Sőt az utógondozást is biztosítja: megígéri a fogadósnak, hogy visszajön, és minden utólagos költséget megfizet (33–35). Igeszakaszunkban nem kerül elő a megelőzés (prevenció) kérdése, de sok bajt megelőzhetnénk, ha még a baj bekövetkezése előtt odafigyelnénk a felebarátra (vagy akár magunkra).

Befejező gondolatok

„Legyetek irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas!” (Lk 6,36) Ezt a „parancsot” (nevezzük inkább útravalónak) „váltotta aprópénzre” az irgalmas samaritánus, akit azért nevezek bátor samaritánusnak, mert meg merete tenni azt, amit sokan mások nem. Minden esetleges félelmét legyőzve meglátta, hogy kinek van rá éppen azon a helyen és éppen abban a pillanatban szüksége.

Jézus mai tanítványa nemcsak néz, hanem lát is, nemcsak hall, hanem ért is. Ha megtapasztalta Isten Jézusban megjelenő irgalmát, akkor meglátja a szükségét szenvedő felebarátot, és irgalmasságot gyakorol. Mindennapi imádsága ez: „Te mint samaritánus / Szolgáltál, Jézusom, / Hogy példátad kövessem, / Szívből imádkozom. / Hadd legyenek tanítványod / A te Lelked szerint, / Akit a jötevésre / A szíve kényszerít!” (EÉ 455,4)

Felhasznált irodalom

- Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2010.
- BIERITZ, Karl-Heinrich 1984/1985. Lk 10,23–37. In: *Evangelische Predigtmeditationen.* 2. köt. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin.
- BOHUS Imre 1978. Állandó ádventben élünk. Ádventi igehirdetés-sorozat. *Lelkipásztor*, LIII. évf. 10. sz. 625–630. o.
- Keresztény Bibliái Lexikon* (KBL). 1. köt. Kálvin Kiadó, Budapest, 1993.
- ÓCSAI Zoltán 2015. Ne kottából! Szentháromság ünnepe után 13. vasárnap. In: Szabó Lajos (szerk.): *Színek harmóniája.* Luther Kiadó, Budapest. 225–228. o.
- PRÖHLE Károly 1966. *Lukács evangéliuma.* Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.
- Theologisches Begriffslexikon zum neuen Testament* (TBNT). R. Brockhaus Verlag, 1971.

■ PÉTER ATTILA

Illusztrációk

VERS

François Villon: *Haláltánc-ballada* (részlet)

„Tunyán henyéltünk mindahányan,
s az évek szálltak, mint a percek.

Véred kiontott harmatával
irgalmazz nekünk, Jézus Herceg!

(...)

Álszentek voltunk mindahányan,
s az évek szálltak, mint a percek.
Véred kiontott harmatával
irgalmazz nekünk, Jézus Herceg!”

Verseghy Ferenc: *Az igazi bölcs*

Nézd a búzakalászt, büszkén emelődik az égnek,
Míg üres; és ha megért, földre konyítja fejét.
Kérkedik éretlen kincsel az iskolagyermek,
Míg a teljes eszű bölcs megalázza magát.

GONDOLATOK

„Semmi olyat nem kíván tőle, hogy keljen fel, menjen oda hozzá, szálljon fel a számára és ügessen rajta a fogadóba. Nem, hanem odament hozzá, elsősegélyben részesítette, majd barmára tette, és ő vitte el a fogadóba. Így cselekszik Krisztus is velünk, akik elesett állapotban vagyunk.”

Charles Haddon Spurgeon (1834–1892) angol baptista prédikátor: *Minden kegyelemből van*

„Akkor vagyunk egyház, ha egymással szót váltunk, a kisebbségi véleménynek is teret adunk, a megértést szolgáljuk, és a társadalom elesettjeit, a bajbajutottakat, a sérülteket, a betegeket, a teherrel küzdő embereket vizsgálgatjuk.”

Fabiny Tamás (interjú a *Magyar Nemzetben*, 2016. május 14.)

„Sóhajtva szedte elő a kötszert a nyeregtarisznyából, rutinosan látta el a 2333. sebesültet. Gyakorlott mozdulattal emelte a számára a vérborította testet, és lám, az állat magától indult el a fogadó felé a jól ismert úton. A számára és a sebesült szerencsésen meg is érkeztek. A samaritánus ugyanis a sivatag felé tartott, hogy megkeresse a rablótanját. Mert amikor a 2333. áldozatba botlott, hirtelen rádőbbsent, hogy sokkal jobb samaritánus lehetne, ha végre a tettesekkel is törődne, s nem csak ragtapaszokat osztogatna... Elhatározta, hogy a rablókon fog segíteni. Később zavartalanul utazhatott Jeruzsálemből Jerikóba. Sok időt takarított így meg.”

Ernst Schnydrig nyomán írta Boros Lajos

Az ortodox zsidóság a jelenben is számos olyan törekvés-sel él, amelynek révén igyekszik a mai kor emberének igé-

nyeihez is igazodni, egyúttal pedig lehetővé tenni a Törvény megtartását.

A közismertebb, kóser étkezéssel összefüggő szabályok betartása mellett egy vélhetőleg kevésbé ismert, mégis avatott tekintetek számára roppant feltűnő eszköz az *eruv*.

Ennek a dróthálózatnak a kiépítése a szombat megtartásához köthető, és a világ számos városában, olykor fontos intézmények köré is kiépítik ezt a nagyjából 5-6 m magasan futó hálózatot, amelynek lényege, hogy az általa összekötött területet egyetlen „otthonnak” kell tekinteni. Azaz ha valaki az *eruv* által összekapcsolt épületekben, illetve azok között tartózkodik, a szombat megtartása szempontjából mégis „otthon van”, azaz nem hagyta el az otthonát, így szombaton is kinn tartózkodhat akár a szabadban anélkül, hogy megsértené a hetedik napra vonatkozó, meglehetősen szigorú rendelkezést. A hozzánk legközelebbi *eruv* Bécsben található.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Míg az ószövetségi szereplők, hősök egyúttal bűnösök is voltak, addig Jézus Krisztusban semmi bűn nem volt megtalálható. Az ósatyák hite mégis megsejtette, hogy milyen is lehet az igazi Megváltó. Jézus a sötétségbe érkezett, és világszágot hozott. Tökéletesen betöltötte a törvényt. A salangot elhagyta, és valóban Isten törvényét hozta felszínre. Azt, hogy szeressük Istent és szeressük felebarátunkat.

Jézus a példázatban emberi mérce szerinti sorrendet ad elénk. A pap az, akitől leginkább, mondhatni „hivatalból” elvárnánk, hogy segítsen. Őt követi a jó templomos ember, aki a templomi alkalmon megtalálja a helyét, de az útközbeni találkozásokkal gondjai akadnak. Nem képe ez időnként a mi hitgyakorlatunknak is, aminek megvan a helye és ideje, de a hétköznapiakban nem tudjuk az emelkedett lelkiületet összekapcsolni a szóbeli és tettekben megmutató tanúságtétellel?

A samaritánustól várnánk el a legkevésbé, hogy segítsen? Semmit nem tudunk róla, csak azt, hogy melyik néphez tartozik. Mi volt a foglalkozása, mennyi idő lehetett, családos ember volt-e, egyáltalán mi motiválta abban, hogy segítsen? Jó lenne tudni ezeket, de valójában fontosak ezek?

Az írástudó rosszindulatú kérdéssel fordult Jézushoz. Ki a felebarátom? Jézus finoman, szelíden fordítja meg a kérdést: Kinek vagy te a felebarátja? Az szeret, aki irgalmas embertársával. Hiába gondolja esetleg a pap vagy a templomi szolga, hogy igaz, végül az irgalmas samaritánus bizonyul annak. A Kúria honlapján az áll: „A jogerős ítéletet igazságnak kell elfogadni.” A társadalom által felhatalmazott személy ítéletét hiába fogadjuk el igazságnak, hamar rájöhettünk, hogy csakis Isten az Igaz, és Jézus az Igazság.

„Mondjatok áldást!”

Tematikus igehirdetés az áldásról

■ CHRISTOPH FREI

Kedves Gyülekezet!

Mit jelent tulajdonképpen az, ha valakit megáldanak? Az áldás és áldani kifejezést meglehetősen gyakran használjuk az egyházon és az istentiszteleten kívül is, de különböző összefüggésben és különböző jelentésárnyalatokkal.

Gyermekkoromból emlékszem egy mondókára, amelyet az édesanyák mondtak a gyerekeiknek, ha megütöttek magukat: „Heile, heile Säge, drei Täg Räge, drei Täg Schnee, tue’s im Chindli nümme weh.” „Gyógyítsd, gyógyítsd, áldd, három nap eső, három nap hó, s a gyermeknek már nem fáj.” Ebben az összefüggésben az áldás fogalma egy ráolvasási formához kerül közel. Másfelől néha használjuk azt a kifejezést, hogy „a házi áldás ferdén lóg”, és ezen azt értjük, hogy abban a házban hiányzik a boldogság, a béke és a harmónia. Azt is szoktuk mondani, hogy politikusok vagy a presbitérium egy tervre áldásukat adják, és ezen azt értjük, hogy egyetértenek ennek a kezdeményezésnek a beindításával. Ősszel aratási áldásról beszélünk, és ezen konkrét, megfogható anyagi gyarapodást értünk.

Nézzük meg azonban, mit értünk az áldáson egyházi összefüggésben! A témát több különböző oldalról lehet megközelíteni. Én ma tudatosan a nyelvi utat választom, a hébert és az áldásgyakorlást a Bibliában és a zsidóság körében. Ez eleinte talán egy kicsit didaktikusnak hat, de időnként annak is helye van egy igehirdetésben.

Először egy nyelvi bevezetés:

A héberben, tehát az Ószövetség alapnyelvében van egy szó, pontosabban egy szótó: *barach* (ezt nem kell megjegyezni), amelyet gyakran, de nem mindig az ’áldani’ szóval fordítanak. Ebből származik egy főnév: *berachah* ’áldás’, egy melléknévi igenév: *baruch* ’áldott’, és más származékok.

Az áldásnál és az áldással összefüggő elképzeléseknél az első nehézséget az jelenti, hogy a német és a héber szó más szituációból indul ki. Ez abból is látható, hogy az Ószövetségben és a zsidóságban az áldás három irányban történhet: Istentől az ember felé, embertől ember felé és embertől Isten felé.

Vagyis az ember is áldhatja Istent, ami a mi értelmezésünk szerint nem megy. Ezért a német bibliafordítások-

ban az ’áldani’ szót, ha az az embertől Isten felé irányul, legtöbbször pótfogalommal, mint pl. ’dicsérni’ vagy hasonlóval fordítják, jóllehet a dicséretre más szavak vannak a héberben.

A mi *segnen* ’áldani’ szavunknak más az eredete. A latin *signare*-ből jön, ahogy a mi idegen szavunk, a *signieren* is (magyarul szignálni). A jelentése ’jelet tenni’, ebben az esetben keresztjelet tenni, vagyis egy gesztusból indul ki. Más a héber ’áldani’ szó háttere: ott a mondás, a beszéd fontosabb, mint a jel. A román anyanyelvűek ezt könnyebben megértik. Ott az ’áldani’ szó a latin *bene diceré*-ből származik, és a jelentése szó szerint jót mondani. Olaszul *benedire*, franciául az áldás *la bénédiction*. Ilyen háttérrel egyszerűbb Istent áldani, róla jót mondani.

Néha egy fogalmat jobban meg lehet érteni, ha az ellentétét figyelembe vesszük. Az áldani szó ellentéte az átkozni. A héberben a *barach* ’áldani’-nak több ellentéte is van, amelyek mind valamelyest az átkokra vonatkoznak. Közülük az egyik azt jelenti, hogy könnyűvé tenni, könnyűnek tartani, vagy erőteljes nyelvjárási szavunkkal *vernüüütige* ’semmibe venni’, tehát valakit lebecsülni. Egy másik szóban a ’gátolni’ jelentésárnyalat húzódik meg. Izrael népét áldás helyett átkozni e szerint azt jelenti: azon munkálkodni, hogy a nép ne tudjon előbbre jutni. Megint egy másik szó a beszéddel függ össze, és varázslást, ártó varázslatot jelent. Végül megemlíthetünk még egy szót, amely a megállapodás megszegésénél játszik szerepet. Az ellentétes értelmű szavak hátterén kérdezzük most már újra pozitívan és mélyebbre hatolva:

1. Mit tesz Isten, amikor az embert megáldja? Ha az ember a megfelelő bibliai helyeket megvizsgálja, azt az érdekes megállapítást teheti, hogy az áldásnál Isten az eredeti értelemben nem cselekszik kreatívan. Az áldás ott jön, ahol valami már létezik. Az áldás feltételezi a teremtést, és annak kibontakozását elősegítő kívülről jövő szóként hat. Kapcsolódik például azokhoz az adottságokhoz, amelyek egy emberben rejlenek. Ezek a kívülről jött áldó szó hatására kibontakoznak. Most, tavasszal ezt a magokkal lehet jól érzékeltetni. A növény adottságai már megvannak, de szükségük van egy gyújtó indításra, hogy elkezdjenek csírázni. Ezt végzi el a víz. Hasonló szerepe van a héber felfogás szerint az áldásnak. Az áldásnak így próféta vonása is van.

Például szolgáljon egy rész Mózes ötödik könyvéből:

* Christoph Frei lelkész 2016. február 28-án a svájci Geroldswilban az „Áldás – áldani” témáról tartott igehirdetésének enyhén átdolgozott változata.

„Ha tehát hallgattok ezekre a törvényekre, ha megtartjátok és teljesítitek azokat, akkor az Úr, a te Istened is hűségesen megtartja azt a szövetséget, amelyre esküt tett atyáidnak. Szeretni fog, megáld és megsokasít téged. Megáldja méhed gyümölcsét és termőfölded gyümölcsét, gabonádat, mustodat és olajodat, marháid ellését és juhaid szaporulatát azon a földön, amelyről megesküdött atyáidnak, hogy neked adja. Áldottabb lesz minden népnél, nem lesz közötted gyermektelen férfi vagy nő, sem állataid között meddő.” (5Móz 7,12–14) Egy teológiai professzor az áldásnak ezt a jellegét találóan így jellemezte: az áldás szunnyadó potenciákat aktív fejlődésre indít.

Ezt jól szemlélteti a teremtéstörténet: „Azután megáldotta őket [az állatokat] Isten: Szaporodjatok, sokasodjatok, és töltsétek be a tenger vizét; a madarak is sokasodjanak a földön!” (1Móz 1,22) Egészen hasonlóan hangzik azután az embernek adott áldás (28. vers). Ez azt jelenti, hogy az élőlényekbe ültetett szaporodási folyamatot az áldás indítja be.

Következésképpen az áldás gyakran valamilyen kezdetnél jelenik meg. Ilyen a Nóénak adott áldás az özönvíz után, amikor a víz elvonult és az újrakezdés lehetővé vált: „Isten megáldotta Nóét és fiait, és ezt mondta nekik: Szaporodjatok, sokasodjatok, és töltsétek be a földet!” (1Móz 9,1) Ilyen az ősatyának, Ábrahámnak adott áldás is az Izrael-terv kezdetén: „Az Úr ezt mondta Ábrámnak: Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából arra a földre, amelyet mutatok neked! Nagy néppé teszek, és megáldalak, nagygya teszem nevedet, és áldás lesz.” (1Móz 12,1–2) Ahol valami új kezdődik, ott jelen van az áldás is.

Általában élőlények részesülnek áldásban, de egy bizonyos idő is lehet megáldott: „Azután megáldotta és megszentelte Isten a hetedik napot, mivel azon pihent meg Isten egész teremtő és alkotó munkája után.” (1Móz 2,3) Ez a pihenőnap idejére vonatkozó áldás – így értelmezhetnénk – a teremtés legfőbb céljára, az Istennél való nyugalomra és beteljesülésre utal.

2. A héber látásmódból kiindulva érthető, hogy az ember Istent áldja. Sőt a legfőbb feladata, hogy bizonyosságot tegyen Istenről. Ez épp annyira nem nagyképűség, mint a bíróság előtti tanúvallomás: „Ha ettél és jóllaktál, áldd az Urat, a te Istenedet azért a jó földért, amelyet neked adott.” (5Móz 8,10, német fordítás szerint)

Így a kegyes zsidó számára minden lehető hétköznapi alkalomra számtalan áldásmondás létezik. Áldásmondások mindenféle ételre és italra, de a tavasszal először megpillantott virágzó fákra is: „Áldott légy te, Örökkévaló, Istenünk, a világ Királya, aki a világodban semmi hiányt nem hagytál, és benne jó teremtményeket és jó fákat teremtettél, hogy az embereket felüldítsed.” Vagy egy új ruha felöltésekor: „Áldott légy te, Örökkévaló, Istenünk, a világ Királya, aki a mezíteleneket felruházod.”

Nem gondolom, hogy nekünk ezt egy az egyben ismételni kellene vagy lehetne. De ha egy kicsit ebből a beállít-

tottságból átvennénk, micsoda hatással lenne az ránk és ehhez a világhoz való kapcsolatunkra!

Igen, kié is tulajdonképpen ez a világ? A 24. zoltár első versében ez áll: „Az Úré a föld és ami betölti, a földkerekség és a rajta lakók.” A 115. zoltár 15–16. versében viszont: „Áldjon meg titeket az Úr, aki az eget és a földet alkotta! Az egek az Úr egei, de a földet az embereknek adta.” A két igehely – úgy tűnik – ellentmond egymásnak: a föld akkor Istené vagy az emberé? A zsidó rabbi az áldás speciális teológiájával megőrzi a feszültséget, és ugyanakkor találunk egy összekötő hidat. Azt mondják, hogy a 24. zoltár a *berachah*, az áldás előtti, a 115. zoltár az áldás utáni helyzetre vonatkozik. Ez azt jelenti, hogy az áldás által az, ami Istené, az ember használatára és élvezetére szabadon bocsáttatik, Istentől az ember felelősségébe megy át. Így nyer az áldás egyenesen jogi jelentőséget. Nevezték az áldást már az engedély elnyerésének is. Ez egy számítógépes programmal hasonlítható össze, amelyet letöltök, de ahhoz, hogy használhassam, engedélyre (licencre) van szükségem, jelszóra, amelyet meg kell adnom. Az áldás ilyen értelemben olyan, mint egy jelszó, amely a teremtés használatát megengedi nekem. Ez magában foglalja – érthető módon – a teremtéssel való felelősségteljes bánásmód kötelezettségét is.

Ezek alapján az áldás éppen az ellentéte a szentelésnek: nem az a helyzet, hogy szent emberek szent rítusok által valami közönséget (profánt) szentté változtatnak, hanem fordítva: valami szentet hétköznapi fogyasztásra szabadon bocsátanak, használhatóvá, élvezhetővé tesznek. Nekünk, embereknek nem kell semmit Istennek szentelnünk, mert minden eleve az övé, és ezért szent. Ellenkezőleg: nem annak van szüksége megszentelésre, amit használunk és élvezünk, hanem, ha valakinek, hát nekünk, fogyasztóknak. Az áldás azonban nem jelenti az isteni tulajdon profanizálását, mert nekünk az azzal való bánásmódban szenteknek kell bizonyulnunk. A Talmud azt mondja: „Ha valaki ebből a világból valamit áldásmondás nélkül élvez, az épp olyan, mintha meglopna a Szentet, áldott legyen ő, és Izrael gyülekezete.” Azt gondolom, hogy ez Izraelen túl minden emberre is érvényes.

Vessünk egy pillantást egy aktuális kérdésre, amely az utóbbi időben foglalkoztatott minket, a keresztülviteli kezdeményezésre (Durchsetzungsinitiative). Ez feltehetően részben abból az elgondolásból indult ki, hogy ezen a földön vagy legalábbis nálunk jog és igazság, rend és szabadság és béke keresztülvihető. Ha ez már nem így van, akkor kezdeményezéshez kell folyamodnunk. Ez az indíték szerintem nem egészen téves. Problematikussá akkor válik csak, ha az összefüggéseket szem elől tévesztjük. Ha az ember csak a saját jogára gondol, a telekhatárig terjedő jogára vagy a hermetikusan lezárt határra. Más szóval, ha az ember az áldást elfelejti, azt az áldást, ami ezt a világot

Isten országa és annak igazsága helyszínévé akarja tenni, amely senkit nem zár ki. Ezért a kérdés nem az, hogy kezdeményezek-e, hanem hogy milyen kezdeményezésbe fogok. Más szóval: aki a jog, az igazság és a béke áttörését szeretné, annak áldani kell.

3. Áldás – *embertől embernek*. Az áldás szép feladat és hivatás. Ahogy Isten Ábrahámról kimondta: megáldalak, és mint áldott, áldás leszel, úgy alkalmazhatjuk ezt a mi helyzetünkre is.

Az áldásnak helye van a hétköznapi életben, ahogy gyermekeinket és egymást megáldhatjuk, például különös élethelyzetekben. Példaként említem azt az áldást, amelyet egy apa ad tovább a fiának. A bibliai apák ezt nem formálisan tették vagy mágikus varázsmondásként alkalmazták, hanem valóságos próféta módon. Ismerték a gyermekeiket, és Lélektől áthatva rájuk bíztak valamit a jövőre nézve. Fontos volt a folytatásban mindig az is, hogy a megáldott egy ilyen áldást elfogadjon.

Az egymás közötti áldás azonban nem mindig egyszerű. Péter első levelében kénytelen ezt írni: „*Ne fizessetek a gonoszért gonosszal, vagy a gyalázkodásért gyalázkodással, hanem ellenkezőleg: mondjátok áldást, hiszen arra hívtatok el, hogy áldást örököljete.*” (1Pt 3,9)

Az áldás a Jézus-követésbe vezet – és ezzel együtt itt-ott a passióba, szenvedésbe is. Oda, ahol a nekem ártónak

nem a visszautéssel, hanem az áldással tartozom. Ahol nem számít az, hogy akit áldok, hívó vagy sem. Egyébként csak remélhetjük, hogy a gyalázkodó és az ellenség nem a mi hittestvérünk. Az áldás, ahol azt nem könnyelműen végzik, az Úr előtt történik, a vele való kapcsolat alapján. Aki áld, annak Isten által élesített értelme van.

Áldani annyi, mint előmozdítani és igazolni, felismerni és elismerni, mondani és ígérni.

Ki? – Mindenki áldhat.

Kit? – Élőlényt, embert, Istent, időt (bizonyos összefüggésben és bizonyos perspektívában az áldás tárgyra is vonatkozhat).

Mikor? – Mindig: hétköznapi alkalmakkor (üdvözlés) és különleges helyzetekben.

Hogyan? – Ígéret formájában, mozdulat is kísérheti.

Hol? – Isten előtt (*coram Deo – a ford.*).

Isten Krisztusban ad erőt az áldáshoz. Ahogy minden tőle jövő áldás végül Krisztusban összegeződik és általa ér el hozzánk.

Ezért áld és ujjong az apostol Efezus 1,3-ban: „*Áldott a mi Urunk Jézus Krisztus Istene és Atyja, aki megáldott minket mennyei világának minden lelki áldásával a Krisztusban.*”

Ámen.

Fordította: Joób Olivér